

Eiropas Kultūras mantojuma Zaļais dokuments (Green Paper)

2021.gada marts

Izdevējs:

Europa Nostra sadarbībā ar ICOMOS

ICOMOS
international council on monuments and sites

ar finansiālu atbalstu no**un atbalstu no****Publicēts ar Creative Commons licenci:**

Attiecināšana – nekomerciāls izdevums – atvasināto instrumentu Nr. 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0)

Lai gūtu pilnīgu priekšstatu par licenci, skatiet <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Ieteicamā norāde citējot:

Pots, E (galvenais autors). 2021. **Eiropas kultūras mantojuma Zaļais dokuments (Green Paper)**. Europa Nostra, Hāga, Brisele.

**Eiropas Kultūras
mantojuma
Zaļais dokuments
(Green Paper)**

**Eiropas kopīgā mantojuma
izvirzīšana Eiropas zaļā
kursa centrā**

2021.gada marts

SATURA RĀDĪTĀJS

iv	Priekšvārds • Europa Nostra
vi	Priekšvārds • ICOMOS
viii	Priekšvārds • Eiropas Investīciju bankas institūts
x	Priekšvārds
xii	Metodoloģija un pateicības
xiv	Projekta dalībnieki
1	1 Kopīgs darbs, lai steidzami risināmu problēmu pārvērstu par unikālu iespēju
4	2 ES ekonomikas pārveidošana ilgtspējīgai nākotnei
4	2.1 Īsteni pārveidojošu politiku izstrāde
8	2.1.1 Vērienīgāki ES klimata mērķi 2030. un 2050. gadam
9	2.1.2 Tīras, cenas ziņā pieejamas un drošas enerģijas piegāde. • Gadījuma izpēte
16	2.1.3 Rūpniecības mobilizēšana tīrai un aprites ekonomikai. • Eseja.
23	2.1.4 Enerģijas un resursu izmantošanas ziņā efektīva būvniecība un renovācijas. • Gadījumu izpēte
34	2.1.5 Paātrināta pāreja uz ilgtspējīgu un viedu mobilitāti. • Gadījuma izpēte.
40	2.1.6 “No lauka līdz galdam”: taisnīgas, veselīgas un videi draudzīgas pārtikas sistēmas analīze. • Gadījuma izpēte.
48	2.2 Ilgtspējas integrēšana visās ES rīcībpolitikās
48	2.2.1 Zaļā finansējuma un investīciju īstenošana un taisnīgas pārkārtošanās nodrošināšana
52	2.2.2 Valstu budžetu zaļināšana un pareizo signālu nodošana attiecībā uz cenu
53	2.2.3 Pētniecības mobilizācija un inovāciju sekmēšana
55	2.2.4 Izglītības un apmācības aktivizēšana
58	3 ES kā globāla līdere (un uzklaustāja!). • Eseja
64	4 Noslēguma piezīmes
65	Papildus lasīšanai
70	* Kopsavilkums

Priekšvārds • Europa Nostra

HERMANS PARCINGERS
(HERMAN PARZINGER)

EUROPA NOSTRA
IZPILDPREZIDENTS

Mēs lepojamies ar “**Eiropas kultūras mantojuma Zaļo dokumentu**” (Green Paper), kuru sadarbībā ar ICOMOS un Klimata mantojuma tīklu (Climate Heritage Network) izstrādāja Europa Nostra un atbalstīja Eiropas Investīciju bankas (EIB) institūts. Dokuments ir saņēmis arī nenovērtējamu ieguldījumu no Eiropas Mantojuma alianses 3.3.(European Heritage Alliance 3.3) dalībniekiem un atbalstu no Eiropas Savienības programmas “Radošā Eiropa”.

Šajā dokumentā ir pārliecinoši pamatots, ka mūsu kultūras un dabas mantojumam ir izšķiroša nozīme, lai sasniegtu Eiropas zaļā kursa mērķus un nodrošinātu tā ilgstošu pozitīvu ietekmi uz Eiropas sabiedrību un vidi.

Efektīva reaģēšana uz klimata pārmaiņām ir mūsu laika noteicošais uzdevums. Klimata pārmaiņu ietekme ir redzama visās pasaules malās, un to mērogs un ātrums kļūst arvien pamanāmāks un satraucošāks. Tas jo īpaši attiecas uz Eiropu, kas ir mazs kontinents ar ļoti augstu iedzīvotāju blīvumu un spēcīgu savstarpējo mijiedarbību starp cilvēkiem un viņu dzīves vidi. Mūsu kontinenta bagātīgā un daudzveidīgā ainava ir cieši saistīta arī ar kultūras mantojumu – gan materiālo, gan nemateriālo, gan pilsētu un lauku, gan iekšzemes vai piekrastes mantojumu. Līdz ar to klimata pārmaiņas ietekmē gan cilvēkus, gan viņu dzīves un darba vidi. Tāpēc Europa Nostra ir atzinusi rīcību klimata politikas jomā par vienu no galvenajām prioritātēm savā politikas programmā: Mēs esam atbalstījuši un aktīvi darbojamies Klimata mantojuma tīklā, un esam ar lepnumu devuši ieguldījumu Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Klimata samitā 2019. gada septembrī. Šis dokuments apstiprina šo stratēģisko mērķi un apņemšanos.

Ārkārtas situācija klimata jomā pašlaik notiek Covid-19 pandēmijas uzliesmojuma izraisītas nepieredzētas veselības krīzes apstākļos. Šādā kontekstā ārkārtējs izaicinājums prasa ārkārtas visu spēku mobilizāciju un rīcību.

Mēs atzinīgi vērtējam Eiropas Savienības stingro apņemšanos pēc Covid-19 pandēmijas Eiropas sociālekonomiskās atveseļošanas centrā izvirzīt Eiropas zaļo kursu. Taču mums jādara vairāk, ātrāk un apņēmīgāk. Ikviens cilvēks, katra profesionālā un tautsaimniecības nozare, katra politikas joma, var darīt visu iespējamo, lai novērstu ārkārtas situāciju klimata un vides jomā. **ES vadītāji un iestādes var uzskatīt kultūrvēsturisko mantojumu par neaizstājamu sabiedroto šajos sarežģītajos centienos.**

Šis dokuments apliecina, ka Eiropas zaļais kurss un kultūras mantojums ir cieši saistīti. Eiropas zaļā kursa mērķis ir ierobežot temperatūras paaugstināšanos 1,5 °C robežās, kas ir būtisks sliekšnis, lai aizsargātu lielu daļu mūsu mantojuma un izvairītos no bioloģiskās daudzveidības zuduma dabiskajā vidē. Tas ir fakts, ka mūsu kopīgais kultūras mantojums – tāpat kā visi pārējie mūsu dzīves aspekti – saskaras ar eksistenciāliem draudiem globālās sasilšanas dēļ.

Taču arī kultūras mantojums ir daļa no risinājuma. Daudzām Eiropas zaļā kursa rīcībām, piemēram, ēku renovācijai, aprites ekonomikai, stratēģijai “No lauka līdz galdam” un bioloģiskajai daudzveidībai, ir kultūras aspekti. Kā liecina šis dokuments, kultūras mantojumam ir milzīgs potenciāls, lai virzītu rīcību klimata politikas jomā, ietekmētu patēriņa modeļus un atbalstītu pāreju uz veselīgāku, zaļāku un taisnīgāku sabiedrību un ekonomiku. Turklāt kultūrvēsturiskais mantojums var būt pozitīvu pārmaiņu katalizators, jo tas veido saikni starp cilvēkiem un vietām, veicina piederības sajūtu un sociālo iekļaušanu.

Tāpēc kultūras mantojums ir arī neatņemama un neaizstājama sastāvdaļa Jaunajā Eiropas Bauhaus iniciatīvā, ko nesen uzsāka Eiropas Komisija Prezidente Urzula fon der Leiena. Europa Nostra ir pagodināta kļūt par vienu no pirmajiem 13 Jaunās Eiropas Bauhaus iniciatīvas partneriem. Apzinoties lielo iniciatīvas partneru atbildību, mēs centīsimies saskaņot visas mūsu darbības ar šīs inovatīvās un pārveidojošās rīcības vērtībām un mērķiem. Šā dokumenta publicēšana un plaša izplatīšana arī ir daļa no šiem centieniem.

Plašākā kontekstā kultūras mantojums var būt spēcīgs impulss Eiropas atveseļošanai, jo tas ir saistīts ar visām pašreizējām Eiropas Savienības prioritātēm: no izglītības un digitālās transformācijas atbalstīšanas līdz tūrisma nozares atbalstam; no augsti kvalificētu un atalgotu darbvietu radīšanas līdz vēsturisko pilsētu, ciematu un lauku apvidu atjaunošanai; no sociālās kohēzijas veicināšanas līdz indivīdu un kopienu fiziskās un garīgās labklājības uzlabošanai. Tāpēc mēs esam pilnīgi pārliecināti, ka kultūras mantojums ir Eiropas Savienības ilgtermiņa redzējuma un politikas mērķu, tostarp Eiropas zaļā kursa, sasniegšanas līdzeklis. Kultūras mantojums nav tikai mūsu pagātnes saglabāšana – tā ir mūsu nākotnes veidošana.

Mēs lepojamies ar ilglaicīgo un nenovērtējamo partnerību starp Europa Nostra un Eiropas Investīciju bankas institūtu, kuras pamatā vairāk nekā septiņus gadus ir kopīgs redzējums par kultūras mantojumu kā ilgtspējīgas attīstības virzītājspēku. Šis dokuments ir vēl viens taustāms šīs lieliskās sadarbības rezultāts. Mēs arī priecājamies par auglīgo sadarbību ar ICOMOS un Klimata mantojuma tīklu gan šī dokumenta sagatavošanā, gan citās iniciatīvās. Mēs esam īpaši pateicīgi vadošajam autoram Endrjū Potam (Andrew Potts), ICOMOS Klimata pārmaiņu un kultūras mantojuma darba grupas koordinatorei (KPMDG) par viņa izcilajām zināšanām, kā arī visiem pārējiem ekspertiem, kas tādā vai citādā veidā iesaistīti šajā iniciatīvā. Šis dokuments ir mūsu kopīgo zināšanu, pieredzes un apņēmības rezultāts.

Šajā dokumentā apstiprināts mūsu kopīgais mērķis kļūt par spēcīgu “Klimata pakta vēstnieku”. Mēs esam apņēmušies dokumentu plaši izplatīt visiem mantojuma nozares dalībniekiem Eiropā, kā arī nodot to lēmumu pieņēmējiem visos līmeņos: Eiropas, nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī. Mēs ceram, ka īpaša uzmanība būs jāpievērš Jaunajai Eiropas Bauhaus iniciatīvai, ES pilsētprogrammas un lauku attīstības programmas izstrādei, kā arī ES ilgtspējīgas attīstības mērķu stratēģijai. Šā dokumenta mērķis nav ne sniegt visas atbildes, ne arī izsmeltoši pievērsties daudzveidīgajām ietekmēm, ko rada saikne starp kultūras mantojumu un rīcību klimata politikas jomā. Gluži pretēji, tā izvirza galvenos jautājumus, kas, cerams, būs sākumpunkts un iedvesmas avots turpmākām debatēm un rīcībai gan kultūras mantojuma, gan klimata jomā visām ieinteresētajām personām. Mēs esam pārliecināti, ka tas kļūs par atskaites punktu šajā jomā un veidos pamatu piemērotai, stabilai un uz informāciju balstītai politikai un rīcībai šajā jomā.

Ar šo dokumentu mēs vēlamies arī nodrošināt politikas un interešu aizstāvības satvaru kultūras mantojuma kopienas plašai mobilizācijai, lai īstenotu uzlabojumus klimata jomā kopumā un jo īpaši Eiropas zaļā kursa kontekstā. **Taču pirmām kārtām mēs uzskatām, ka tas ir pirmais solis ceļā uz noturīgu un labvēlīgu sadarbību starp visām iesaistītajām organizācijām – gan publiskām, gan privātām. Mūsu stingrā apņemšanās atbalstīt kultūras mantojuma jomā ieinteresēto personu mobilizāciju rīcībai klimata politikas jomā nebeidzas šeit: šis dokuments ir tikai sākums!**

Hermans Parcingers
Europa Nostra izpildpriekšsēdētājs

Priekšvārds • ICOMOS

Starptautiskā ievērojamu vietu un kultūras pieminekļu padome (ICOMOS) lepojas ar ieguldījumu Eiropas zaļā kursa īstenošanā.

TERĒZA PATRICIO
(TERESA PATRICIO)

ICOMOS PREZIDENTE

Saskaņā ar ANO 2020. gada ziņojumu par emisiju atšķirībām cilvēka izraisītas siltumnīcefekta gāzu emisijas (SEG) veicina planētas temperatūras paaugstināšanos par 3 °C jau šajā gadsimtā, radot katastrofālus rezultātus cilvēkiem, planētai un kultūras mantojumam. Reaģējot uz to, ICOMOS Ģenerālā asambleja 2020. gada decembrī izsludināja klimata un ekoloģisko ārkārtas situāciju, aicinot steidzami īstenot kolektīvu rīcību, lai aizsargātu kultūras un dabas mantojumu no klimata pārmaiņām, tostarp veicot pielāgošanās pasākumus, kā arī īstenojot piesardzības pieeju, kas vērsta uz to, lai ierobežotu globālo sasilšanu par ne vairāk kā 1,5 °C salīdzinājumā ar pirmsindustriālā laikmeta līmeni.

Eiropas zaļais kurss ir vērienīga iniciatīva, kuras mērķis ir veicināt reālu rīcību klimata politikas jomā un respektēt planētas resursus. Tas atspoguļo piesardzības pieeju, ko ICOMOS uzskata par nepieciešamu. Šā iemesla dēļ Europa Nostra un ICOMOS – divas no ietekmīgākajām starptautiskajām organizācijām – ir apvienojušas spēkus, radot šo Eiropas kultūras mantojuma Zaļo dokumentu (Green Paper), lai sniegtu mūsu kopīgo ieskatu un zinātību par kultūras mantojumu kā būtisku elementu taisnīgā pārejā uz ilgtspējīgu un klimata neitrālu Eiropu.

Eiropas bagātais kultūras mantojums var palīdzēt īstenot ikvienu Eiropas zaļā kursa elementu. Uz kultūru balstītas stratēģijas var palīdzēt palielināt kopienu vērienu un spēju rīkoties, atbalstīt pielāgošanos klimata pārmaiņām un noturību, palīdzēt samazināt SEG emisijas, un novērst klimata pārmaiņu radītos zaudējumus un kaitējumus.

Kultūras mantojums ir īpaši svarīgs Zaļā kursa stratēģijās, kas vērstas uz Eiropas pilsētu un lauku ainavu, piemēram, Renovācijas vilni (Renovation Wave) un Jauno Eiropas Bauhaus. Ievērojot kultūras un sociālo vērtību aspektu, būvniecības mantojuma ilgtspējīga izmantošana un atkārtota izmantošana samazina mūsu ekoloģisko pēdas nospiedumu un vides izmaksas, kas saistītas ar ēku nojaukšanu un būvniecību. Kultūras mantojums ir zināšanu avots – būves, kas ir saglabājušās gadsimtiem, ir visilgtspējīgākās, to pilna dzīves cikla pēdas nospiedums ir minimāls. Mācoties no tradicionālām ēkām, materiāliem un prasmēm, tiek sekmētas inovācijas visā būvniecības nozarē. ICOMOS cer, ka Zaļajā dokumentā (Green Paper) sniegtā analīze palīdzēs izstrādāt Renovācijas vilni un Jauno Eiropas Bauhaus.

Kultūras mantojums ir galvenais elements lielākajā daļā Eiropas konvenciju un prioritāšu. 2018. gadā Eiropā atzīmēja Eiropas Kultūras mantojuma gadu, uzsverot tā lomu Eiropas nākotnes veidošanā. ICOMOS ir aktīvi iesaistījies šajos centienos, tostarp izstrādājot "Kvalitātes principus Eiropas Savienības finansētiem pārvēidojumiem, kas var ietekmēt kultūras mantojumu". Tie sniedz noderīgus ieteikumus un atlases kritērijus visām ieinteresētajām personām, kas tieši vai netieši iesaistītas ES finansētos pasākumos, kuri varētu ietekmēt kultūras mantojumu, un ko var izmantot, lai stiprinātu pamatu ilgtspējīgiem ieguldījumiem, kas ir izšķiroši svarīgi Eiropas zaļā kursa īstenošanai. Piemēram, tie var veicināt trūkstošo sociālo un kultūras dimensiju jaunajā ES Taksonomijas regulā, kuras mērķis ir klasificēt ekoloģiski ilgtspējīgas darbības.

ICOMOS ir pasaules mēroga organizācija, kurā darbojas kultūras mantojuma eksperti no

151 valsts, un tā aktīvi darbojas visā Eiropā. Ar starptautiskajām zinātniskajām komitejām un darba grupām, kurās ir pieejamas unikālas zināšanas, ICOMOS sevi pierādījusi klimata pārmaiņu, ilgtspējīgas attīstības un klimata neitralitātes jautājumu risināšanā.

ICOMOS atzinīgi vērtē to, ka autori ir izvēlējušies Eiropas kultūras mantojuma Zaļo dokumentu (Green Paper) balstīt uz 2019. gada ICOMOS ziņojumu “Mūsu pagātnes nākotne: kultūras mantojuma iesaistīšana klimata pasākumos.” Tā ir arī instruments, kas palīdz gan kultūras mantojuma kopienām novērtēt savu rīcību klimata politikas jomā, gan klimata pārmaiņu politikas veidotājiem veidot izpratni par kultūras mantojumu. Arī Eiropas Kultūras mantojuma Zaļais dokuments (Green Paper) sekmē šos abu mērķu īstenošanu, sniedzot ieteikumus, kas adresēti gan kultūras mantojuma pārvaldītājiem, gan politikas veidotājiem.

Ziņojumā “Mūsu pagātnes nākotne” secināts - lai izmantotu kultūras mantojuma potenciālu klimata politikas jomā, ir labāk jāizprot klimata pārmaiņu kultūras dimensijas, jāpielāgo kultūras mantojuma saglabāšanas mērķi un metodes. ICOMOS un daudzu citu ekspertu zināšanas var veicināt šos centienus. Papildus pētījumi un prasmju apguve ir būtiski nepieciešami. Būs vajadzīgi pielāgoti risinājumi un standarti dažādiem pastāvošajiem kultūras mantojuma veidiem, lai sasniegtu labākos rezultātus un izvairītos no neatgriezeniskām kļūdām.

ICOMOS cer uz sadarbību ar Eiropas Savienības iestādēm un iespēju sniegt mūsu zināšanas un pieredzi šajā vērienīgajā un svarīgajā ceļā.

Terēza Patricio,
ICOMOS priekšsēdētāja

Priekšvārds • Eiropas Investīciju bankas institūts

**FRANCISKO
DE PAULA KOELJU**
(FRANCISCO
DE PAULA COELHO)

DEKĀNS
EIROPAS INVESTĪCIJU
BANKAS INSTITŪTS

84 % un 57 %. Pirmais skaitlis ir to eiropiešu procentuālā daļa, kuri kultūras mantojumu uzskata par personiski svarīgu un svarīgu Eiropas Savienībai. To atklāja pirmais Eiropas barometra pētījums par šo tematu, kas tika veikts pirmajā Eiropas Kultūras mantojuma gadā (2018).

Otrais ir to eiropiešu procentuālais īpatsvars, kuri apgalvo, ka ekonomikas atveseļošanā pēc pandēmijas ir jāņem vērā ārkārtas situācija klimata jomā. Tas tika noskaidrots 2021. gada marta sākumā EIB ikgadējā klimata pētījumā.

Šie divi skaitļi izskaidro, kāpēc EIB institūts nolēma atbalstīt šo jauno “Kultūras mantojuma Zaļo dokumentu” (Green Paper), ko izstrādājis mūsu ilgstošais partneris Europa Nostra sadarbībā ar ICOMOS un Klimata mantojuma tīklu.

EIB ir ES banka. To izveidoja ar Romas līgumu pirms vairāk nekā sešdesmit gadiem, lai finansētu stabilus ieguldījumu projektus jaunā kopējā ekonomikas zonā, ko vēlāk sauca par kopējo tirgu. Kopš tā laika EIB ir augusi līdz ar Eiropas Savienības paplašināšanos, jo katra jaunā dalībvalsts ir kļuvusi par akcionāru, un kopš tā laika EIB ir atbalstījusi vairāk nekā 12 000 investīciju projektus, no kuriem 90 % ir Eiropas Savienībā, nodrošinot kopējo finansējumu vairāk nekā 3 triljonu eiro apmērā.

EIB ir arī ES Klimata banka. Tai ir vadošā loma, lai nodrošinātu finansējumu emisiju samazināšanai, palīdzētu valstīm pielāgoties klimata pārmaiņu ietekmei un palīdzētu sasniegt vides ilgtspējas mērķus.

Mēs gribam teikt, ka klimats ir viss, ko darām. Klimata pārmaiņas jau daudzus gadus ir viena no EIB galvenajām finansēšanas prioritātēm, proti, šim mērķim veltīti 24,2 miljardi eiro jeb 37 % no mūsu aizdevumiem pagājušajā gadā. Visus projektus mūsu eksperti rūpīgi pārbauda, nosakot, kā tie ietekmē klimata pārmaiņas. 2019. gadā EIB kļuva par pirmo starptautisko finanšu iestādi pasaulē, kas pārtrauc finansēt fosilā kurināmā investīciju projektus, vienlaikus nākot klajā ar vērienīgu plānu pastiprināt mūsu darbu, lai atbalstītu Eiropas zaļo kursu, ko Eiropas Komisija uzsāka, lai līdz 2050. gadam Eiropu padarītu par pirmo klimatneitrālo kontinentu.

Šis klimata bankas ceļvedis apliecina EIB nostāju, ka klimata un vides krīze ir steidzami risināma. Tas atspoguļo mūsu kā ES klimata bankas apņemšanos visu mūsu darbu saskaņot ar Parīzes nolīgumu, atbalstīt mazoglekļa tehnoloģijas un noturību visā pasaulē, kā arī palīdzēt sasniegt ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus.

Praksē ceļvedis virzīs mūsu darbu turpmākajos gados, lai palielinātu EIB finansējumu pasākumiem klimata jomā un vides ilgtspējai no aptuveni 30 % pašlaik līdz vismaz 50 % līdz 2025. gadam, kā arī lai novirzītu 1 triljonu eiro – vienu triljonu ! – investīcijās klimata pasākumiem un vides ilgtspējā būtiski svarīgajā desmitgadē no 2021. līdz 2030. gadam.

EIB balstīsies uz apņemšanos pārtraukt atbalstīt tradicionālos fosilā kurināmā enerģijas projektus un šo pieeju nostiprināt arī citās jomās, lai veicinātu tīru enerģiju, inovatīvas tehnoloģijas un digitalizāciju, kurām būs liela nozīme rūpniecības modernizācijā un izmešu samazināšanā.

Tā saglabās vadošo lomu kapitāla tirgos, kur EIB bija pirmā iestāde, kas 2007. gadā emitēja zaļās obligācijas, un tā joprojām ir lielākais pārnacionālo zaļo obligāciju emitents. Turklāt, pateicoties EIB institūtam, man ir tas gods vadīt pētniecības darbu, kurās piedalās divi universitāšu priekšsēdētāji, pirmais ir EIB Klimata priekšsēdētājs Eiropas Universitātes institūtā (EUI) Florencē un Eiropas Politikas zinātņu priekšsēdētājs ilgtspējīgas attīstības un klimata pārmaiņu jautājumos.

EIB izsniedz aizdevumus projektiem vairāk nekā 100 valstīs visā pasaulē. Aptuveni 7 miljardi eiro katru gadu tiek piešķirti projektiem partnervalstīs ārpus ES, un gandrīz puse no šīs summas ir paredzēta projektiem, kas saistīti ar cīņu pret globālo sasilšanu. Cīņai pret klimata pārmaiņām un to ietekmi, kā arī cīņai par ilgtspējīgas attīstības veicināšanu un īstenošanu ir jāiet roku rokā. Cīņa par klimatu iet roku rokā ar cīņu par kultūras mantojuma aizsardzību.

Daudzus gadus EIB ir veikusi ieguldījumus kultūras mantojumā, piemēram, atbalstot ieguldījumus, kas saistīti ar pilsētu gatavošanos kļūt par Eiropas kultūras galvaspilsētu Pilzenē (Čehijas Republikā), Pečā (Ungārijā) un Valletā (Maltā); un Tunisijas medīnu programmā. EIB ir gan tieši finansējusi kultūras mantojuma objektu atjaunošanu un attīstību, gan , netieši caur pilsētām piešķirti aizdevumiem. Vairāki pilsētvides atjaunošanas projekti kā svarīgus elementus ietver kultūras mantojumu (jaunākie piemēri ir Katovice, Malta, Mančestra vai Lille).

Institūts aktīvi darbojas šajā jomā kopš 2013. gada, izmantojot partnerību ar mūsu draugiem no Europa Nostra. 7 visvairāk apdraudēto kultūras mantojuma vietu programmā (7 Most Endangered Programme) mēs nodrošinājām pensionēto EIB darbinieku, inženieru, ekspertu zināšanas, lai aizsargātu apdraudētās kultūras mantojuma vietas. Eiropas Kultūras mantojuma gada beigās mēs parakstījām Berlīnes aicinājumu rīkoties kultūras mantojuma jomā. Mēs nolēmām atbalstīt šo dokumentu par Eiropas zaļo kursu un kultūras mantojumu, jo uzskatām, ka kultūras mantojumam ir potenciāls nodrošināt trūkstošo saikni starp visiem eiropiešiem un ES zaļo kursu.

Kultūras mantojums ir viena no galvenajām vērtībām, kas palīdz padarīt Eiropu par tūristu apmeklētāko vietu pasaulē. Tūrisms ir trešā lielākā sociālekonomiskā darbība ES, kas dod 415 miljardus eiro ES IKP un nodarbina vairāk nekā 15 miljonus cilvēku.

Taču kultūras mantojums ir vairāk nekā tikai “ievērojams darbvietu radītājs visā Eiropā”, kā arī “nozīmīgs radošuma un inovācijas avots”, tas ir arī tas, kas vieno eiropiešus. Eiropieši lepojas ar kultūras mantojumu. Kā Europa Nostra prezidents Hermans Parzingers raksta savā esejā “Kopība”, kas publicēta Eiropas Investīciju bankas “Big Ideas” sērijā: “Neatkarīgi no tā, vai mums tas patīk, mēs visi esam cieši saistīti ar mūsu pagātni.” Šī saikne var būt arī saikne starp Eiropas iedzīvotājiem un Eiropas zaļo kursu, un mūsu kopīgās un zaļākās nākotnes pamatu.

Francisko de Paula Koelju
Eiropas Investīciju bankas institūta dekāns

Priekšvārds

Eiropas Komisija 2019. gada decembrī nāca klajā ar Eiropas zaļo kursu.¹ Šīs programmas mērķis ir apvienot plašu politikas jomu klāstu, lai risinātu virkni savstarpēji saistītu problēmu. Viena no jomām ir ekonomikas modelis, kura pamatā ir arvien pieaugošais resursu kopums, nepieciešamība taisnīgāk sadalīt Eiropas izaugsmes sniegtās priekšrocības, un eksistenciālās problēmas, ko rada klimata pārmaiņu un bioloģiskās daudzveidības samazināšanās krīzes.²

Eiropas zaļā kursa attīstība notiek līdztekus Covid-19 pandēmijai. Pandēmija, klimata pārmaiņas un mūsu planētas bioloģiskās daudzveidības krīze³ zināmā mērā izriet no tā, ka ir pārrauta mūsu saikne ar dabu.⁴ Pandēmija ir pastiprinājusi Eiropas zaļā kursa nozīmīgumu un steidzamību. Tā ir arī atklājusi dažas būtiskas atziņas, tostarp to, ka ekoloģiskās problēmas ir arī sociālas problēmas.

Vēl viena būtiska pandēmijas atziņa, kas arī skaidri uzsver Eiropas zaļā kursa jēgu, ir tāda, ka, neraugoties uz valstu, vietējām un personiskām atšķirībām, ir jānosaka turpmākais attīstības ceļš. Lai atrisinātu šo problēmu, Eiropas iedzīvotāji tiek aicināti uzdrošināties iedomāties citādu nākotni un pieprasīt citādu likteni: iekļaujošāku, zaļāku un kopumā labāku un spēcīgāku sabiedrību.⁵ Taču, lai iedomātos savu nākotni, eiropiešiem vispirms ir jāatklāj kopīgs pamats šim procesam. Tiem jāgūst enerģija un iedvesma no šiem kopības avotiem.⁶

Tas rada pamatjautājumu: vai eiropieši spēj apvienoties, lai pārveidotu to dzīvesveidu, kas pēdējos gados viņus vienojis par kopīgu materiālu pastāvēšanu? Atbilde ir "jā" tā galvenā iemesla dēļ, ka tas, ko nozīmē būt eiropietim, nāk no kaut kā dziļāka par mūsdienu patēriņa modeļu kopīgo pieredzi. To veido kopīgs Eiropas mantojums – "sarežģīts un daudzslāņains *Gesamtkunstwerk*"⁷, ko radījušas pagātnes un pašreizējās paaudzes, kas ir īsts kultūras pamats, uz kura balstās Eiropa.

Kultūra un kultūras mantojums ir tieši tas, kas savieno šo sarežģīto mozaīku. Kultūras mantojums piesaista cilvēkus vietām. Tas rada kohēziju un sasaista cilvēkus tā, lai būtu iespējama kopīga rīcība. Lai gan klimata pārmaiņas var ietekmēt un apdraudēt kultūras identitāti un praksi, kultūra – no mākslas līdz mantojumam – ir arī radošuma, inovācijas un gudrības avots, kas var iedvesmot un virzīt taisnīgu pāreju uz mazoglekļa, pret klimata pārmaiņām noturīgu nākotni.

1 Eiropas Komisija, "Eiropas zaļais kurss", COM(2019) 640, 2019. gada 11. decembris [turpmāk "Eiropas zaļais kurss"].

2 Skatīt Frans Timmermans, "The European Green Deal as a growth strategy", runa, Bruegel gadskārtējās sanāksmes, Brisele, 2020. gada 1. septembris, skatīts 2021. gada 25. janvārī. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_1551.

3 IPBES, Globālā novērtējuma ziņojums par bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu pakalpojumiem, ko sagatavojusi Starpvaldību zinātnes un politikas platforma bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu jomā [E. S. Brondizio, J. Settele, S. Díaz, un H. T. Ngo (redaktori)] (IPBES sekretariāts, Bonna, 2019).

4 David M. Morens un Anthony S. Fauci, "Emerging Pandemic Diseases: How We Got to COVID-19," Volume 182, 5. izdevums, 2020. gada 3. septembris: 1077-1092, skatīts 2021. gada 25. janvārī [https://www.cell.com/cell/pdf/S0092-8674\(20\)31012-6.pdf](https://www.cell.com/cell/pdf/S0092-8674(20)31012-6.pdf).

5 Timmermans, 2. zemsvītras piezīme.

6 Hermann Parzinger, "Togetherness – A new heritage deal for Europe" (Eiropas Investīciju banka, 2020), skatīts 2021. gada 25. janvārī. <https://www.eib.org/en/publications/eib-big-ideas-togetherness-a-new-heritage-deal-for-europe>.

7 Id.

Lai izmantotu šīs stiprās puses, lielāka uzmanība būs jāpievērš Eiropas kultūras vērtību būtiskajai nozīmei visos līmeņos, tostarp vides un ekonomikas politikā. **Īsumā sakot, tas nozīmē, ka Eiropas zaļā kursa pamatā ir Eiropas kopīgais mantojums.**

Kā skaidri norādīts Eiropas mantojuma alianses manifestā, kas tika pieņemts Eiropas dienā – 2020. gada 9. maijā –, Eiropas kultūras mantojuma nozare, kas ir ārkārtīgi bagāta un daudzveidīga, ir darboties gatavs partneris šajā steidzamajā projektā.⁸

Kultūras mantojuma jomā ieinteresēto personu darba paplašināšana un vajadzības gadījumā pielāgošana, lai sasniegtu vērienīgos Eiropas zaļā kursa sociālos, vides un ekonomiskos mērķus, noteikti būs izaicinājums – vismaz sākumā. Tas pats noteikti attiecas arī uz kolēģiem vides jomā, jo viņi apgūst pārveidojošo pārmaiņu plašās kultūras un sociālās dimensijas.

Tāču tas izgaismo arī Covid-19 pandēmijas laikā gūto mācību: mums visiem ir jāmacās un jāatbalsta viens otru. Šis Eiropas Kultūras mantojuma Zaļais dokuments (Green Paper) ir sagatavots saskaņā ar solidaritātes un kopīgās apņemšanās garu. Tā mērķis ir iedvesmot un mobilizēt kultūras mantojuma pasauli, vidi un visas pārējās nozares, lai apvienotu spēkus nolūkā veicināt apņēmīgu un pārveidojošu rīcību klimata jomā un nodrošināt labāku nākotni visiem.

8 Eiropas mantojuma alianse, Manifests, "Kultūras mantojums: Spēcīgs katalizators Eiropas nākotnei", 2020. gads, <https://www.turpmak-eiropas-mantojuma-alianses-manifests>".

Metodoloģija un pateicības

Šis Eiropas Kultūras mantojuma Zaļais dokuments (Green Paper) tika izstrādāts pēc Europa Nostra iniciatīvas sadarbībā ar Starptautisko pieminekļu un ievērojamu vietu padomi (ICOMOS). Ar pateicību atzīstam, ka šis dokuments nebūtu bijis iespējams bez Eiropas Investīciju bankas (EIB) institūta finansiālā atbalsta un norādījumiem.

Projektam padomu deva ekspertu konsultatīvā grupa, kuras sastāvā bija seši Eiropas Savienības eksperti, no kuriem katram tika piešķirts temats viņu kompetences jomā. Lai vadītu projektu, tika izveidota arī koordinācijas komiteja, kuras sastāvā bija Europa Nostra un ICOMOS pārstāvji.

Šī Zaļā dokumenta (Green Paper) sagatavošanas sākumpunkts bija iepriekšējs vispārējs ziņojums "Mūsu pagātnes nākotne: kultūras mantojuma iesaistīšana klimata pasākumos", ko 2019. gadā izdeva ICOMOS.⁹ Minētā ziņojuma I daļā ir izklāstīts, ka ir vajadzīgs pozitīvs, uz politiku balstīts redzējums par kultūras mantojuma lomu, reaģējot uz klimata pārmaiņām un sasniedzot Parīzes nolīguma mērķus.¹⁰ Mērķis bija apspriest kultūras mantojumu, izmantojot klimata politikas un klimata zinātnes loģiku un terminoloģiju.

Šā dokumenta sagatavošanas pamatā bija arī diskusijas, kas notika Eiropas kultūras mantojuma samitā 2019. gada 30. oktobrī Parīzē¹¹, un Eiropas Konferencē par sadarbības veicināšanu kultūras mantojumam riska apstākļos, ko 2020. gada 26. un 28. februārī Dubrovnikos organizēja Eiropas Savienības prezidējošā valsts Horvātija.¹²

Lai sastādītu Eiropas kultūras mantojuma Zaļo dokumentu (Green Paper), sākotnēji tika sagatavots izklāsts, kultūras mantojuma pamata kompetences un apsvērumus sasaistot ar Eiropas zaļā kursa galvenajiem elementiem, izmantojot politikas satvaru, kas noteikts ICOMOS ziņojumā. Pēc tam izklāstu papildināja konsultējošie eksperti. Tālāk paplašinātais plāns tika iesniegts dažādiem kultūras mantojuma dalībniekiem, tostarp Europa Nostra un ICOMOS dalībniekiem, kā arī Klimata mantojuma tīkla¹³ un Eiropas kultūras mantojuma alianses dalībniekiem¹⁴.

Šajās apspriedēs tika saņemts ievērojams skaits atsauksmju, ko izmantoja, lai izstrādātu otro pamatnostādņu projektu. Pēc tam šis pārskats tika iesniegts un apspriests ar Eiropas Komisijas Izglītības, jaunatnes, sporta un kultūras ģenerāldirektorāta pārstāvjiem.

9 ICOMOS Klimata pārmaiņu un kultūras mantojuma darba grupa. Mūsu pagātnes nākotne: kultūras mantojuma iesaistīšana klimata pasākumos (ICOMOS, Parīze, 2019) [turpmāk tekstā "Mūsu pagātnes nākotne"].

10 Pušu konference, Parīzes nolīguma pieņemšana, 2015. gada 12. decembris, ANO. dok. FCCC/CP/2015/L.9/Rev/1 (2015. gada 12. decembris) [turpmāk tekstā "Parīzes nolīgums"].

11 Europa Nostra, "2019. gada Eiropas kultūras mantojuma samits – Eiropas politikas debates", skatīts 2021. gada 5. februārī <https://www.europanostra.org/european-policy-debate-in-paris-addresses-key-and-pressing-issues-related-to-cultural-heritage/>.

12 Horvātijas Republikas Kultūras ministrija, "Eiropas sadarbības veicināšana kultūras mantojumam riska ekspertu konferencē, 26.–28. februāris, Dubrovnik – Lazareti", skatīts 2021. gada 25. janvārī. https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/HRPRES2020/Final_Fostering%20European%20Cooperation%20for%20Cultural%20Heritage%20at%20Risk%20Conference%20.pdf.

13 Klimata mantojuma tīkls ir brīvprātīgs, savstarpēji atbalstošs tīkls, kurā darbojas simtiem organizāciju visā pasaulē un kura mērķis ir palielināt mākslas, kultūras un mantojuma nozīmi cīņā pret klimata pārmaiņām un Parīzes mērķu sasniegšanā. www.climateheritage.org.

14 Eiropas mantojuma alianse ir neformāla platforma, kurā darbojas aptuveni 50 Eiropas un starptautiskie tīkli, kas darbojas plašākā kultūras mantojuma jomā. www.europeanheritagealliance.eu.

2020. gada jūnijā tiešsaistē notika apspriešanās ar sabiedrību un visām ieinteresētajām personām, kas vēlējas sniegt ieguldījumu Eiropas kultūras mantojuma Zaļajā dokumentā (Green Paper). Šajā apspriešanā tika apkopotas daudzas jēgpilnas atbildes no visas Eiropas.

Pamatojoties uz atsauksmēm, kas saņemtas no visiem diskusijas dalībniekiem, tika izstrādāti vairāki Zaļā dokumenta (Green Paper) projekti. Šos projektus izskatīja eksperti, kā arī uzaicinātie konsultanti. Tā tika sagatavota gandrīz galīgā versija. Šī uzlabotā versija tika apspriesta tīmekļa seminārā, kas notika novembrī kā daļa no 2020. gada Starptautiskās klimata mantojuma nedēļas un kurā piedalījās EIB institūta dekāns Francisco de Paula Koelju un Londonas Ekonomikas un politisko zinātņu skolas vecākais vieszinātnieks Gijs de Vries.¹⁵

Šis Zaļais dokuments (Green Paper) ir tapis, pateicoties patiesi sadarbīgai un iekļaujošai virzībai, ar kuras palīdzību tika mobilizētas un izmantotas dažādu dalībnieku zināšanas un pieredze. Projekta grupa vēlas pateikties visām organizācijām un personām, kas sniedza ieguldījumu dokumenta sagatavošanā.

Zaļajam dokumentam (Green Paper) ir divas galvenās mērķauditorijas. Tas ir adresēts kultūras mantojuma jomā strādājošajiem, tostarp pilsētu, reģionālajiem un valsts kultūras mantojuma administratoriem un kultūras mantojuma organizācijām; kultūras mantojuma speciālistiem un aizstāvjiem; un kultūras mantojuma zinātniekiem. Šis Zaļais dokuments (Green Paper) ir vienlīdz adresēts gan klimata zinātniekiem un politikas veidotājiem, gan klimata pārmaiņu un vides speciālistiem, un iestājas par to, lai izpētītu, kā sadarbība ar kultūras mantojuma nozari var padziļināt viņu darba ietekmi; un valsts amatpersonām, tostarp enerģētikas, izturētspējas un klimata pārmaiņu jomā strādājošām amatpersonām, kas vēlas izprast mantojuma nozīmi klimata politikā.

Ļoti ceram, ka šis dokuments rosinās un iedvesmos turpmākus pētījumus un rīcību attiecībā uz kultūras mantojuma nozīmi visās Eiropas zaļā kursa jomās. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš labākai izpratnei par darbībām, kas varētu radīt spriedzi starp Eiropas zaļā kursa mērķiem un Eiropas Savienības mērķiem “respektēt tās bagātīgo kultūras un valodu daudzveidību un...nodrošināt Eiropas kultūras mantojuma aizsardzību un vairošanu”, kā paredzēts Lisabonas līguma 6. panta 3. punktā.¹⁶

To kontekstu piemēri, kuros ir novērota spriedze, ir atjaunojamo energoresursu infrastruktūras izvietojums kultūras ainavās un blīvuma palielināšanās vēsturiskajās vietās. Konfliktus var izraisīt saules enerģijas paneļu izvietošana uz vēsturiskajām ēkām, kā arī vēsturisku ēku renovācija energoefektivitātes nolūkā, ja to veic veidā, kas ir pretrunā ar kultūras mantojuma vērtību saglabāšanu. Citi piemēri ir vairāku paaudžu iztikas līdzekļu zudums, kas saistīts ar oglekļa dioksīda emisiju ekonomiku, un nepieciešamību samazināt SEG emisijas, kas saistītas ar masu tūrisma veidiem, no kuriem atkarīgi daži kultūras objekti. Šis dokuments atspoguļo stingru pārliecību, ka šādas spriedzes gadījumā ir vēlama un sasniedzami abpusēji izdevīgi scenāriji: kultūras mantojums var palīdzēt sasniegt Eiropas zaļā kursa būtiskos mērķus, un attiecīgi Eiropas zaļā pārkārtošanās var palīdzēt aizsargāt un stiprināt Eiropas kultūras un dabas mantojumu.

15 Kultūra x Klimats, “Kultūras mantojuma izvirzīšana Eiropas zaļā kursa centrā: Eiropas mantojuma zaļā dokumenta (Green Paper) priekšskatījums”, skatīts 2020. gada 25. janvārī. <https://www.culturexclimate.org/event-list/regional-forums/europe-common-wealth>.

16 Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, parakstīts Lisabonā, 2007. gada 13. decembrī, OV C 306, 17.12.2007., C306/11. lpp. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX-3A12007L%2FTXT>.

Projekta dalībnieki

Projekta vadītājs un galvenais autors

Endrjū Pots (Andrew Potts), ICOMOS Klimata pārmaiņu un kultūras mantojuma jautājumu darba grupas koordinators

Projekta Europa Nostra komanda

Sneška Kvadvliģa-Mihailoviča (Sneška Quaedvlieg-Mihailović), ģenerālsekretāre

Sāra Zanini (Sara Zanini), Eiropas projektu speciāliste

Lorēna Aldana (Lorena Aldana), Eiropas politikas koordinatore

Vikija Makridū (Vicky Makridou), digitālā komunikācija un sociālie plašsaziņas līdzekļi

Koordinācijas komiteja alfabētiskā secībā

Hosē A. Alonso (José A. Alonso), ICOMOS Europe grupas pārstāvis

Grieims Bells (Graham Bell), FRSA, Europa Nostra valdes loceklis

Dr. Gijs Kloss (Guy Clausse), Europa Nostra priekšsēdētājas izpildvietnieks

Bruno Rosinjols (Bruno Rossignol), Kultūras mantojums un klimata programmas vadītājs, EIB institūts

prof. Dr. Stefans Saimons (Stefan Simon), Direktor Rathgen-Forschungslabor,

Staatliche Museen zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz

Dr. Paolo Viti (Paolo Vitti), Europa Nostra valdes loceklis

Profesors Kristoss S. Zerefoss (Christos S. Zerefos), Grieķijas klimata sūtnis; Atēnu akadēmijas ģenerālsekretārs

Konsultējošo ekspertu grupa (ekspertīzes joma)

Madlēna Kosa (Madeleine Coste), *Slow Food* (no lauka līdz galdam)

Dr. Antonija Gravanjolo (Antonia Gravagnuolo), CNR IRISS IRISS Inovāciju un pakalpojumu pētniecības institūts attīstībai, Valsts pētniecības padome, Itālija (Aprites ekonomika)

Kaita Džonsa (Keith Jones), The National Trust (England, Wales and Northern Ireland) (Tīra enerģija)

Ians Lumlijs, Ena Tešče (Ian Lumley, An Taisce) – The National Trust for Ireland (No lauka līdz galdam un taisnīgai pārejai), Dr. Johanna Laisnere (Johanna Leissner), Fraunhofer-Gesellschaft (Renovācijas vilnis)

Dr. Valērija Markolēna (Valeria Marcolin), Radošās mobilitātes alianse (Viedā mobilitāte)

Dr. Jermina Stanojeva (Jermina Stanojev), neatkarīga eksperte/Upsalas Universitāte (ES kā globālais līderis)

Jēls Pancers (Yael Pantzer), *Slow Food* (No lauka līdz galdam)

***Piezīme:** Zaļajā dokumentā (Green Paper) ir ievērota Eiropas Komisijas paziņojuma par Eiropas zaļo kursu struktūra, virsraksti un nodaļu izkārtojums. Šī Zaļā dokumenta dažādo nodaļu garums un darbības joma kopumā atbilst paša Eiropas zaļā kursa nodaļām¹⁷, lai varētu izskatīt katra temata kultūras mantojuma aspektus.*

1

Kopīga rīcība, lai steidzami risināmu problēmu pārvērstu par unikālu iespēju

Eiropas zaļā kursa mērķis ir risināt klimata un vides problēmas, kas ir šīs paaudzes galvenais uzdevums. Klimata pārmaiņas ir viens no būtiskākajiem un visdraudīgākajiem draudiem cilvēkiem un kultūras mantojumam.¹⁸ Cilvēki jau ir sasildījuši planētu aptuveni par 1 °C salīdzinot ar pirmsindustrializācijas laiku.¹⁹ Rezultātā radītā ietekme pašlaik izspiež iedzīvotājus un bojā infrastruktūru, ekosistēmas un sociālās sistēmas, tostarp kultūras mantojumu.

Eiropas zaļā kursa nolūks ir šīs problēmas risināt. Tā mērķis ir aizsargāt, saglabāt un paplašināt ES dabas kapitālu un aizsargāt iedzīvotājus no riskiem un ietekmes, kas saistīti ar vidi.²⁰ Daudzas Eiropas vēsturiskās pilsētas tiešā veidā apdraud klimata pārmaiņu ietekme; tāpat lielu daļu Eiropas “zaļā” mantojuma, tostarp tās nemateriālā mantojuma elementus, piemēram, pārtikas tradīcijas, nopietni ietekmē vides katastrofu iespējamā ietekme. Klimata zinātnē ir konstatēts, ka katram papildu sasilšanas palielināšanās solim ir atbilstošas sekas.²¹ Lai gan 1,5 °C globālās sasilšanas rezultātā tiks nopietni kaitēts planētas dabiskajām un cilvēku sistēmām, 2 °C sasilšanas ietekme būs ievērojami sliktāka. Tāpēc ir būtiski ierobežot globālo sasilšanu līdz 1,5 °C. Eiropas zaļais kurss palīdz sasniegt šo mērķi. Tāpēc Eiropas kultūras mantojumam ir vajadzīgs Eiropas zaļais kurss.

17 Eiropas zaļajā kursā ir arī sadaļas par pielāgošanos klimata pārmaiņām un par ekosistēmu un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un atjaunošanu. Ir paredzēts, ka tie abi būs Eiropas kultūras mantojuma Zaļā dokumenta turpmāko posmu temats. Pielāgošanās klimata pārmaiņām cilvēku sistēmās ir paredzēta, lai samazinātu faktisko vai paredzamo klimata pārmaiņu nelabvēlīgās sekas. Šis mērķis ir cieši saistīts ar kultūras mantojuma pamatprasmēm un apsvērumiem. Sk. Mūsu pagātnes nākotne, 9. piezīmi iepriekš, 35.–45. Arvien vairāk tiek atzīta kultūras mantojuma nozīme bioloģiskās daudzveidības krīzes risināšanā. Sk. Konvencijas par bioloģisko daudzveidību sekretariāts, “Options for possible E features of Work on the Links between Nature and Culture in the framework for post-2020”, 2019. gada 10. oktobris, <https://www.cbd.int/doc/c/9abf/3c28/2842fa5070e-c8acad63d5ec4/sbstta-23-04-en.pdf>.

18 Mūsu pagātnes nākotne, 9., 1. zemeslīmeņa piezīme.

19 Skatīt vispārīgi IPCC, Kopsavilkums politikas veidotājiem. Pasaules sasilšana 1,5 °C apmērā. IPCC īpašais ziņojums par ietekmi, ko rada globālā sasilšana par 1,5 °C salīdzinājumā ar pirmsindustriālā laikmeta līmeni un ar to saistītās globālās siltumnīcefekta gāzu emisijas, saistībā ar globālās reakcijas pastiprināšanu uz klimata pārmaiņu draudiem, ilgtspējīgu attīstību un centieniem izskaust nabadzību [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H. O. Pörtner, D. Roberts, J. Signa, Cigna, P.R. Shua, A.W. [Turpmāk “kopsavilkums politikas veidotājiem”].

20 Eiropas zaļais kurss, 2.

21 IPCC kopsavilkums politikas veidotājiem. Sk. arī IPCC II darba grupas līdzpriekšsēdētāju Hans-Otto Pörtner, kas citēts IPCC Release, “Kopsavilkums politikas veidotājiem IPCC Īpašajā ziņojumā par valdību apstiprināto globālo sasilšanu 1,5 °C temperatūrā”, 2018. gada 8. oktobris (“Visi papildu sasilšanas jautājumi, jo īpaši tāpēc, ka sasilšana par 1,5 °C vai augstāka palielina risku, kas saistīts ar ilgstošām vai neatgriezeniskām izmaiņām”). https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/05/pr_181008_P48_spm_en.pdf.

Eiropas zaļais kurss liecina, ka Eiropas Savienībai ir *“kolektīvā spēja”*²² pārveidot ekonomiku un sabiedrību, lai virzītu to pa ilgtspējīgāku ceļu. Izaicinājums ir milzīgs; uzsvars uz kolektīvo dimensiju ir ļoti svarīgs. Klimata zinātnieki ir mācījuši, ka, lai ierobežotu globālo sasilšanu uz 1,5 °C, būs vajadzīgas ne tikai pārmaiņas, bet arī *“ātra un tālejoša”*²³ sistēmas pāreja gandrīz nepieredzētā mērogā.²⁴ Lai to panāktu, būs jāsadarbojas visai Eiropai, kas nozīmē, ka projektam ir jāsaņem Eiropas iedzīvotāju uzmanība un piekrišana. Eiropas kopīgajām vērtībām un kopējam mantojumam ir nenoliedzams potenciāls atbalstīt šos rezultātus. Tāpēc kultūras mantojumam ir būtiska nozīme Eiropas zaļā kursa īstenošanā.

Eiropas kopīgo vērtību un ekoloģiskās pārejas nepieciešamības papildināmības apzināšanos atbalsta nozīmīgi Eiropas precedenti. Māstrihtas līguma 151. pantā ir atzīta kultūras daudzšķautņainība un noteikta formāla saikne starp kultūru un citām Eiropas politikas jomām. Eiropas Parlamenta 2018. gada lēmumā par Eiropas Kultūras mantojuma gadu ir uzsvērtā nepieciešamība *“veicināt sinerģiju starp kultūras mantojumu un vides politiku, integrējot kultūras mantojumu vides, arhitektūras un plānošanas politikā un veicinot energoefektivitāti”*.²⁵ Šie principi var virzīt vides, ekonomisko un sociālo integrāciju, no kuras ir atkarīgs Eiropas zaļais kurss.

Zaļā pārkārtošanās neizbēgami būs traucējoša, tāpēc ir jā rūpējas, lai tā būtu taisnīga. To īstenojot, pirmajā vietā jāliek cilvēki un sevišķa uzmanība jāveltītiem reģioniem, nozarēm un darba ņēmējiem, kam tā sagādās vislielākās grūtības. Tā kā pārkārtošanās radīs būtiskas pārmaiņas, ļoti svarīga ir aktīva sabiedrības līdzdalība un uzticēšanās šim procesam, lai politika būtu efektīva un tiktu pieņemta. Darba ņēmējiem būs jāapgūst un jāattīsta zaļās pārkārtošanās procesā nepieciešamās prasmes. Amatsnecības, radošo nozaru un kultūras mantojuma potenciāla izmantošana var atbalstīt taisnīgus rezultātus un palīdzēt īstenot gan zaļo pārkārtošanos, gan pastiprinātu sociālo iekļaušanu.

Kultūras un kultūras mantojuma nozīmes palielināšana Eiropas zaļajā kursā atbilst arī Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības mērķiem, ANO jaunajai pilsētattīstības programmai, Sendai ietvarprogrammai katastrofu riska mazināšanai un citām attiecīgām starpnacionālām hartām.²⁶ Šajos dokumentos ir atzīts, ka dabas un kultūras mantojums var veicināt noturību un ilgtspējīgu attīstību un ir izšķirīgi tās veicinātāji. Parīzes nolīgumā ir atzīts arī vietējo kopienu un pamatiedzīvotāju tradicionālo zināšanu pozitīvais ieguldījums pielāgošanās klimata pārmaiņām jomā.²⁷

Kultūras mantojuma nozares pamatā ir paaudžu vienlīdzības princips; pašreizējās paaudzes apņēmība nodot nākotnei mantojumu, ko viņi mantojuši no pagātnes. 2018. gadā Eiropas Kultūras mantojuma gada milzīgie panākumi parādīja, kā kultūras mantojums var darboties, lai palīdzētu *“nevienu neatstāt novārtā”* un kā tas var atbalstīt pārrobežu papildināmību ar labvēlīgu ietekmi uz politikas īstenošanu dažādās nozarēs un dažādos

22 Eiropas zaļais kurss, 1. un 2. zemsvītras piezīme (pievienots izcēlums).

23 IPCC kopsavilkums politikas veidotājiem, 19., 15. zemsvītras piezīme.

24 Id.

25 Eiropas Parlamenta un Padomes Lēmums (ES) 2017/864 (2017. gada 17. maijs) par Eiropas Kultūras mantojuma gadu (2018), OV L 131, 20.5.2017., 1.–9. lpp.

26 Plašāk sk. tekstu pie 163.–168. piezīmes. Papildu informāciju sk. vispārīgi Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālajā asamblejā, Rezolūcija 72/229, Culture and sustainable development, A/RES/72/229 (2017. gada 20. decembris), pieejams <https://undocs.org/en/A/RES/72/229>.

27 Parīzes nolīguma 10. zemsvītras piezīme, 7.5. iedaļa (*“Puses atzīst, ka pielāgošanās darbībai... būtu jābalstās uz labākajām pieejamajām zinātnes atziņām un attiecīgā gadījumā – tradicionālajām zināšanām, pamatiedzīvotāju zināšanām un vietējām zināšanu sistēmām.”*).

tīklos. Šodien, saskaroties ar klimata pārmaiņu būtisko izaicinājumu, kultūras mantojuma pasaule ir gatava izmantot šīs iesaistes un pieejamības priekšrocības, lai palīdzētu sasniegt Eiropas zaļā kursa vērienīgos mērķus.

Attēlā parādīti dažādi Eiropas zaļā kursa elementi.²⁸

²⁸ Eiropas zaļais kurss, 3.

2 ES ekonomikas pārveidošana ilgtspējīgai nākotnei

2.1 Īsteni pārveidojošu politiku izstrāde

Eiropas zaļā kursa mērķis ir uzsākt tādu politikas pasākumu kopumu, kas pārveidos ekonomiku, rūpniecību, ražošanu un patēriņu, liela mēroga infrastruktūru, transportu, pārtiku un lauksaimniecību, būvniecību, nodokļus un sociālos ieguvumus Eiropai.²⁹ Tas sola jaunu izaugsmes stratēģiju Eiropai, kurā vides, ekonomikas un sociālā ilgtspēja iet roku rokā.³⁰

Šo tematu integrācija atspoguļo ļoti atzinīgi vērtējamu un jaunu virzienu Eiropas politikas veidošanā, taču tajā iepriekšējie rīcības veidi ne vienmēr būs gatavs ceļvedis. Ir skaidrs, ka būs vajadzīgas jaunas pieejas, kas iedvesmo cilvēkus atbalstīt šos mērķus. Lai tas būtu efektīvs, tam jāietver Eiropas vērtību, kultūras un mantojuma izvirzīšana Eiropas zaļā kursa projekta centrā un partnerības veidošana ar Eiropas mākslas, kultūras un mantojuma iestādēm, aģentūrām, reliģiskām kopienām un organizācijām – gan publiskām, gan privātām, gan bezpeļņas organizācijām.

2019. gada 15. aprīļa ugunsgrēks Parīzes Dievmātes katedrālē parādīja, ka pat pasaulē pazīstamākās un vislabāk aizsargātās vietas ir ievainojamas. Milzīgais atbalsts un solidaritāte pēc ugunsgrēka atklāja, ka cilvēki visā pasaulē uzskata Dievmātes katedrāli gan par Parīzes katedrāli, gan par pieminekli, kas pieder visiem.³¹ Arī zeme deg, šajā gadījumā no globālās sasilšanas, ko izraisa fosilā kurināmā dedzināšana un planētas mežu izciršana. Draudi, ko tas rada, ir redzami Eiropas sauszemes un jūras teritorijās, sākot ar Venēciju un beidzot ar Delosu. Tāpat kā nav planētas B, nav Venēcijas B. Ir pienācis īstais brīdis izmantot milzīgo Eiropas kultūras mantojuma savienojošo spēku, lai iekarotu sirdis un prātus, atbalstot pārveidojošu rīcību klimata jomā.

Klimata zinātne liecina, ka pielāgošanās un seku mazināšana ir nepieciešama. Klimata zinātne mums nevar pateikt, kādas iespējas ir vispiemērotākās jebkurā konkrētā cilvēka veidotā sistēmā. Kultūras mantojums var atbildēt uz šo jautājumu un patiešām palīdzēt ietekmēt politikas vai sistēmas pārmaiņu pieņemamību. Lai ietekmētu cilvēku uzvedību, jo īpaši pārveidojošā veidā, ir jāpievēršas kultūras un sociālajām normām. Veicot klimata plānošanu kulturāli piemērotā, iekļaujošā un taisnīgā veidā un balstot to skarto kopienu kultūras vērtībās un identitātē, tiek nodrošināta ilgtspējīgāka vides darbība un noturīgāki rezultāti.

²⁹ Eiropas zaļais kurss, 4.

³⁰ Timmermans, 2. zemspējas piezīme.

³¹ Parzinger, 6. zemspējas piezīme.

Mobilizējot kultūras un mantojuma ministrijas un vadošās iestādes, kā arī kultūras mantojuma aizstāvjus un praktiķus plašākā nozīmē, tie var atbalstīt nepieciešamās kultūras pārmaiņas dažādos veidos.

Klimata un kultūrvēsturiskā mantojuma politikas jomas ir pieradušas strādāt ar daudzu dekāžu un pat ilgākiem laika grafikiem. Parīzes nolīguma mērķis ir līdz 2050. gadam panākt oglekļa neitralitāti, savukārt mantojuma saglabātāju mērķis ir aizsargāt mantojumu nākamajām paaudzēm. Kultūrvēsturiskajā plānošanā iekļautie daudzu paaudžu termiņi padara to par unikālu līdzekli, lai uzsvērtu nākotnes klimata pārmaiņu prognozēto vidēja termiņa un ilgtermiņa ietekmi un sekas, ja netiks sasniegti ierosinātie pielāgošanās un mazināšanas mērķi.

Kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana ir pretstats patērētāju sabiedrības ētikai par lietu izmantošanu tikai vienreiz. Tā cīnās par esošo ēku, ainavu, zināšanu un resursu atjaunošanu, izmantošanu un atkārtotu izmantošanu; tā ir pārvaldības ētika, ko var izvērst kā paraugu, lai rādītu un vadītu aprites ekonomikas modeļus.

Eiropas bibliotēku un citu atmiņas institūciju kolekcijas un Eiropas kultūras mantojumā ietvertās zināšanas liecina par pielāgošanos pārmaiņām un var ilustrēt klimata pārmaiņu cēloņus vai atbildes uz tiem.

Eiropas zaļajā kursā norādīts, ka būs jāpievērš īpaša uzmanība iespējamiem kompromisiem starp ekonomikas, vides un sociālajiem mērķiem. Tas ietver spriedzi starp rīcību klimata jomā un kultūras mantojuma vērtību saglabāšanu (kas pašas ir arī ekonomiskas, ekoloģiskas un sociālas vērtības). Nelabvēlīgi pielāgotas darbības, kas kaitē kultūras resursiem un vērtībām, galu galā var apdraudēt vides mērķus. Visu pušu aizstāvjiem ir jācenšas maksimāli palielināt abpusēji izdevīgus rezultātus cilvēkiem un planētai, vienlaikus mazinot konfliktus starp mērķiem.

Atzīstot kultūras daudzveidības vērtību un palielinot kultūras tiesību aizstāvju aizsardzību, tiek atbalstīta arī rīcība klimata jomā, orientējot to uz pieeju, kas vērsta uz cilvēkiem.³² Eiropas zaļais kurss paredz, ka Eiropas sociālo tiesību pīlārs virzīs rīcību, lai nodrošinātu, ka neviens netiek atstāts novārtā.³³ Eiropas Padomes Eiropas ainavu konvencija³⁴ un Faro Vispārējā konvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai³⁵ būtu jāizmanto arī tam, lai palīdzētu sasniegt šo mērķi un liktu pamatus zaļajai pārejai uz Eiropas kultūras daudzveidības, cilvēktiesību un līdzdalības demokrātijas vērtībām.

Neraugoties uz klimata politikas daudzajām kultūras dimensijām, vārdi “māksla”, “kultūra”, “kultūras mantojums” un “ainava” Eiropas zaļajā kursā neparādās. Ir pazīmes, kas liecina, ka šis trūkums tiek novērsts, un tas ir jārisina vēl vairāk, lai Eiropas zaļais kurss būtu sekmīgs. 2020. gada septembrī Eiropas Komisija nāca klajā ar jaunu Eiropas Bauhaus projektu.³⁶

32 Vispārīgi sk. Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās asamblejas dokumentu “Klimata pārmaiņas, kultūra un kultūras tiesības: īpašā ziņotāja ziņojums par kultūras tiesību jomā, A/75/298 (2020. gada 10. augusts), pieejams <https://www.undocs.org/en/A/75/298>. [Turpmāk “Ziņojums par kultūras tiesībām”].

33 Eiropas zaļais kurss, 1., 4. zemeslīnijas piezīme.

34 Eiropas Padome, Eiropas Ainavu konvencija, CETS Nr.: 176, 2005. gads, pieejams http://www.coe.int/en/web/conventions/pilns_saraksts/-/konvencijas/rms/0900001680083746.

35 Eiropas Padome, Eiropas Padomes Vispārējā konvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai, CETS Nr.: 199, 2000, pieejams <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/176>.

36 Eiropas Komisija, “Bauhaus EU Factsheet EN”, 2020. gada 14. oktobris, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/866593/Bauhaus%20EU%20factsheet%20EN.pdf.pdf>. [Turpmāk “Bauhaus ES faktu lapa”].

Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena nosauca Jauno Eiropas Bauhaus kustību par “tiltu starp zinātnes un tehnoloģijas pasauli un mākslas un kultūras pasauli”.³⁷ Tas ir “jauna Eiropas zaļā kursa estētika”, kas Eiropas zaļo kursu tuvina cilvēku prātiem un mājām. Un padara jūtamam ilgtspējīgas dzīves komfortu un pievilcību.”³⁸

Jaunā Eiropas Bauhaus kustība nodrošina svarīgu saikni starp Eiropas zaļo kursu un kultūras jomu. Lai īstenotu pārveidojošas pārmaiņas, būs jāpaplašina saikne ar visām kultūras jomām, sākot no mākslas līdz pat kultūras mantojumam.³⁹ To darot, jāizvairās no tā, ka pārveidojoša darbība būtu raksturojama kā tikai sociāla un tehnoloģiska problēma, kuras risinājumi ir saistīti ar individuālām uzvedības izmaiņām un inovācijām. Šī pieeja palielina novitāti un neņem vērā kopīgos klimata politikas aspektus un tādējādi pilnīgu ieguldījumu, ko var sniegt kultūra un mantojums.

Ar Eiropas zaļo kursu Eiropa nevar atļauties neņemt vērā šādus aspektus. Kā jau norādīts Eiropas zaļajā kursā, “Visām ES darbībām un politikām būs jāveicina Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšana.”⁴⁰ **Tostarp kultūras mantojumam.**

37 Eiropas Komisija, “Prezidentes fon der Leienas paziņojums presei par jauno Eiropas Bauhaus”, Brisele, 2020. gada 14. oktobris. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_1902.

38 Id.

39 Europa Nostra šo ideju 2020. gada decembrī nodeva arī Eiropas Komisijas priekšsēdētājam un viņa komandai. Europa Nostra, “Kultūras mantojums kā iniciatīvas “Jaunās Eiropas Bauhaus” neatņemams aspekts”, 2020. gada 18. decembris, <https://www.europeanostara.org/cultural-heritage-as-an-integral-dimension-of-the-new-european-bauhaus-initiative/>.

40 Eiropas zaļais kurss, 3.

Kāpināt 2030. un 2050. gadam nosprausto ES klimata mērķu vērienu

- Ātras un tālejošas pārejas
- Kopība • "Win-win" scenāriji
- Garāki termiņi
- Atkārtotas izmantošanas un pārvaldības kultūra
- Iekļautas zināšanas par kultūru

Būvēt un renovēt energoefektīvi un resursefektīvi

- Sociālās funkcijas
- Ēku energoefektivitāte
- Publiskie stimuli.
- Kultūras mantojuma tirgi un prasmes
- Cenas ziņā pieejami mājokļi
- Būv kultūra

"No lauka līdz galdam": izveidot taisnīgu, veselīgu un vidi saudzējošu pārtikas sistēmu

- Bioloģiskā daudzveidība
- tradicionālās akvakultūras/lauksaimniecības zināšanas
- ainavu saglabāšana
- Lauku attīstība
- Agroekoloģija
- Veselīgs tradicionālais uzturs
- Amatniecība un vietējais uzturs

Aktīvāk izmantot izglītību un apmācību

- Pilsoniskās amatierzinātnes
- Kultūras mācības klimata jomā
- Klimata mācības kultūras jomā
- Skolēnu un kopienu iesaistīšana
- Radošums
- Katrā vietā ir klimata stāsts

Sagādāt tīru un drošu enerģiju par pieņemamu cenu

- Energoefektivitāte pirmajā vietā
- lokalizēta siltumenerģija un elektroenerģija
- patēriņa modeļi
- tiešā elektrifikācija
- Enerģētiskās nabadzības mazināšana
- Tradicionālie kopienas mēroga atjaunojamie energoresursi

Stimulēt rūpniecību pāriet uz nepiesārņojošu aprites ekonomiku

- Radošās nozares, amatniecība kā ilgtspējīgi produkti
- iegultā oglekļa novērtēšana
- Kultūras nozares ekomarkējums
- Dzīvesveids harmonijā ar dabu
- Ekodizains
- Dzīves cikla novērtējums

Paātrināt pāreju uz ilgtspējīgu un viedu mobilitāti

- Radošā mobilitāte
- Bīvi apdzīvota, tradicionālā zemes izmantošana
- Vienlīdzīga piekļuve kultūrai
- Kultūras tūrisma SEG samazināšana
- Digitālie pakalpojumi un infrastruktūra

Eiropas Kultūras mantojuma Zaļais dokuments (Green Paper)

Mobilizēt pētniecību un sekmēt inovāciju.

- Zināšanas par kultūras mantojumu kā klimata tehnoloģiju
- Amatniecība, būv kultūra un viedās specializācijas
- "zaļā kursa uzdevumi"
- Uzņēmējdarbība kultūras mantojuma jomā
- Uz izmantojumu orientēta pētniecība

Tiekties uz zaļo finansējumu un investīcijām un gādāt par taisnīgu pārkārtošanos

- Videi draudzīgs finansējums amatniecībai un kultūras mantojumam
- ES taksonomija
- Taisnīga pārkārtošanās
- Kultūras daudzveidība
- Cilvēktiesības
- Līdzdalības demokrātija
- Amatniecības un kultūras mantojuma pārkvalifikācija

ES kā globālā līdere (un klausītāja!)

- Kultūras zaļā diplomātija
- IAM lokalizācija
- Kultūra un 5P
- Uz kultūras tiesībām balstītas pieejas
- Taisnīga pārkārtošanās pasaulē
- Jaunā Eiropas Bauhaus otrais vilnis

2. attēls. Eiropas kopīgā kultūras mantojuma izvirzīšana Eiropas zaļā kursa centrā

2.1.1 Kāpināt 2030. un 2050. gadam nosprausto ES klimata mērķu vērienu

Saskaņā ar jaunākajām klimata zinātnes atziņām, lai ierobežotu planētas temperatūras pieaugumu līdz 1,5 °C, pasaules līmenī CO₂ neto nulles emisijas ir jāsasniedz aptuveni 2050. gadā.⁴¹ Eiropas Komisija 2018. gadā izklāstīja savu redzējumu par to, kā šo mērķi sasniegt.⁴² Nesen saskaņā ar Eiropas zaļo kursu Komisija ir ierosinājusi pirmo Eiropas Klimata aktu⁴³, lai tiesību aktos nostiprinātu 2050. gada klimata neitralitātes mērķi. Klimata akta mērķis ir arī izklāstīt nosacījumus efektīvai un taisnīgai pārejai, nodrošināt paredzamību ieguldītājiem un nodrošināt, ka zaļā pārkārtošanās ir neatgriezeniska.

IPCC ir konstatējusi, ka, lai ierobežotu globālo sasilšanu līdz 1,5 °C, globālās cilvēku radītās oglekļa dioksīda (CO₂) emisijas līdz 2030. gadam būtu jāsamazina par aptuveni 45 % salīdzinājumā ar 2010. gada līmeni⁴⁴. Eiropas Komisijas ierosinātajā Klimata aktā ir paredzēts, ka ES SEG emisiju samazināšanas mērķis 2030. gadam ir palielināts līdz 55 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni.⁴⁵ Pašreizējais mērķis ir 40 %. Oktobrī Eiropas Parlaments nobalsoja par to, lai atbalstītu ES 2030. gadam izvirzītā klimata mērķrādītāja palielināšanu līdz SEG emisiju samazinājumam par 60 %.

Šīs gradācijas ir svarīgas, jo tās ietekmē progresu globālās sasilšanas tempa samazināšanā. IPCC ir brīdinājusi, ka jo siltāka planēta, jo sarežģītāka kļūst adaptācija⁴⁶, kas nozīmē vietu (tostarp kultūras mantojuma vietu) spēja sekmīgi pielāgoties var būt atkarīga no globālo SEG samazināšanas centieni panākumiem. Daži eksperti ir norādījuši, ka pat šis Eiropas Parlamenta mērķis nespēs palīdzēt sasniegt 1,5 °C temperatūras ierobežojumu.⁴⁷ Ir skaidrs, ka tas vai, kad un kā ES sasniegs CO₂ emisiju neto nulles līmeni, būtiski ietekmē cilvēku un viņu dzīves un darba vides, tostarp viņu kultūras mantojuma aizsardzību.

IETEIKUMS POLITIKAS VEIDOTĀJIEM UN KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- **Uzlabot un paplašināt globālās sasilšanas (1,5 °C pret 2 °C) paredzamās ietekmes uz kultūras resursiem modelēšanu, un izmantot iegūtos rezultātus, lai uzsvērtu jautājuma steidzamību un virzītu lēmumu pieņemšanu par zaļo pāreju.**

41 IPCC kopsavilkums politikas veidotājiem, 19., 12. zemsivītras piezīme.

42 Eiropas Komisija, "Tīru planētu – visiem! Stratēģisks Eiropas ilgtermiņa redzējums par pārticīgu, modernu, konkurētspējīgu un klimatneitrālu ekonomiku" (COM)2018 773, 2018. gada 28. novembris. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX-EX-3A52018DC0773>.

43 Eiropas Komisija, "Grozīts priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido klimata neitralitātes panākšanas satvaru un groza Regulu (ES) 2018/1999" (COM) 2020 563, 2020. gada 17. septembris, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0563&from=EN>. [Turpmāk "Eiropas Klimata akts"].

44 IPCC kopsavilkums politikas veidotājiem, 19., 12. zemsivītras piezīme.

45 Eiropas Komisija, "Stepping up Europe's 2030 climate ambitioning in a climate-neutral future for our people", COM(2020) 562, 2020. gada 17. septembris, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0562&from=EN>. [Turpmāk "2030. gada klimata mērķrādītāja plāns"].

46 IPCC kopsavilkums politikas veidotājiem, 19., 10. zemsivītras piezīme.

47 WWF, "ES ir jākoncentrējas uz klimatu, pievēršot aizvien lielāku pasaules uzmanību", 2020. gada 8. decembris, <https://www.wwf.eu/?uNews-ID=1379391>.

2.1.2 Sagādāt tīru un drošu enerģiju par pieņemamu cenu

Enerģijas ražošana un izmantošana visās tautsaimniecības nozarēs rada vairāk nekā 75 % no ES SEG emisijām. Tāpēc enerģētikas sistēmas dekarbonizācijai ir izšķiroša nozīme, lai līdz 2050. gadam sasniegtu Eiropas zaļā kursa mērķi – klimata neitralitāti. Jaunā ES Energosistēmas integrācijas stratēģija⁴⁸, kas tika pieņemta 2020. gada jūlijā, paredz virzību uz šā mērķa sasniegšanu, tostarp līdz 2030. gadam kā starpposma pasākumu samazināt emisijas par 50 % līdz 55 %. Arī citi Eiropas zaļā kursa elementi, piemēram, Renovācijas vilnis un rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku, kā arī Atjaunojamo energoresursu direktīvas un Energoefektivitātes direktīvas iespējamā pārskatīšana pievēršas jautājumam par energoefektivitātes un atjaunojamo energoresursu devumu vērienīgāku klimata mērķu sasniegšanā līdz 2030. gadam.

Kopumā šis sarežģītais instrumentu klāsts ilustrē būtiskās pārmaiņas, kas vajadzīgas, lai sasniegtu vērienīgos mērķus. Tomēr jāatceras, ka pāreja ir vajadzīga ne tikai enerģētikas vērtību ķēdēs, bet arī sociālajās vērtību ķēdēs. Uzmanība jāpievērš dzīvesveida un iztikas līdzekļu kultūras dimensijai, jaunrades un zināšanu inovācijas saknēm, kā arī sabiedrības piekrišanai pārmaiņām un klimata ambīcijām. Īsāk sakot, lai virzītu klimatneitrālu ekonomiku, būs jāiesaista Eiropas kultūra un mantojums.

Jaunajā ES stratēģijā noteikts, ka, lai nodrošinātu nulles līmeņa oglekļa emisiju, uzticamus un resursefektīvus energopakalpojumus par viszemākajām iespējamām izmaksām sabiedrībai, jāsāk ar cirkulārāku energosistēmu, kuras centrā ir energoefektivitāte.⁴⁹ Energoefektivitāte samazina finansiālās un materiālās izmaksas, kas saistītas ar enerģijas ražošanu, infrastruktūru un izmantošanu, un tas ietver ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un kultūras mantojumu. Tādējādi apņemšanās “energoefektivitāte – vispirms” ir solījums, kuru kultūras mantojuma nozarei ir jāpalīdz ES noturēt.

Patērētāju izvēle un cilvēka uzvedība ir svarīgi elementi energoefektivitātes mērķu sasniegšanā. Tā kā kultūra ir iestrādāta dominējošajos patēriņa modeļos, uz kultūrām balstītās stratēģijas un sociālās zinātnes var sniegt ieskatu un risinājumus enerģijas patēriņa samazināšanai. Kultūras iestādes un platformas ir lieliski instrumenti, lai iesaistītu iedzīvotājus dekarbonizācijas problēmas risināšanā. Eiropas kultūras mantojums, lielākoties no laikmetiem pirms oglekļa emisijas problēmas aktualizēšanas, atspoguļo tūkstošiem gadu vecus dzīvās laboratorijas eksperimentus par veidiem, kā veicināt nulles oglekļa emisiju ekonomiku, izmantojot aprites dzīvesveidu.

Kultūras mantojuma pieejas veicina apriti, uzsverot atkārtotas izmantošanas un reģenerācijas ētiku. Piemēram, esošo un vēsturisko ēku pastāvīgās uzturēšanas un atkārtotas izmantošanas vērtības palielināšana ļauj izvairīties no energoietilpīgas jaunas būvniecības un zemes izmantošanas, veicina izvairīšanos no atkritumu rašanās un saglabā radīto enerģiju⁵⁰, vienlaikus radot papildu pozitīvus ieguvumus ekonomikas, vides, sociālajā un kultūras jomā. Šie kultūras aspekti būtu jāiekļauj Eiropas Komisijas izdotajos jaunajos norādījumos dalībvalstīm par to, kā īstenot principu “energoefektivitāte pirmajā vietā”.

48 Eiropas Komisija, “Klimatneitrālas ekonomikas veicināšana: ES Energosistēmas integrācijas stratēģija, COM(2020) 299, 2020. gada 8. jūlijs, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0299&from=EN>.

49 Id., 5. lpp.

50 The Cultural Heritage Counts for Europe Consortium, Cultural Heritage counts for Europe, Full Report (Krakow, International Cultural Centre, 2015), <http://blogs.encatc.org/culturalheritagecountsforeurope/outcomes/>.

Kultūras mantojums var dot ieguldījumu piedāvājuma stratēģijās. Siltuma pārpalikuma uztveršanas un atkārtotas izmantošanas veicināšana vēsturiskajos rajonos, izmantojot horizontālu apmaiņu, piemēram, pozitīvās enerģijas blokus un centralizētās siltumapgādes tīklus, ir vēl viens ceļš uz cirkulārām energosistēmām.⁵¹ Daudzi amatniecības un radošie uzņēmumi jau ražo paši savu atjaunojamo enerģiju un tiem ir potenciāls piegādāt lokalizētu siltumu un elektroenerģiju citiem.⁵²

Lai nodrošinātu integrētu, dekarbonizētu enerģiju, ir svarīgi paātrināt no atjaunojamiem energoresursiem saražotas elektroenerģijas izmantošanu ēku energoapgādē. Tādi šķēršļi kā būvnormatīvi, kvalificēta darbaspēka trūkums ierīkošanai un uzturēšanai, kā arī publiskā un privātā finansējuma trūkums īpaši ietekmē vecāka gadagājuma ēkas. Kultūras mantojuma iestādes var proaktīvi palīdzēt izstrādāt mērogojamas, cenas ziņā pieejamas stratēģijas vēsturisko ēku tiešai elektrifikācijai, siltumsūkņu sistēmu uzstādīšanai un, attiecīgā gadījumā, ļoti sensitīvai mikroģenerācijas iekārtu (piemēram, saules enerģijas paneļu) ierīkošanai. Eiropas zaļajam kursam būtu jāatbalsta šis darbs. Jaunajai Eiropas Prasmju programmai būtu jāpievieno atbilstošas mācību programmas, kas pielāgotas tradicionālajām būvniecības metodēm un kuras pašlaik lielā mērā trūkst.⁵³

Ir mājsaimniecības, kas nevar atļauties elementārai dzīves kvalitātei vajadzīgos enerģijas pamatpakalpojumus, tāpēc ir jārisina enerģētiskās nabadzības riska problēma. Eiropas Komisijas izstrādātajos norādījumos, lai palīdzētu dalībvalstīm risināt enerģētiskās nabadzības problēmas, būtu jāņem vērā to mājsaimniecību īpašās vajadzības, kuras dzīvo vecākajos un vēsturiskajos mājokļos. Finansēšanas un nodokļu shēmas (piemēram, Itālijas “eco-bonus 110 %” shēma⁵⁴), ja tās ir pielāgotas vēsturisko ēku īpašajām vajadzībām, var palīdzēt šīm mājsaimniecībām rūpīgi renovēt savas mājas, samazināt rēķinus par enerģiju un saglabāt gan enerģiju, gan kultūras mantojumu. Šādu projektu laiku un izmaksas var samazināt arī atkārtotās vēsturiskās apstrādes un atļauju izsniegšanas procesu precizēšana.

Pārejai uz klimata neitralitāti ir vajadzīga viedās ražošanas un pārvades infrastruktūra. Lai sasniegtu Eiropas zaļā kursa mērķus, Eiropas Komisija paredz ievērojami palielināt neto uzstādīto atjaunojamo energoresursu enerģijas ražošanas jaudu. Dažos scenārijos⁵⁵ tiek lēsts, ka 2050. gadā būs vajadzība pēc 5-8 reizes vairāk saules enerģijas, aptuveni 3,5 reizes lielāka sauszemes vēja un vairāk nekā 20 reizes lielāka jūras vēja enerģijas apjoma⁵⁶ salīdzinot ar šodien, lai gan, kā minēts iepriekš, šīs vajadzības zināmā mērā ir atkarīgas

51 Skatīt, piemēram, darba grupas “Viedi savienotas kopienas” darbu attiecībā uz pozitīvās enerģijas blokiem kultūras mantojuma teritorijās no ES finansēta viedo pilsētu projekta POCITYF. <https://pocityf.eu/>.

52 Eiropas Padome, “Eiropas mantojuma stratēģija 21. gadsimtam, Zelta paraugprakses kolekcija”, 2019. gada jūnijs, 53.–54. lpp. <https://rm.coe.int/european-heritage-strategy-for-the-21st-century-the-golden-collection-/1680966dda>.

53 Sk. Eiropas Komisija, “Eiropas Prasmju programma ilgtspējīgai konkurētspējai, sociālajam taisnīgam un noturībai”, (COM) 2020 274, 2020. gada 1. jūlijs, 7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0274&from=EN>. [Turpmāk “Jaunā prasmju pilnveides programma Eiropai”]. Piemēram, sk. pamatprogrammas “Apvārnis 2020” projektu “PRO-Heritage”, kas apmāca amatniekus uzturēt vēsturiskās ēkas tā, lai, izvēloties materiālus un veiktspēju, līdz minimumam samazinātu oglekļa ietekmi. <https://www.pro-heritage.eu>.

54 110 % (pārvedams) nodokļu kredīts energoefektivitātei (Ecobonus) par darbiem, kas veikti 2020. gada otrajā pusē līdz gada beigām (2021. gads). Marta Dekrētlikums, 17. lpp., Nr. 18/2020.

55 Eiropas Komisija, “Padziļinātā analīze Komisijas paziņojuma atbalstam”, COM(2018) 773, “Tīru planētu – visiem! Stratēģisks Eiropas ilgtermiņa redzējums par pārticīgu, modernu, konkurētspējīgu un klimatneitrālu ekonomiku”, 2018. gada 28. novembris, 77-78. https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/pages/com_2018_733_analysis_in_support_en_0.pdf. [Turpmāk tekstā – “Tīru planētu – visiem padziļinātā analīze”].

56 Jaunajā ES stratēģijā par jūras atjaunojamo energoresursu enerģiju ierosināts palielināt Eiropas jūras vēja jaudu no tās pašreizējā 12 GW līmeņa līdz vismaz 60 GW līdz 2030. gadam un līdz 2050. gadam līdz 300 GW. Komisijas mērķis ir to līdz 2050. gadam papildināt ar 40 GW okeāna enerģijas un citām jaunām tehnoloģijām, piemēram, peldošām vēja un saules enerģijas iekārtām. Eiropas Komisija, “ES stratēģija jūras atjaunojamo energoresursu potenciāla izmantošanai klimatneitrālai nākotnei”, COM(2020) 741, 2020. gada 19. novembris <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=>. [Turpmāk “ES stratēģija jūra atjaunojamo energoresursu enerģijas jomā”].

no tā, cik labi tiek īstenots princips “energoefektivitāte pirmajā vietā”.⁵⁷ Būs nepieciešams arī ievērojami palielināt pārvades jaudu.

Eiropas zaļajā kursā norādīts, ka būs jāpievērš īpaša uzmanība, ja būs nepieciešami kompromisi starp vides un sociālajiem mērķiem. Šis apsvērums ir jāattiecinā arī uz bioloģiskās daudzveidības un kultūras mantojuma saglabāšanas mērķiem, pievēršoties enerģētikas infrastruktūras ietekmei uz dabas un kultūras mantojumu un ainavām.⁵⁸ Vajadzīgo atjaunojamās enerģijas jaudas palielināšanu var un vajag panākt, vienlaikus aizsargājot un uzlabojot kultūras ainavas un mantojumu, kā arī bioloģisko daudzveidību un nodrošinot taisnīgu pārkārtošanos un dzīves un dzīves vides kvalitāti iedzīvotājiem un kopienām.

ES līmenī steidzami ir vajadzīga piemērota platforma, lai veicinātu konstruktīvu dialogu starp vides un kultūras mantojuma saglabāšanas struktūrām un atjaunojamo energoresursu nozari, kā arī progresīvāku un koordinētāku pētniecību par to, kā izmērīt un mazināt atjaunojamo energoresursu infrastruktūras ietekmi uz kopienām un ainavām. Pastāvīgs dialogs un ilgtermiņa sadarbība var uzlabot enerģētikas infrastruktūras situāciju tā, ka līdz minimumam tiek samazināta negatīvā ietekme uz vidi un kultūras mantojumu. Ilgtermiņā jaunajai stratēģijai atjaunojamo jūras energoresursu jomā⁵⁹ būtu jāveicina izpēti par jūras vēja savienošānu ar pārvadi, tādējādi pārvietojot lielāku daļu pārvades jūrā.

Spēkā esošā Eiropas enerģētikas tīklu (TEN-E) regula paredz pamatdarbu kopīgu interešu infrastruktūras projektu atlasei un sniedz informāciju 10 gadu tīkla attīstības plāniem (TYNDP) valstu un ES līmenī. Šie reglamentējošie noteikumi tagad tiek pārskatīti, lai nodrošinātu atbilstību klimata neitralitātes prasībām.⁶⁰ Šiem atjauninājumiem kā daļai no jaunām, holistiskām plānošanas pieejām, būtu jāveicina uzlabota spēja novērst konfliktus starp diviem svarīgiem mērķiem un būt par starpnieku starp enerģētikas infrastruktūras attīstību un mūsu kultūras mantojuma un ainavas daudzveidīgo vērtību aizsardzību. To pašu varētu teikt arī par oglekļa uztveršanas projektiem.

Būtu jāuzlabo ietekmes novērtējuma metodoloģijas kultūras dimensija. Eiropas Komisijas izstrādātajos pārbaudes instrumentos saskaņā ar jauno ES Taksonomijas regulu⁶¹ būtu jāprecizē, kā atjaunojamo energoresursu infrastruktūras darbības var būtiski kaitēt vides mērķiem, ja tās apdraud kultūras ekosistēmu pakalpojumus un kultūras cilvēktiesības.⁶² Turklāt Taksonomijas regulas satvarā būtu jāizstrādā papildu norādījumi, lai labāk iekļautu sociālos mērķus, kas saistīti ar kultūras mantojuma, ainavu un pirmiedzīvotāju aizsardzību.⁶³ Šie jauninājumi uzlabos paredzamību un mazinās enerģētikas infrastruktūras attīstības izmaksas un aizkavēšanos, vienlaikus veicinot dabas un kultūras vērtību vairošanas papildu ieguvumus.

57 Sk. 55. zemsivītras piezīmi “Tīru planētu – visiem – padziļināta analīze”, 55. zemsivītras piezīme (“Otrais scenārijs (1.5LIFE) palaujas uz 1.5TECH tehnoloģijas iespējām, bet pieņem, ka ES uzņēmējdarbības un patēriņa modeļi virzīsies uz pilnīgāku aprites ekonomiku”. Id. 77.–78. gadā (atšķirību novēršana jaunuzstādītās elektroenerģijas ražošanas jaudās dažādos scenārijos).

58 Sk., piemēram, A Clean Planet for All In-Depth Analysis, 55., 58. piezīme (“Vēja enerģijas resursu potenciāls Eiropā ir ļoti augsts. ... Tomēr faktiskā ilgtermiņa vēja izmantošana un iespēja piekļūt pilnam teorētiskajam resursam būs lielā mērā atkarīga no konkurējošiem zemes vai jūras gultnes izmantošanas veidiem, tostarp no... bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas, tūrisma, transporta darbības vai militārām vajadzībām.”).

59 ES stratēģija atjaunojamo jūras energoresursu jomā, 56. zemsivītras piezīme.

60 Eiropas Komisija, “Nākotnes drošā Eiropas enerģētikas infrastruktūra: TEN-E regulas pārskatīšana”, 2020. gada 15. decembris. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/FS_20_2412.

61 Padomes Regula (EK) Nr. 2020/852 (2020. gada 18. jūnijs) par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai un ar ko groza Regulu (ES) 2019/2088, skatīta 2021. gada 25. janvārī <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=...> [Turpmāk “Taksonomijas regula”].

62 Sk. turpmāk 2.2.1. iedaļu.

63 Id.

Palielinoties enerģētikas infrastruktūras attīstībai, ir būtiski jāpalielina kultūras mantojuma iestāžu un organizāciju spēja jau no paša sākuma aktīvi un savlaicīgi piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā par enerģētikas infrastruktūras projektēšanu un atrašanās vietu, kā arī pārskatīt ar to saistītos lietojumus.

Arī tradicionāliem kopienas mēroga atjaunojamās enerģijas ražošanas avotiem (piemēram, ģeotermālajiem un hidroelektriskajiem) ir nozīme atjaunojamo energoresursu enerģijas ražošanas palielināšanā. Hidroenerģija ir vecākais atjaunojamās elektroenerģijas ražošanas veids ES, kas veido aptuveni 10 % no pašreizējās elektroenerģijas ražošanas apjoma. Eiropas Komisija ir prognozējusi, ka tās lielākais izaugsmes potenciāls ir maza hidroenerģija.⁶⁴ Lai gan ģeotermālā enerģija gan elektroenerģijas, gan siltuma ražošanai pašlaik ir margināla iespēja ES energoavotu struktūrā, ES tiek īstenoti vairāki demonstrējumu projekti, tostarp zemas temperatūras siltuma izmantošana modernos centralizētās siltumapgādes tīklos.⁶⁵ Ja ir pienācīgi resursi un iesaistīšanās, kultūras mantojuma iestādes un organizācijas var atbalstīt lielāku ražošanas jaudu šajās nozarēs, tostarp par prioritāti nosakot atjaunojamās enerģijas ražošanu un tradicionālo un vietējo zināšanu izplatīšanu.

Kā minēts iepriekš, gaidāms, ka Eiropas Klimata aktā tiks iekļauts jauns, saistošs CO₂ samazināšanas mērķrādītājs 2030. gadam. Pamatojoties uz to, ES dalībvalstis 2023. un 2024. gadā⁶⁶ atjauninās un pārskatīs savus Nacionālos enerģētikas un klimata plānus (NECP). Kad dalībvalstis sāks atjaunināt savu NECP, tām būtu jāatspoguļo ne tikai mainījušies ekonomiskie apstākļi, bet arī kultūras dimensijas, kas saistītas ar tīras, cenas ziņā pieejamas un drošas enerģijas izmantošanu Eiropai.

64 A Clean Planet for All In-Depth Analysis (Tīru planētu – visiem – padziļināta analīze), 55., 59. piezīme.

65 Id.

66 Eiropas Komisija, "Nacionālo enerģētikas un klimata plānu ES mēroga novērtējums virzībā uz zaļo pārkārtošanos un ekonomikas atveseļošanas veicināšana ar integrētu enerģētikas un klimata plānošanu", (COM) 2020 564, 2020. gada 9. septembris, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0564&from=EN>.

Galvenie ieteikumi:

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Atbalstīt amatniecības un radošo uzņēmumu saražotās atjaunojamās enerģijas izmantošanu, lai apgādātu citus ar lokalizētu siltumenerģiju un elektroenerģiju; Veicināt siltuma pārpalikuma uztveršanu un atkārtotu izmantošanu vēsturiskās zonās, izmantojot horizontālu apmaiņu, piemēram, pozitīvās enerģijas blokus kā ceļu uz cirkulārām energosistēmām.
- Atbalstīt kultūras mantojuma nozares darbu, lai dekarbonizētu vecu un vēsturisku ēku apkuri un dzesēšanu, izmantojot finansējumu un apmācību programmas, kas pielāgotas tradicionālajām celtniecības metodēm, izmantojot Eiropas prasmju programmu.
- Izveidot jaunu ES līmeņa platformu, lai veicinātu konstruktīvu dialogu starp vides un kultūras mantojuma saglabāšanas jomā ieinteresētajām personām un atjaunojamo energoresursu nozari, kā arī progresīvu un koordinētu pētniecību par to, kā izmērīt un mazināt atjaunojamo energoresursu infrastruktūras ietekmi uz kopienām un ainavām.
- Palielināt kultūras mantojuma iestāžu un organizāciju finansējumu un spējas jau no paša sākuma aktīvi un savlaicīgi piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā par plānošanu un enerģētikas infrastruktūras izvietojumu, un ar to saistīto pieteikumu izskatīšanu.
- Jaunajos dalībvalstu nacionālajos enerģētikas un klimata plānos (NEKP), kas jāizstrādā 2023. un 2024. gadā, atspoguļot kultūras aspektus, kas saistīti ar tīras, cenas ziņā pieejamas un drošas enerģijas izmantošanu Eiropai.

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Strādāt pie tā, lai uzlabotu izpratni par energoefektivitātes kultūras aspektiem un atbalstītu ES principa “energoefektivitāte pirmajā vietā” īstenošanu, lai samazinātu vajadzību jaunas enerģijas ražošanai un infrastruktūras jaudai.
- Pilnībā iesaistīt iedzīvotājus dekarbonizācijas problēmas risināšanā kā pārliecinātus dalībniekus šajā pārejā.
- Izstrādāt mērogojamas, cenas ziņā pieejamas stratēģijas, lai paplašinātu siltumsūkņu izmantošanu un, energotīkliem kļūstot zaļākiem, paātrinātu veco un vēsturisko ēku elektrifikāciju, vienlaikus saglabājot kultūras mantojuma vērtības.
- Atbalstīt tradicionālos Kopienas mēroga atjaunojamās enerģijas ražošanas (piemēram, ģeotermālos un hidroelektriskos) avotus, par prioritāti nosakot identificēšanu, dokumentēšanu, saglabāšanu, un tradicionālo un vietējo enerģijas ražošanas zināšanu un zinātības izplatīšanu.

Gadījuma izpēte

KĪTS DŽONSS
(KEITH JONES)

NACIONĀLAIS TRASTS
(ANGLIJA, VELSĀ UN
ZIEMEĻĪRIJĀ)

→
Stirlingas pils

© Crown Copyright HES
(Stirlingas pils)

→ →
Greenburn raktuvju
hidrodambis

© National Trust Images/
Michael Hirst

Energy Isles vēja parks un Burgi Geos zemesraga forts (Skotija, Apvienotā Karaliste)

Atjaunojamās enerģijas jaudas palielināšana, vienlaikus aizsargājot kultūras ainavas un mantojumu

Lai aizsargātu dabas un kultūras mantojumu, vienlaikus atbalstot elektrotīkla zaļo pārkārtošanos, būtiska ir aktīva sadarbība ar attīstītājiem. Tam vajadzētu būt stūrakmenim, lai gūtu vislabākos rezultātus ES zaļā kursa mērķu sasniegšanai.

Vēsturiskā vide Skotijā (HES) ir labdarības organizācija un valdības struktūra, kas izveidota, lai aizsargātu, izprastu un dalītos Skotijas vēsturiskajā vidē. Skotija ir izsludinājusi ārkārtas situāciju klimata jomā, un, reaģējot uz to, 2020. gadā HES izdeva savu 2020.–2025. gada klimata rīcības plānu, kurā paziņoja, ka "mūsu vēsturiskajai videi ir unikāls potenciāls iedvesmot rīcību klimata jomā".

HES uzdevums atjaunojamās enerģijas attīstībā ir veicināt vēsturiskās vides ņemšanu vērā visos plānošanas posmos, tostarp iesaistoties ar jauniem attīstības priekšlikumiem, sniedzot padomus un pārskatot attīstības priekšlikumus piemērošanas posmā. Viņu darba pamatā ir agrīna sadarbība ar potenciālajiem izstrādātājiem, un laba reputācija, sniedzot skaidrus konstruktīvus padomus.

Piemērs tam ir ideja par vējparku uz ziemeļiem no Jelas Šetlendas salās. Vēja parkā atrodas 29 turbīnas, kuru augstums nepārsniedz 200 m. HES ieteikumos galvenā uzmanība tika pievērsta iespējamai ietekmei uz Burgi Geos –pieminekli, ko veido aizvēsturisks cietums, kas atrodas uz elpu aizraujoša raga starp 60 m augstām klintīm Jelas piekrastē.

Piedāvātās turbīnas būtu pilnībā redzamas vairākus simtus metru no forta. Pēc sākotnēja iebilduma *HES* ierosināja šīs ietekmes mazināšanu saskaņā ar savu vēsturisko vides politiku. Pēc apspriedēm ar *HES* un citām ieinteresētajām personām, tostarp Skotijas dabas mantojumu, pieteikuma iesniedzējs uzlaboja dizainu, svītrojot dažas turbīnas, un iebildums tika atcelts.

Valsts iestāžu un regulatoru pieejamība, lai sniegtu kompetentus, informētus un konstruktīvus padomus par iespējamiem enerģētikas projektiem pēc iespējas agrākā stadijā, ir ļoti būtiska.

Vairāk lasiet:

- Vēsturiskā vide Skotijā, "Heritage For All", skatīts 2020. gada 10. martā.
<https://www.historicenvironment.scot/about-us/who-we-are/heritage-for-all/>.
- Vēsturiskā vide Skotijā, 2019.–2020. gada plānošanas izpildes ziņojums, 2020, 13. lapa
<https://www.historicenvironment.scot/archives-and-research/publications/publication/?publicationId=cdf2047-c102-482c-8599-ac0900ea94a5>.

2.1.3 Rūpniecības mobilizēšana tīrai un aprites ekonomikai

Eiropas zaļā kursa pamatā ir ideja, ka aprites ekonomikas paplašināšana var dot izšķirošu ieguldījumu klimata neitralitātes sasniegšanā līdz 2050. gadam. Aptuveni pusi no kopējām SEG emisijām un vairāk nekā 90 % no bioloģiskās daudzveidības zuduma un ūdens trūkuma rada resursu ieguve un materiālu, degvielu un pārtikas pārstrāde. Eiropas rūpniecība ir sākusi pāreju uz aprites ekonomiku, bet joprojām lielā mērā ir atkarīga no tā, vai jauni materiāli tiek iegūti, tirgoti un pārstrādāti precēs un visbeidzot iznīcināti kā atkritumi vai emisijas. Tikai 12 % izmantoto materiālu ir reciklēti.⁶⁷

2020. gada novembrī Eiropas Komisija nāca klajā ar savu jauno aprites ekonomikas rīcības plānu⁶⁸, izpildot Eiropas zaļajā kursā pausto apņemšanos. Plāna mērķis ir paātrināt pāreju no “patērēto atkritumu” ieguves modeļa uz reģeneratīvas izaugsmes modeli, kura mērķis ir palīdzēt saglabāt resursu izmantošanu planētas iespēju robežās, samazinot Eiropas patēriņa pēdas nospiedumu. Tajā ir paredzēts satvars ilgtspējīgiem produktiem, kas nodrošina jaunas iespējas un darbvietas ES un ārpus tās.

Plāns aptver dažādus galvenos reģeneratīvās izaugsmes aspektus, tostarp vērtību ķēdes, inženierzinātnes un tirgus. Tomēr trūkst diskusijas par kultūru. Cilvēki darbojas kā individuāli patērētāji, uzņēmumu īpašnieki un darba ņēmēji, taču tie darbojas arī cilvēka ekoloģijas ietvaros, darbojoties ne tikai ekonomikas, bet arī sociālajās sistēmās.⁶⁹ Šie sociālie un kultūras aspekti ir vajadzīgi, lai pabeigtu Eiropas aprites ekonomikas rīcības plāna īstenošanu. To iekļaušana sniegtu papildu labumu, ja Eiropas kultūras un mantojuma nozares kļūtu par tīrākas un ilgtspējīgākas Eiropas līdzradītājiem.

Kultūra veicina mūsu izpratni par labklājību – tā ir holistiska koncepcija, kas ietver emocionālas, sociālas, kultūras, garīgas un ekonomiskas vajadzības.⁷⁰ Kultūra nosaka stratēģijas, ko cilvēki izmanto, lai apmierinātu cilvēku vajadzības, savukārt kultūras vērtības ir pamatā priekšstatiem par šo centieniem panākumiem.⁷¹ Mūsdienās tradicionālais dzīvesveids, kas izveidojies gadsimtiem ilgi, lēni attīstoties cilvēku kopienām un to videi, konkurē ar mazāk dzīvesvietai pielāgotiem un daudz oglekļa intensīvākiem mūsdienu dzīves modeļiem. Eiropas mantojumam piemīt kultūras vērtības un prakse, kas bieži sakņojas pirmsindustriālā kontekstā un kas risina cilvēku vajadzību apmierināšanu tādā veidā, kas nav saistīts ar augsta SEG emisiju līmeņa patēriņu.

Kultūras aspekts arī liecina, ka aprites ekonomikai ir vajadzīga daudzdimensionālāka pieeja, uzsverot gan vides, gan sociālo ilgtspēju. Šī pieeja uzsvērtu nozīmi ģeogrāfiski lokalizētām ekonomikām, kur katrs ražošanas/patēriņa/atkārtotas izmantošanas cikla posms ir taustāms un iesaistošs, samazinot nobraukto kilometru skaitu, uzlabojot vietējās vērtību ķēdes un atjaunojot daudzveidīgas vietējās prasmes.

67 Eurostat, “Circular economy in the EU Record recycling rates and use of recycled materials in the EU”, 39/2019, 2019. gada 4. marts. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9629294/8-04032019-BP-EN.pdf/295c2302-4ed1-45b9-af86-96d1bb-b7acb1>.

68 Eiropas Komisija, “Jauns aprites ekonomikas rīcības plāns tīrai un konkurētspējīgākai Eiropai”, COM(2020) 98, 2020. gada 3. novembris, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9903b325-6388-11ea-b735-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF.

69 Vispārīgi sk. Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides programmas 2020. gada ziņojumu par emisiju atšķirībām (Nairobi, 2020), xxiv (“Dzīves veida emisijas ietekmē sociālās un kultūras konvencijas...”). <https://www.unep.org/emissions-gap-report-2020>. [Turpmāk “2020. gada ziņojums par emisiju izstrūkumu”].

70 Eiropas mantojuma alianses manifests, 8. zemsvītras piezīme.

71 2020. gada ziņojums par emisiju izstrūkumu, 69., 70., 75. zemsvītras piezīme.

Radošums, kas sakņojas kultūrā, un ieguves rūpniecības attieksme pret dabu palīdzēja ieviest industrializāciju, kuras pamatā ir ogleklis; radošums, kas sakņojas gan pagātnē, gan mūsdienīgu kultūrā, apvienojumā ar holistisku pieeju dabai var veicināt pāreju uz pastāvīgu reģeneratīvu ekonomiku.

Aprites ekonomikas rīcības plānā ir iekļauta “ilgtspējīgu produktu” politika, kuras mērķis ir atbalstīt apriti visās nozarēs. 2020. gada 14. septembrī Eiropas Komisija publicēja “Ilgtspējīgu ražojumu iniciatīvu”, kuras mērķis ir pārskatīt spēkā esošo Ekodeksa zīmju direktīvu, lai sasniegtu šos mērķus.⁷² Šīs iniciatīvas pamatā ir centieni paplašināt spēkā esošo Ekodizaina direktīvu, lai tās ekodizaina sistēmu padarītu piemērojamu pēc iespējas plašākam ražojumu klāstam. Eiropas amatniecības un radošās nozares piedāvā kvalitatīvus, pielāgotus produktus un radošus pakalpojumus, kuriem vajadzētu būt nozīmīgiem jaunajā Ekodizaina direktīvā līdztekus digitalizācijai un citām stratēģijām.

Galvenās iniciatīvas varētu būt šādas: radošo un amatniecības dalībnieku, ražotāju un inovatoru iesaistīšana kā daļa no stratēģijām ražošanas un patēriņa procesa pārvietošanai; ilgtspējas marķējumu/logotipu attiecināšana arī uz amatniecības produktiem; finansējuma un citu politikas jomu veicināšana, lai šie produkti varētu nonākt tirgū; un atbalsts amatniecības un kultūras mantojuma iestādēm, tostarp GLAM nozares (galerijās, bibliotēkās, arhīvos un muzejos, kā arī citās dokumentārā mantojuma iestādēs) kolekcijās, kas uztur šīs tradīcijas.

Lai gan aprites ekonomikas rīcības plāns ir paredzēts, lai virzītu visu nozaru pāreju, rīcība jo īpaši būs vērsta uz resursiem ietilpīgām nozarēm, tostarp būvniecību un ēkām. Būvētā vide būtiski ietekmē daudzus ekonomikas sektorus, vietējo nodarbinātību un dzīves kvalitāti. SEG emisijas, kas saistītas ar būvniecību, tostarp emisijas, kas saistītas ar izejvielu ieguvī, būvniecības materiālu ražošanu un transportēšanu, būvniecību un ēku nojaukšanu (t. s. “ietilpīgā enerģija” jeb “uztvertais ogleklis”⁷³), veido ievērojamu daļu no daudzu valstu kopējām SEG emisijām.

Ir būtiski, lai jebkura stratēģija ilgtspējīgai būvētai videi⁷⁴ Eiropā veicinātu esošo ēku izmantošanu un pielāgotu atkārtotu izmantošanu, vienlaikus atzīstot arī papildu ieguvumus, kas saistīti ar kultūras mantojuma vērtību saglabāšanu vietās, kur tādas ir.⁷⁵ Nepārtraukta uzturēšana un remonts palīdz nodrošināt esošo ēku ilgmūžību un ir optimāls ceļš uz resursu efektīvu izmantošanu. Vēsturisko ēku atkārtota izmantošana un atjaunošana atbalsta Eiropas darbietilpīgās amatniecības un būv kultūras tradīcijas un popularizē tradicionālo dzīvesveidu Eiropā. Ar šīm pieejām gandrīz pilnībā izvairās no radītā oglekļa, kas saistīts ar atbilstošu jaunu būvniecību, un tās ir galīgās aprites ekonomikas stratēģijas, jo īpaši tad, ja tās ir saistītas ar ēku renovāciju, lai nodrošinātu darbības efektivitāti.

72 Eiropas Komisija, “Ilgtspējīgu produktu iniciatīva”, pieejams 2021. gada 7. februārī <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12567-Sustainable-Products-Initiative>.

73 Skatīt National Trust for Historic Preservation (ASV), “Zaļākā būve: ēku atkārtotas izmantošanas ekoloģiskās vērtības noteikšana”, 2011. gads, 16, 20-21, <https://forum.savingplaces.org/viewdocument/the-greenest-building-quantifying>. [Turpmāk tekstā – “Zaļākā ēka”].

74 Esošo ēku atkārtota izmantošana un lielāka apritīguma nodrošināšana būvniecības ekonomikā ar ES papildu iniciatīvu “Renovation Wave”. Renovācijas vilnis ir aplūkots šī Zaļā dokumenta (Green Paper) 2.1.4. iedaļā.

75 Sk., piemēram, programmas “Apvāršnis 2020” projektu “CLIC” par aprites ekonomikas modeļiem kultūras mantojuma adaptīvai atkārtotai izmantošanai (<https://www.clicproject.eu/>) un ES partnerības aprites ekonomikas pilsētprogrammu ([omy/handbook-sustainable-and-circular-re-use-spaces-and-buildings](https://www.omy.eu/handbook-sustainable-and-circular-re-use-spaces-and-buildings)).

Tādu SEG uzskaites protokolu izmantošana, kas izslēdz uztverto oglekli, ir aizēnojusi visus emisiju samazināšanas ieguvumus, kas saistīti ar ēku atkārtotu izmantošanu. Tas mazina centienus dekarbonizēt Eiropas būvniecības nozari. Eiropas zaļajam kursam būtu jāatbalsta korporatīvās vērtības ķēdes (3. darbības joma) SEG uzskaites un ziņošanas standartu ieviešana,⁷⁶ un tiem būtu jāattiecas ne tikai uz jaunu būvmateriālu vērtības ķēdes radīto emisiju ietekmi, bet arī uz emisiju ietaupījumiem, ko rada ēku atkārtota izmantošana salīdzinājumā ar nojaukšanu un jaunu būvniecību.

Eiropai ir milzīga pieredze saistībā ar kultūras mantojuma ēku pielāgotu atkārtotu izmantošanu.⁷⁷ Veicinot atkārtotu izmantošanu tādā apmērā, kāds nepieciešams ārkārtas situācijas risināšanai klimata jomā, būs nepieciešama vēl nepieredzēta koordinēšana starp klimata, mantojuma, enerģētikas, amatniecības, attīstības, finanšu un prasmju nozarēm. Apmācībai un izglītībai būtu jāstiprina kultūras mantojuma speciālistu ekodizaina spējas un izpratne par tradicionālajām būvniecības metodēm būvniecības nozarē. Jāizmanto zemes izmantošanas politika, lai novērtētu tradicionālās blīvi apdzīvotās vietas piepilsētu teritorijās, vienlaikus virzot darbību uz nepietiekami izmantotām esošajām ēkām un kultūras ainavām, un veicinot iekļaujošu vēsturisko rajonu atjaunošanu, vienlaikus aizsargājot mantojuma vērtības.

Daudzdimensiju aprites cikla novērtēšanas (LCA) rīki, kuros uzsvērta vides, kultūras un sociālā ilgtspēja, būtu jāintegrē visos līmeņos, lai sniegtu patiesu priekšstatu par oglekļa aprites un sociālajām izmaksām. Lai varētu veikt robustus metabolisma novērtējumus, ir vajadzīga arī plašāka datu vākšana un analīze par energoefektivitāti, materiālu izmantošanu un atkritumiem, kā arī ūdens apsaimniekošanu vecajās un vēsturiskajās ēkās.⁷⁸

Atkritumu rašanās novēršana ir viens no galvenajiem aprites mērķiem. Kultūra un mantojums pievēršas dažām cilvēku labklājības nemateriālajām dimensijām, piemēram, radošumam un sociālajai līdzdalībai. Integrētās dabas–kultūras pieejas uzsver saikni starp ainavu ekoloģiskajām un sociālajām funkcijām tādā veidā, kas veicina dzīvesveidu saskaņā ar dabu.⁷⁹ Jaunajai visaptverošajai Eiropas stratēģijai par ilgtspējīgu un viedu mobilitāti⁸⁰ būtu jāstiprina šīs uz kultūru balstītās sinerģijas ar pāreju uz aprites ekonomiku.

Eiropas Komisija ir apņēmusies līdz 2024. gada beigām pārskatīt ES materiālu reģenerācijas mērķus.⁸¹ Komisijai būtu jāiekļauj pasākumi, lai palielinātu to mantojuma materiālu izglābšanu un atkārtotu izmantošanu, kurus vairs neizmanto uz vietas. ES jaunajam aprites ekonomikas satvaram attiecībā uz ēku projektēšanu un ES būvniecības un nojaukšanas atkritumu apsaimniekošanas protokolu būtu jāvirza lietotāji šo principu piemērošanā. Būtu jāveicina tradicionālu un vietēji iegūtu materiālu izmantošana jaunā būvniecībā, kā arī inovatīvu un saderīgu jaunu, biobāzētu un oglekļa piesaistes materiālu

76 Sk. vispārēji Siltumnīcefekta gāzu protokolu "Globālais protokols par Kopienas mēroga siltumnīcefekta gāzu emisiju pārskatiem." Grāmatvedības un ziņošanas standarts pilsētām." https://ghgprotocol.org/sites/default/files/standards/GHGP_GPC_0.pdf.

77 Daudzi veiksmīgi piemēri atrodami Eiropas mantojuma balvu/Europa Nostra Awards (<https://www.europeanheritageawards.eu/winners/>) un ES laikmetīgās arhitektūras balvas/Mies van der Rohe balvas ieguvēju vidū, kā arī Zelta kolekcijas 52. piezīmē.

78 Ēku energoefektivitātes direktīvas 2018. gada pārskatīšana ietver centienus pievērsties kultūras mantojuma ēkām. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/844 (2018. gada 30. maijs), ar ko groza Direktīvu 2010/31/ES par ēku energoefektivitāti un Direktīvu 2012/27/ES par energoefektivitāti. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PD- F/?uri=.%5B%5D>. [Turpmāk "EED 2018. gada pārskatīšana"]. Sk. turpmāk 97. zemsvītras piezīmi.

79 Andrew Potts, "An urgently gent Journey: Realiseising the Potential of Integrated Nature-Culture Approaches to create a Sustainable World", The George Wright Forum, sēj., Nr. 2, 229.–237. lpp. (2017). <http://www.georgewright.org/342potts.pdf>.

80 Eiropas Komisija, "Ilgtspējīgas un viedas mobilitātes stratēģija – Eiropas transporta virzība uz priekšu", COM(2020) 789, 2020. gada 9. decembris, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5e601657-3b06-11eb-b27b-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.

81 Sk. vispārīgo tekstu 110. zemsvītras piezīmē (diskusija par aprites cikla novērtējumu ēkās).

iekļaušana tradicionālajās ēkās. Jauniem materiāliem, ko izmanto vecāku ēku renovācijā, vajadzētu būt ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni un izturīgiem. Būtu jāpaplašina EPD (vides veiktspējas deklarāciju) izmantošana.

Rīcības plānā pārejai uz aprites ekonomiku noteikts, ka nozaru iniciatīvas var attiecināt arī uz citām “produktu grupām”. Mākslas un kultūras norises vietas, muzeji, bibliotēkas, arhīvi, kultūras pieminekļi un kultūras mantojuma vietas visā Eiropā ir ļoti pamanāmas organizācijas un iestādes, kuru produkti un pakalpojumi skar miljoniem cilvēku, tostarp kultūras tūrisma galamērķos un festivālos, gadatirgos, ekskursijās un pasākumos. Lai izmantotu šo potenciālu, ES ekodizaina regulējums būtu jāattiecinā arī uz kultūras un kultūras mantojuma nozari. Jauns ES kultūras un kultūras mantojuma nozares ekomarkējums varētu veicināt SEG mazināšanas pasākumu pieņemšanu un zaļo iepirkumu kultūras iestādēm un objektiem, kā arī LCA pieeju un oglekļa emisiju izlīdzināšanas stratēģiju attiecināšanu arī uz kultūras tūrismu.

Aprite ir būtisks elements plašākā rūpniecības pārkārtošanās procesā uz klimatneitralitāti un ilgtermiņa konkurētspēju. Pasaulē, kurā notiek plānota nolietošanās un masveida patēriņa ekonomika, amatniecības un kultūras mantojuma jaundibinātiem uzņēmumiem ir liels potenciāls radīt izrāvienu zaļā kursa inovācijās. Mūsdienu amatniecības dizains, lietišķā māksla, kā arī tradicionālās un kultūrvēsturiskās amatniecības nozares būtu jāiekļauj jaunajā MVU stratēģijā⁸² un jāiedibina kā “klimata un resursu līderi”, kas ir tiesīgi saņemt atbalstu komerciālu lietojumu un tirgu izstrādē.

Digitālās tehnoloģijas ir būtisks faktors, kas ļauj daudzās nozarēs, tostarp kultūrā, sasniegt ES zaļā kursa ilgtspējas mērķus. Tajā pašā laikā oglekļa emisijas, kas saistītas ar informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT), ir līdzvērtīgas aviācijas nozares emisijām, un tikai neliels daudzums visu pārdoto IKT iekārtu tiek pienācīgi pārstrādātas. Eiropas zaļajā kursā ir atzīts, ka digitālajai nozarei ir “jābūt pamatā ilgtspējai.”⁸³ Mākslas, kultūras un mantojuma organizācijas būtu jāpilnvaro mērīt savu IKT darbību oglekļa pēdu un vides pēdas nospiedumu, lai tās varētu labāk palīdzēt mazināt negatīvo ietekmi. Tas var ietvert pāreju uz uzņemtajām organizācijām, ko darbina 100 % atjaunojamo energoresursu enerģija, ierīču darbmūža pagarināšanu vai jaunu, energoefektīvu un viegli remontējamu ierīču iegādi.

82 Eiropas Komisija, “MVU stratēģija ilgtspējīgai un digitālai Eiropai”, COM(2020) 103, 2020. gada 10. marts, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-sme-strategy-march-2020_en.pdf.

83 Eiropas zaļais kurss, 1. un 9. zemsvītras piezīme.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Iekļaut sociālos un kultūras aspektus Eiropas aprites ekonomikas rīcības plānā un iesaistīt Eiropas stabilās, uz cilvēku vērstās kultūras un mantojuma nozares kā tīrākas un ilgtspējīgākas Eiropas līdzradītājas.
- Iekļaut Eiropas amatniecības un radošās nozares, produktus un pakalpojumus jaunajā ekodizaina satvarā, kas ir daļa no Aprites ekonomikas rīcības plāna Ilgtspējīgas ražošanas iniciatīvas.
- Izmērīt un novērtēt SEG, kas novērstas, izmantojot un pielāgojot esošās ēkas, vienlaikus atzīstot arī papildu ieguvumus, kas saistīti ar kultūras mantojuma vērtību saglabāšanu apbūvētā vidē.
- Atbalstīt tradicionālu un vietēji iegūtu materiālu plašāku izmantošanu būvniecības nozarē un stiprināt izpratni par tradicionālām ēku metodēm kā instrumentiem, lai mazinātu SEG emisijas un atbalstītu izturētspēju arhitektūras jomā.
- Novērtēt tradicionālās, blīvi apdzīvotās un ar kājām sasniedzamās apdzīvotās vietas piepilsētu teritorijās; virzīt darbību uz nepietiekami izmantotām esošajām ēkām un kultūras ainavām; un veicināt iekļaujošu vēsturisko rajonu atjaunošanu, vienlaikus aizsargājot kultūras mantojuma vērtības.
- Uzsvērt daudzdimensionālu aprites cikla novērtējuma (LCA) modeļus, kas pievēršas gan vides, gan sociālajai ilgtspējai.
- Ieviest jaunu “ES kultūras un kultūras mantojuma nozares ekomarķējumu” kā daļu no ES ekodizaina sistēmas, lai izmantotu to mākslas, kultūras un kultūras mantojuma vietu un objektu potenciālu, kuru produkti un pakalpojumi skar miljoniem cilvēku.
- Jaunajā MVU stratēģijā iekļaut laikmetīgo amatniecības dizainu, lietišķo mākslu, kā arī tradicionālos un kultūrvēsturisko amatniecības ražotājus, iekļaujot tos kā “klimata un resursu” līderus, kas ir tiesīgi saņemt atbalstu komerciālu lietojumu un tirgu attīstīšanai.
- Eiropas politikā iekļaut integrētas dabas un kultūras pieejas, kas izceļ saikni starp ainavu ekoloģiskajām un sociālajām funkcijām tādā veidā, kas veicina dzīvesveidu saskaņā ar dabu un atdala atkritumu rašanos no ekonomiskās izaugsmes.

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Veicināt pārvaldības un atkārtotas izmantošanas ētiku kā zaļās pārejas elementu un uzsvērt Eiropas kultūras vērtības un praksi, kas risina cilvēku vajadzību apmierināšanu tādā veidā, kas nav saistīta ar SEG intensīvu patēriņu kultūras mantojuma praksē, tostarp dokumentējot un interpretējot.
- Palīdzēt izstrādāt jaunu ES kultūras un kultūras mantojuma nozares ekomarķējumu kā daļu no ES ekodizaina sistēmas, tostarp kultūras iestādēm, tūrisma galamērķiem un festivāliem, gadatirgiem, ekskursijām un pasākumiem.
- Stiprināt kultūras mantojuma speciālistu spējas izstrādāt ekodizainu, tostarp atjauninot akadēmiskās mācību programmas.
- Atbalstīt jaunu, biobāzētu un oglekļa piesaistes materiālu inovatīvu iekļaušanu, kas ir savietojama ar tradicionālo dizainu, saistībā ar vecāku un vēsturisku ēku atjaunošanu.
- Priekšroku dot mazoglekļa un ilglaicīgai izvēlei, ja vecu ēku renovācijā tiek izmantoti jauni materiāli. Paplašināt EPD (vides veiktspējas deklarācijas) izmantošanu renovācijā.

Eseja

DR. ANTONIJA GRAVANJOLO
(DR. ANTONIA GRAVAGNUOLO)

CNR IRISS INOVĀCIJU UN
PAKALPOJUMU IZSTRĀDES
PĒTNIECĪBAS INSTITŪTS,
VALSTS PĒTNIECĪBAS
PADOME, ITĀLIJA

→
De Sevel kopiena
Amsterdāmā –
veca apkaime, kurā ar
atjaunojamo enerģiju,
atkritumu pārvēršanas
energosistēmām,
materiālu un ūdens
atkārtotu izmantošanu un
reciklēšanu ir iedarbināti
cirkulāri pilsētu vielmaiņas
procesi.
© De Sevel

→ →
Vēsturiska ēka, kas
sertificēta ar GBC
Historic Building® “zelta”
marķējumu: Palazzo
Gulinelli Ferrara, Itālija
© Arch. Cristiano Ferrari

Kultūras mantojuma nozīme aprites ekonomikas pasākumos*

Ar aktīvu saglabāšanu, pielāgotu atkārtotu izmantošanu, atjaunošanu, modernizēšanu, uzlabošanu un vnovērtēšanu kultūras mantojums var būtiski veicināt uz cilvēku vērsta aprites ekonomikas īstenošanu pilsētās un reģionos.

Aprites ekonomikas modelis atdarina dabas autopoietisko organizatorisko modeli, kurā materiālus atkārtoti izmanto kā izejmateriālus jauniem dzīves cikliem, izmantojot aprites metabolismu, nevis apstrādā kā atkritumus. Aprites ekonomikas pamatā ir ekoloģija, jo tās mērķis ir veicināt un saglabāt bioloģisko daudzveidību un ekosistēmas kā labklājības priekšnosacījumu. To raksturo bagātīga, “sarežģīta” ekoloģiskā, ekonomiskā, sociālā un kultūras vērtība (Fusco Girard, 1987; Fusco Girard un Nijkamp, 1997). Atzīstot raksturīgās neinstrumentālās vērtības par instrumentālās izmantošanas vērtību noteicošo faktoru (Fusco Girard, 2019; Fusco Girard un Vecco, 2019. gads), aprites ekonomika pārorientējas no “tikai” finanšu atdeves uz “jauktu” finansiālo un sociālo atdevi. Tādējādi aprites ekonomika ir atjaunojoša ekonomika, kas spēj radīt daudzējādu ietekmi.

Aprites ekonomikas perspektīvā kultūras mantojums ir:

Ilgttermiņa resurss. Kultūras mantojums ir materiāls un nemateriāls elements pastāvīgi attīstībā esošajās pilsētās un teritorijās, pilsētu teritoriālās sistēmas atmiņā, kas atspoguļo vēsturiskās un kultūras vērtības, vietējo identitāti, estētiku, izglītības un garīgās vērtības, kuras gadsimtiem vai tūkstošgādēm vietējās kopienas atzīst un atkārtoti interpretē, savienojot pagātni, tagadni un nākamās paaudzes (Fusco Girard, 2018).

Vides reģenerācijas dzinējs. Kultūras mantojums ir urbāna-teritoriāla vērtība, kas ietver ilgāku laika periodu, piešķirot dažādas nozīmes, lietojumus un atkārtotu izmantošanu laika gaitā. Vēsturiskas ēkas, teritorijas un ainavas ir kultūras kapitāls, kas spēj radīt nodarbinātību, vienlaikus veicinot vides atjaunošanu, sociālo kohēziju un labklājību (Kultūras mantojuma nozīme Eiropai, 2015. gads)

* Šī eseja izriet no pamatprogrammas “Apvārnis 2020” CLIC projektu izpēti (www.clicproject.eu). Autore atzinīgi vērtē CLIC projekta zinātniskā koordinators Luigi Fusco Girard galveno konceptuālo ieguldījumu un CLIC pētniecības konsorcijs ieguldījumu, kas izklāstīts mērķī D2.7 – CLIC ietvardokuments par cilvēka radītu kultūras mantojuma pielāgotu izmantošanu.

→
Senā San Gennaro
katakombu
teritorija, Neapole,
Itālija. Pateicoties
atjaunošanas un vērtības
paaugstināšanas
darbībām, ko veica
Kopienas fonds "San
Gennaro", iesaistot
vietējo sabiedrību, senais
mantojuma objekts
atgriezās dzīvē. Šodien tas
rada daudzējādu pozitīvu
sociālo ietekmi

(darbvieta, izglītība,
solidaritātes attiecības) un
ir ekonomikas izaugsmes
dzinējspēks Neapoles
vēsturiskā centra "Sanità"
apkārtnē.

© Archivio Fotografico
Cooperativa La paranza –
Catacombe di Napoli

Kultūras mantojums var būt cirkulārās pilsētvides un teritoriālās atjaunošanas dzinējspēks, izmantojot kvalitatīvus pasākumus, kas vērsti uz energoefektivitāti, atjaunojamās enerģijas ražošanu, materiālu atkārtotu izmantošanu un dabā balstītu risinājumu integrēšanu. (Fusco Girard, 2019).

Nodarbinātības dzinējspēks. Kultūras mantojumam ir liels potenciāls radīt darbvieta ar aprites ekonomiku saistītās nozarēs. Ēku būvniecības nozare var radīt darbvieta, veicot saglabāšanas, atkārtotas izmantošanas un uzturēšanas darbus, uzlabojot tradicionālās prasmes, kas nodrošina ilgtermiņa specializētu nodarbinātību. Materiālu aprakstu, dzīves cikla novērtējumu un pilsētu vielmaiņas novērtējumu pieņemšana var uzlabot plānoto pasākumu ekoloģisko/aprites dizainu, iesaistot speciālistus kultūras mantojuma projektu sagatavošanā, plānošanā, izstrādē un īstenošanā. Radoša, novatoriska un produktīva kultūras mantojuma izmantošana rada arī nodarbinātību, palielinot vietas pievilcību (Fusco Girard, 2019).

Savienojoša infrastruktūra, kas veicina sinerģiju un sadarbību. Kultūras mantojums un ainavas liecina par ilgstošām un ciešām attiecībām starp kopienām un vietām, tostarp to dabisko vidi. Mantojums atspoguļo kultūras vērtības, kurām ir emocionāls potenciāls sapulcēt cilvēkus un kopienas pie kopīgām atmiņām, pat pretrunīgās vēstures lietās. Aprites ekonomikas modeli var interpretēt kā attiecību ekonomiku, kas samazina izmaksas un veicina daudzdimensionālu produktivitāti un saimnieciskās darbības ietekmi (Gravagnuolo et al., 2017; Fusco Girard, 2019). Kultūras mantojums var kļūt par katalizatoru daudzu ieinteresēto personu partnerattiecībām un (mantojuma) kopienas izveidei vietējā līmenī, veicinot uzticēšanos kā galveno vērtību kolektīvai aprūpei par "kopīgiem labumiem" (programmas "Apvārsnis 2020" CLIC projekts, 2017.–2021. gads).

Koncentrēšanās uz cilvēktiesību dimensiju, ekosistēmu veselību, cilvēka veselību un labklājību, kultūras mantojumu spēcīgi liecina par uz cilvēku vērstu aprites ekonomiku Eiropas zaļajā kursā.

Vairāk lasiet:

- Programmas "Apvārsnis 2020" CLIC projekts (2017.–2021. gads), Aprites modeļi ieguldījumu piesaistīšanai kultūrā kultūras mantojuma pielāgotai atkārtota izmantošana, skatīts 2021. gada 10. martā.
<https://www.clicproject.eu/>.
- Fusco Girard L. (2020), "From pandemic to a new economy: towards a circular economy and circular city, "Apvārsnis 2020" CLIC projekts. Pieejams:
<https://www.clicproject.eu/editorial-from-pandemic-to-a-new-economy-towards-a-circular-economy-and-circular-city-article-by-luigi-fusco-girard/>.
- Fusco Girard L. (2019), "Implementing the circular economy: Kultūras mantojuma kā sākuma punkta nozīme. Kuras novērtēšanas pieejas? BDC Bollettino del Centro Calza Bini, 19, 2/2019, 245.–278. lpp. Pieejams:
<http://www.serena.unina.it/index.php/bdc/article/view/7269>.
- Fusco Girard L., Vecco M. (2019), Genius Loci: Novērtēt vietas starp instrumentālajām un būtiskajām vērtībām, BDC. Bollettino Del Centro Calza Bini, 19, 2/2019, 473.-495. lpp. Pieejams:
<http://www.serena.unina.it/index.php/bdc/article/view/7278>.
- Gravagnuolo A., Fusco Girard L., Saleh R., Ost C. (2017), Evaluation criteria for a circular adaptive reuse of cultural heritage, BDC Bollettino del Centro Calza Bini, 17/2017, 185.–216. lpp. Pieejams:
<http://www.serena.unina.it/index.php/bdc/article/view/6040>.

2.1.4 Enerģijas un resursu izmantošanas ziņā efektīva būvniecība un renovācija

Oglekļa dioksīda pēdas nospiedums, kas pašlaik saistīts ar mūžīgo cilvēku vajadzību pēc mājokļiem, kuros dzīvot un mijiedarboties, ir milzīga.⁸⁴ Ēkas rada aptuveni 40 % no ES kopējā enerģijas patēriņa un 36 % no tās SEG emisijām no enerģijas.⁸⁵ Ja ES vēlas sasniegt Eiropas Klimata aktā ierosināto neto SEG samazinājumu par 55 %, Eiropas Komisijai līdz 2030. gadam būtu jāsamazina ēku SEG emisijas par 60 %.⁸⁶

Lai risinātu šo jautājumu, Komisija 2020. gada oktobrī nāca klajā ar stratēģiju “Renovācijas vilnis Eiropai⁸⁷”. Tās mērķis ir līdz 2030. gadam vismaz divkārtot dzīvojamo un nedzīvojamo ēku ikgadējo energorenovācijas rādītāju un veicināt pilnīgu energoefektivitāti, kā rezultātā līdz 2030. gadam tiktu renovēti 35 miljoni ēku. Ņemot vērā projekta mērogu, tam vajadzētu būt kopīgam visā Eiropā, un to vajadzētu atbalstīt ar pilsētu, vietējo pašvaldību, ieinteresēto personu, valstu valdību un iedzīvotāju mobilizāciju un līdzdalību.⁸⁸

Priekšrocības, ko sniedz Eiropas kultūras mantojuma nozares iekļaušana šajā mobilizācijā, ir acīmredzamas. Gandrīz visās pilsētās un ciematos ir vēsturiski centri ar plašu senu ēku fondu. Nodrošinot šīm ēkām jaunu dzīvi, veicot renovāciju, kas apvieno kultūras mantojuma vērtību saglabāšanu ar jaunām energoefektīvām tehnoloģijām, tiktu atraisīta milzīga ekonomiskā dzīvotspēja. Enerģijas, informācijas, amatniecības un mākslas saglabāšana Eiropas esošajās ēkās, objektos un ainavās vienmēr ir bijusi Eiropas kultūras mantojuma nozares uzmanības centrā. Tāpēc mantojuma nozare ir svarīga Renovācijas viļņa sastāvdaļa. Šī nozare jau ir cieši apņēmusies ievērot aprites ekonomikas principus, tostarp to dara amatnieki, mākslinieki, konservatori/restauratori, arhitekti, inženieri, vadītāji, īpašnieki, zinātnieki un pētnieki.

Jaunajā Renovācijas vilnī “kultūras mantojums” ir minēts (pārāk) īsi, galvenokārt tāpēc, ka tas ir jāaizsargā.⁸⁹ Eiropas vēsturisko ēku kultūras vērtības sniedz milzīgus papildu ieguvumus.⁹⁰ Iepriekšējās energoefektivitātes renovācijas iniciatīvas dažkārt ir radījušas nevajadzīgu šo vērtību zudumu un pat ēku energoefektivitātes pasliktināšanos,⁹¹ jo ir bijusi vienaldzība pret kultūras mantojuma papildu devumu un nezināšana par tradicionālo ēku sistēmu darbību.

84 Sk. vispārīgi Gibran Vita et al. “Globalemission matching to fundamental human needs and their satisfaction” [Globālās emisijas savienošana ar cilvēka pamatvajadzībām un to apmierinātību], 2019. gads, Environ. Rez. Lett. 14 014002. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/aae6e0/pdf>.

85 Eiropas Komisija, “Renovācijas vilnis Eiropai – zaļināšana mūsu ēkām, darbvietu radīšana, dzīves uzlabošana”, COM(2020) 662, 2020. gada 14. oktobris. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/eu_renovation_wave_strategy.pdf. [Turpmāk “Renovācijas vilnis”]. Šie skaitļi attiecas uz ēku izmantošanu un ekspluatāciju, tostarp netiešām emisijām elektroenerģijas un siltumenerģijas nozarē, bet ne uz to pilnu aprites ciklu. Tiek lēsts, ka būvniecības uztvertais ogleklis veido aptuveni 10 % no gada kopējām siltumnīcefekta gāzu emisijām visā pasaulē, sk. Starptautiskā Resursu paneļa (IRP) ziņojumu “Resource Efficiency and Climate Change” (Resurseeftivitate un klimata pārmaiņas), 2020. gads, un ANO ziņojumu “Environment Emissions Gap Report 2019” (2019. gada ziņojums par vides emisiju neatbilstību).

86 Renovācijas vilnis, 1.

87 Id.

88 Id. 26. punkts

89 Id. 4., 14. un 26. punkts.

90 Sk. iepriekš minēto priekšvārdu, 5. punkts.

91 91Sk. Historic England, “Energy Efficiency in Historic buildings, How to Improve energy efficiency” [Energoefektivitāte vēsturiskās ēkās, kā uzlabot energoefektivitāti], 2018. gada jūnijs (“Neplānotās sekas, ja energoefektivitātes pasākumi tiek veikti nepareizi (vai slikti) ietver: kaitējumu kultūras mantojuma vērtībām un nozīmīgumam, kaitējumu cilvēku veselībai un būvkonstrukcijām, kā arī nespēju panākt prognozētos ietaupījumus vai samazināt ietekmi uz vidi.”).

Līdz šim Renovācijas vilnī nav iekļauti konkrēti priekšlikumi par to, kā kultūras mantojuma aizsardzību apvienot ar citiem mērķiem. Tās galīgais secinājums ir tāds, ka “desmit gadu laikā Eiropas ēkas izskatīsies ievērojami atšķirīgi.”⁹² Lai samazinātu enerģijas vajadzības un atkritumus, šī pārveide ir ļoti nepieciešama. Bet kas padara Eiropas ainavas tik pievilcīgas gan iedzīvotājiem, gan apmeklētājiem? Ja tās tiks zaudētas, Eiropa zaudēs savu atšķirīgo un eiropisko raksturu. Labā ziņa ir tāda, ka ir viegli sasniedzami abpusēji izdevīgi rezultāti, kas gan aizsargā Eiropas kultūras mantojuma vērtības, gan dekarbonizē būvēto vidi.

Renovācijas vilnī pašlaik nav arī pozitīva redzējuma par to, kā Eiropas kultūras mantojums var atbalstīt un paātrināt tā mērķu sasniegšanu. Kultūras mantojums koncentrējas ne tikai uz ēkām un būvēm, bet arī uz domāšanas veidu un uzvedību, kas ir pamatā tam, kā cilvēki būvē un izmanto ēkas, lai izprastu ēku sociālo funkciju, izturību un spēju pielāgoties. Tas iemieto laika gaitā pārbaudītas tehnoloģijas, vietējiem apstākļiem pielāgotas inovācijas produktus (bieži vien no ēras pirms būvniecība tika piesaistīta naftai), kas joprojām piedāvā mūsdienīgus klimata risinājumus. Lai gūtu panākumus, Renovācijas vilnī ir jāizmanto arī šie renovācijas papildu ieguvumi kultūras un mantojuma jomā.

Ēku renovācijai ir būtiska nozīme arī ekonomikas atveseļošanā pēc Covid-19, un tas jo īpaši attiecas uz darbietilpīgo kultūras mantojumu. Vēsturisko ēku remonts, pielāgota atkārtota izmantošana un atjaunošana ietver tradicionālo ēku celtniecības metožu, amatniecības un vietējo zināšanu izmantošanu kopā ar ilgtspējīgiem jauninājumiem. Tam savukārt vajadzīgi kultūras mantojuma eksperti, mākslinieki un dažādi amatnieki un tirgotāji. **Uzmanīgi modernizējot Eiropas vēsturiskās ēkas, vienlaikus saglabājot Eiropas unikālo sevis pārdošanas aspektu – tās kultūras mantojumu – ir neparasta iespēja veicināt ekonomikas atveseļošanu pēc Covid-19 krīzes. Tas var būt un tam vajadzētu būt vadošam projektam Nākamās paaudzes ES iniciatīvā, vienlaikus virzot uz priekšu klimata pārmaiņas, taisnīgu pārkārtošanos un sociālo kohēziju.**

Renovācijas vilnī norādīts, ka pašreizējo ēku renovācijas līmenis ES “joprojām ir zems”⁹³ Pašreizējā tempā būtu vajadzīgi gadsimti, lai samazinātu ēku nozares radītās oglekļa emisijas līdz nullei. Lai sāktu plašu renovācijas izvēršanu visā Eiropā, **Renovācijas vilnī ir noteiktas septiņas galvenās intervences jomas un kritiski svarīgas vadošās darbības. Katra no šīm jomām ir saistīta ar kultūras mantojuma saglabāšanu.** Izpratne par šīm septiņām jomām un reaģēšana uz tām ir būtiska, lai likvidētu šķēršļus un paātrinātu renovācijas ātrumu vecākām un vēsturiskām ēkām, vienlaikus izpildot Renovācijas viļņa apņemšanos aizsargāt kultūras mantojumu, tādējādi veicinot cilvēku dzīves kvalitāti, kā arī ilgtspējīgu attīstību.

- ❶ **Informācijas stiprināšana, juridiskā noteiktība un stimuli publiskajiem un privātajiem īpašniekiem un īrniekiem veikt renovāciju.** Renovācijas vilnī norādīts, ka ilgtspējīgas renovācijas sākumpunkts vienmēr ir individuāls lēmums, kurā tiek līdzsvaroti paredzamie ieguvumi un izmaksas. Tomēr pašlaik informācija par ēku pašreizējo enerģijas un resursu profilu ir nepietiekama. Lai to risinātu, Eiropas Komisija ir apņēmusies pārskatīšanas ietvaros ierosināt obligātus minimālos energoefektivitātes standartus, veicot 2012. gada Ēku energoefektivitātes direktīvas (ĒEED)⁹⁴ pārskatīšanu līdz 2021. gada beigām. Vēl viens

⁹² Renovācijas vilnis, 25.

⁹³ ID 4.

⁹⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 19. maija Direktīva 2010/31/ES par ēku energoefektivitāti, OV L 153, 18.6.2010., 13.–35. lpp. [ĒEED direktīva 2010], ar grozījumiem. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=> Līdzīgs “atbrīvojuma” noteikums ir atrodams Energoefektivitātes direktīvā. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/27/ES (2012. gada 25. oktobris) par energoefektivitāti, ar ko groza Direktīvas 2009/125/EK un 2010/30/ES un atceļ Direktīvas 2004/8/EK un 2006/32/EK, L315/14 (5. pants, 2. iedaļas a) punkts). <https://eur-lex.europa.eu>.

jautājums ir par to, vai un kā šie jaunie obligātie standarti būtu jāpiemēro attiecībā uz vēsturiskajām ēkām?

Lai risinātu šo jautājumu, ir svarīgi izprast vēsturisko ēku fonda formu, ģeogrāfiju un īpašumtiesību struktūru daudzveidību. Liela daļa vēsturisko ēku (aptuveni 40 %) ⁹⁵ pieder privātiem īpašniekiem, kuriem ir jāiegulda līdzekļi no savas kabatas, lai renovētu šīs ēkas. Tās aptver gan lauku saimniecību ēkas vai nomas objektus uzņēmumiem un ģimenēm, gan mājokļus ar svarīgu vēsturisku un kultūras vērtību, ko var apmeklēt vai kas kalpo kā koncertu telpas. Tās bieži vien ir lauku kopienu mugurkauls, kas nodrošina ne tikai tādas kopīgas preces kā pārtika, bet arī cenas ziņā pieejamus mājokļus. Tās reti ir atsevišķas ēkas, bet bieži vien tās ir vērtīgas kultūras ainavas daļa.

Vēl viena sarežģītība ir tāda, ka oficiāli aizsargātām ēkām piemēro īpašus valsts tiesību aktos paredzētus aizsardzības noteikumus, kas var ierobežot atļauto iejaukšanos šādās ēkās.

Apzinoties šo realitāti, Eiropas likumdevēji 2012. gadā pieņēma pamatotu un pragmatisku pasākumu, proti, ĒEED, norādot, ka dalībvalstis var nolemt nenoteikt vai nepiemērot minimālās energoefektivitātes prasības attiecībā uz: “ēkām, kas oficiāli aizsargātas kā daļa no noteiktas vides vai to īpašās arhitektūras vai vēsturiskās vērtības dēļ, ciktāl konkrētu minimālo energoefektivitātes prasību ievērošana nepieņemami mainītu to raksturu vai izskatu;” ⁹⁶

Ar grozījumiem ĒEED, kas pieņemti 2018. gadā ⁹⁷, tika pievienots paziņojums, ka “jāveicina jaunu risinājumu izpēti un testēšana vēsturisko ēku un objektu energoefektivitātes uzlabošanai, vienlaikus aizsargājot un saglabājot kultūras mantojumu.” ⁹⁸ Šāda pētniecība un testēšana atspoguļo nākamo praktisko soli centienos uzlabot vēsturisko ēku energoefektivitāti.

Kad ĒEED atkal tiks pārskatīta, būtu jā saglabā iespēja dalībvalstīm atbrīvot izraudzītās ēkas. Tomēr to nevajadzētu uzskatīt par līdzekli, lai apietu nepieciešamību, ka ikvienai ēkai Eiropā attiecīgajos apstākļos jābūt pēc iespējas labākai energoefektivitātei un resursefektivitātei. Tas ietver oficiāli aizsargātas ēkas, kā arī ēkas, kurām ir vēsturiska un vietēja nozīme, bet kuras nevar tikt izraudzītas.

Pirmkārt, tas palīdz risināt ārkārtas situāciju klimata jomā. Tomēr tajā pašā laikā dalībvalstis būtu jā mudina aktīvi palīdzēt oficiāli aizsargātu būvju īpašniekiem darīt visu iespējamo saskaņā ar kultūras mantojuma aizsardzības tiesību aktiem, lai piemērotu atbilstošus pasākumus. Patiešām, oficiāli aizsargātām ēkām, jo īpaši ikoniskām, kas ir arī valstij piederošas, var būt īpaša loma, veicinot rīcību klimata politikas jomā, jo to jutīgā renovācija ir vērtīgs signāls. Resursu efektīva izmantošana ir arī labas pārvaldības jautājums. Vēsturisko ēku energoefektivitātes uzlabošana samazina ekspluatācijas izmaksas un palielina to pievilcību turpmākai izmantošanai. Kopumā, lai gan Eiropā jau

95 Eiropas Komisija, pētījums “Heritage Houses for Europe” (Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2019), 37. <https://www.europeanlandowners.org/heritage-houses-for-europe/study/>.

96 ĒEED direktīva L153/19 (4. panta 2. punkta a) apakšpunkts).

97 ĒED 2018. gada pārskatīšana, 78. zemsvītras piezīme.

98 Id, L156/77 (18. pants).

ir paveikts ievērojams darbs, lai veicinātu energoefektivitāti vēsturiskajā vidē, ir jādara vēl vairāk.⁹⁹

Kopumā Eiropas zaļajā kursā ir teikts, ka gadījumos, kad pastāv iespējami kompromisi starp ekonomikas, vides un sociālajiem mērķiem, ES reaģēs, "pastāvīgi izmantojot visas politikas sviras". Eiropas Komisijai un kultūras mantojuma jomā ieinteresētajām personām (gan publiskā, gan privātā sektora) būtu jāsadarbojas, lai rastu abpusēji izdevīgus risinājumus. Tajos būtu jāiekļauj jauni norādījumi, kas atbalsta alternatīvu energoefektivitātes ceļu izstrādi, pamatojoties uz viedu, "visu māju" plānošanu un efektivitātes novērtējumu, kas pielāgots vēsturisko ēku un tradicionālo ēku sistēmu vajadzībām un vērtībām. Lai gan dažas aizsargātās ēkas nevar padarīt atbilstošas prasībām bez nepieņemamām izmaiņām, citas aizsargātās ēkas var būt ar pareizo intervences pasākumu kopumu.¹⁰⁰ Kā redzams, dažas tradicionālās ēku sistēmas (piem., ar termisko siltināšanu) jau pēc savas būtības ir energoefektīvas, ja tās tiek pienācīgi uzturētas. Eiropā jau ir veikti daudzi pētījumi par šiem jautājumiem, un šim darbam un jebkuram turpmākajam pētījumam vajadzētu būt par pamatu turpmākajai politikas izstrādei.¹⁰¹

Renovācijas vilnis arī nosaka, ka tā priekšgalā ir publiskā un privātā sektora sociālā infrastruktūra, piemēram, publiskās pārvaldes ēkas, kultūras iestādes un skolas, no kurām daudzām ir kultūras mantojuma vērtības, kas kalpo par paraugu un atskaites punktu "līdzīgumam, kas sabiedrībai kļūst uzreiz pamanāmi."¹⁰² Pievēršot uzmanību energoefektivitātei šādās vēsturiskajās ēkās, tiek raidīts spēcīgs signāls par to, cik liela nozīme kopienām tiek piešķirta siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšanai.¹⁰³ Komisija 2021. gada sākumā publicēs pamatnostādnes par principu "energoefektivitāte pirmajā vietā", lai palīdzētu publiskajām iestādēm risināt šos jautājumus.

Ierosinātais ES viedās gatavības rādītājs (SRI) attiecas uz līdzīgiem jautājumiem. SRI ļaus novērtēt ēku un ēku kompleksu viedo gatavību un paziņot par to ekonomikas dalībniekiem un citām ieinteresētajām personām. Tas ļauj novērtēt ēkas kapacitāti, lai pielāgotu tās darbību iemītnieku un tīkla vajadzībām un uzlabotu tās energoefektivitāti un vispārējo ekspluatācijas efektivitāti.

2018. gada ĒEED pārskatīšana, kas palīdzēja uzsākt SRI iniciatīvu, norāda, ka "jāveicina jaunu risinājumu izpēte un testēšana, lai uzlabotu vēsturisko ēku un objektu energoefektivitāti, vienlaikus aizsargājot un saglabājot kultūras mantojumu".¹⁰⁴

99 Piemēram, 2019. gada 122 lappušu novērtējumā par ES dalībvalstu ilgtermiņa renovācijas stratēģijām ir uzskaitīti tikai trīs piemēri centieniem sadarboties ar vēsturiskām ēkām (Horvātijā, Luksemburgā un Slovēnijā). Castellazzi L. et al., Otrās ilgtermiņa renovācijas stratēģiju novērtējums saskaņā ar Energoefektivitātes direktīvu (Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2019).

100 Giorgia Rambelli, Cristina GARZILLO, "Ieteikumi vietējām pašvaldībām. "Integrated Energy Efficient Retrofit of Historic buildings in Urban Sustainability", 2014. gads, http://www.3encult.eu/en/deliverables/Documents/WP2_D2.3_20140111_P21_Proposal%20of%20generic%20replicable%20factors.pdf. ("Vēsturisko ēku atjaunošana, lai samazinātu enerģijas pieprasījumu, ir nepieciešama, iespējama un ekonomiski iespējama."; A. Gonzalez, P. Bouillard, C. A. Román un M. Stevanovic. "Vēsturiskā mantojuma saglabāšana: Austrumu paplašināšanas vēsturiskā dzīvojamā fonda energorenovācijas metodoloģija Briselē (2013). <https://www.semantic-scholar.org/>

101 Sk., piem., Advanced Tools for Low-carbon, valuable Development of historical architecture in the Alpine Space (ATLAS), Historic Building Energy Retrofit Atlas (HiBER ATLAS), NOAA's Ark, Climate for Culture, Energy Efficiency for EU Historic Districts sustainability (EFFESUS), Efektīva enerģija ES kultūras mantojumam (3ENCULT), Robust Internal Thermal Insulation (EU Historic Districts sustainability, Efficient Energy cleaning building, Robust Internal Thermal Insulation) (Hyslaw-Emal Insulation) (Heshorclaw-Esulation).

102 Renovācijas vilnis, 23.

103 Mūsu pagātnes nākotne, 9., 56. zemsvītras piezīme.

104 2018. gada ĒEED pārskatīšana, 78. zemsvītras piezīme, L156/77(18).

Pamatojoties uz šādiem pētījumiem, **SRI metodoloģiskā sistēma, ko izmanto, lai aprēķinātu viedās gatavības rādītāju vēsturiskām ēkām, būtu jāpielāgo to konkrētajiem apstākļiem.** Komisijas Īstenošanas un deleģētie akti par SRI¹⁰⁵ nosaka, ka sertifikātos, ko izmanto, lai paziņotu ēkas viedās gatavības indikatoru, var ietvert "ieteikumus par to, kā uzlabot ēkas vai ēkas daļas viedo gatavību, attiecīgā gadījumā ņemot vērā kultūras mantojuma vērtību."¹⁰⁶ Šīs shēmas īstenošana sniedz nozīmīgu iespēju energoefektivitātes un kultūras mantojuma ekspertiem sadarboties, lai veicinātu labu praksi.

Komisija arī ierosinās stingrākus noteikumus par **energoefektivitātes sertifikātiem (EES).** Esošo EES kvalitāte ir bijusi problēma. Modelēšana, kas izstrādāta jaunbūvei, dažkārt nespēj saprast, kā uzvedas vecākas ēkas. Tas var novest pie slikti pielāgotiem rezultātiem, kas degradē tradicionālās klimatam labvēlīgas iezīmes, iznīco vērtīgos materiālus un kaitē kultūras mantojuma vērtībām. **Tā kā EPC sistēma ir atjaunināta, dati un modeļi būtu jāpielāgo vecāku un vēsturisku ēku faktiskajām iezīmēm.**

- ② **Pietiekama un mērķtiecīga finansējuma nodrošināšana.** Ēku renovācija ir viena no nozarēm, kas saskaras ar lielāko investīciju trūkumu ES. Lai to pārvarētu, Renovācijas vilnis ierosina palielināt ES finansējumu, piešķirot vairāk dotāciju, tehniskās palīdzības, projektu izstrādes atbalsta un aizdevumu. Daudziem kultūrvēsturisko un komerciālo ēku privātajiem īpašniekiem trūkst resursu, lai saglabātu savu ēku mantojuma īpatnības un veiktu energorenovāciju. Ir nepieciešams arī finansējums valsts īpašumā esošām ēkām un kultūras pieminekļiem. Ēku efektivitātes standartu papildināšana, attiecinot to arī uz kultūras mantojuma uzkrāšanu, ir jāpapildina ar atbilstošiem publiskiem stimuliem, kas novērš šīs nepilnības. Ir vajadzīgi arī vienkārši līdzekļi un modeļi kultūras mantojuma dotāciju un energoefektivitātes subsīdiju apvienošanai, lai finansētu atbilstošu energorenovāciju.

InvestEU Sociālo ieguldījumu un prasmju sadaļas, kā arī Ilgtspējīgas infrastruktūras sadaļas ietvaros **InvestEU būtu jāizstrādā finanšu produkti, kas paredzēti sensitīvai Eiropas būvētā mantojuma atjaunošanai energoefektivitātes uzlabošanas jomā.** Komisija var atbalstīt tādu finanšu shēmu izstrādi, kas pielāgota vēsturisku ēku īpašniekiem un īemītniekiem, izmantojot piemērotus kritērijus un atbalstot kapitāla izmaksu atgūšanu un atmaksāšanu. Kā piemērus var minēt eko-bonusa stimulu shēmas, energopakalpojumu uzņēmumu (ESCO) modeļus,¹⁰⁷ nodokļu atvieglojumus ar enerģiju saistītai renovācijai un rehabilitācijas nodokļu atlaides. **Ar jaunizveidoto Eiropas ēku renovācijas iniciatīvu būtu jāatbalsta kultūras mantojuma ēku īpašnieku finansēšana.**

Publiskā mantojuma aģentūrām būs vajadzīgs lielāks finansējums, lai atbalstītu energoefektivitātes centienus visā Eiropas vēsturiskajā būvētajā vidē un efektīvi apstrādātu lielāku skaitu apstiprināšanas pieteikumu, kas izriet no Renovācijas viļņa.

¹⁰⁵ Komisijas Deleģētā regula (ES) 2020/2155 (2020. gada 14. oktobris), ar ko papildina Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu (ES) 2010/31/ES, izveidojot fakultatīvu kopīgu Eiropas Savienības shēmu ēku viedgatavības novērtēšanai, C/2020/6930, 2020. gada 14. oktobris, OV L 431, 21.12.2020., 24. lpp. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PD/?uri=>

¹⁰⁶ Skat. Paris A. FOKAIDES, Christiana Panteli, un Andri Panayidou, "How Are the Smart Readiness Indicators Expected to affect the Energy Performance of buildings: Pirmie pierādījumi un perspektīvas", Ilgtspēja 12, Nr. 22: 9496, 4.3. iedaļa <https://doi.org/10.3390/su12229496>.

¹⁰⁷ Gadījumu izpēti par ESCO modeļa piemērošanu vēsturiskai biroju ēkai sk. Dana Schneider un Paul Rode, Energy Renaissance, 2010. gada pavasaris <https://www.hpbmagazine.org/content/uploads/2020/04/10Sp-Empire-State-Building-New-York-NY.pdf>.

- ③ **Palielināt spējas sagatavot un īstenot projektus.** Var būt grūti sagatavot labu renovācijas projektu, kas būtu saskaņots ar labākajiem pieejamajiem finansējuma avotiem. Uzdevums var būt vēl sarežģītāks, ja ēkai ir vēsturiskas vērtības. Tādējādi tehniskajai palīdzībai būs būtiska nozīme, lai panāktu sagaidāmo renovācijas rādītāju un kvalitātes pieaugumu. Lai palielinātu tehnisko palīdzību, Komisija kopā ar EIB palīdzēs dalībvalstīm izstrādāt valsts vai vietējās programmas, kas pārņem Eiropas vietējā enerģijas atbalsta (ELENA) modeli. Turklāt tās atbalstīs standartizētu vienas pieturas aģentūru izveidi, lai sniegtu pielāgotus padomus un finansēšanas risinājumus, kas paredzēti visiem māju īpašniekiem vai MVU visā projektu sagatavošanas un īstenošanas laikā.

Lai sasniegtu noteiktus efektivitātes līmeņus vēsturiskajās ēkās, vienlaikus ievērojot mantojuma vērtības, jau pastāv ievērojams ieteicamo metožu un stratēģiju kopums.¹⁰⁸ Šīs jaunās tehniskās palīdzības platformas būtu jāizmanto, lai izvērstu un novērstu esošās nepilnības. Jaunajā Eiropas pilsētinitiatīvā, kas izstrādāta, lai stiprinātu integrētu un līdzdalīgu pieeju ilgtspējīgai pilsētu attīstībai, būtu jāņem vērā arī kultūras mantojuma īpatnības un problēmas.

- ④ **Zaļo darbvietu radīšana, darba ņēmēju prasmju uzlabošana un jaunu talantu piesaiste.** Renovācijas vilnī ir skaidri atzīts, ka ir vajadzīgas īpašas prasmes, lai droši apsaimniekotu vēsturiskās ēkas un aizsargātu to mantojuma vērtību. Jau pirms Renovācijas viļņa tika atzīts, ka nākamās paaudzes prasmīgu amatniecības darbinieku piedāvājums ir ļoti noplicināts.¹⁰⁹ Kultūras mantojuma tirgus, prasmes un izglītība ir jāsaista ar Renovācijas viļņa prasībām. Piemēram, būs vajadzīga profesionālā izglītība un apmācība (PIA) un nepārtraukta profesionālā izglītība un apmācība (C-VET), lai uzlabotu prasmes un zinātību tradicionālās projektēšanas un būvniecības jomā.

Prasmju programmai un tās gaidāmajam Prasmju pilnveides paktam būtu jāapvieno attiecīgās interešu grupas un mantojuma jomas ieinteresētās personas, lai palīdzētu sasniegt šos mērķus. Nākamās paaudzes Eiropas Savienības fondus, Eiropas Sociālo fondu un Taisnīgas pārkārtošanās fondu var novirzīt arī amatniecības un kultūras mantojuma tirdzniecībai. Ir nepieciešama arī tradicionālo arhitektu un uzstādītāju, kas strādā ar vecākām ēkām, kvalifikācijas celšana un pārkvalifikācija, lai nodrošinātu, ka energoefektivitātes auditi, sertifikācijas metodes un uzraudzība ir pielāgota tradicionālo ēku sistēmu sniegumam.

- ⑤ **Radīt ilgtspējīgu būvēto vidi.** Lai stiprinātu būvniecības nozares ilgtspēju, Renovācijas vilnī Komisija apņemas līdz 2023. gadam izstrādāt ceļvedi visa aprites cikla oglekļa emisiju samazināšanai ēkās. Kā norādīts sadaļā par aprites ekonomiku, dzīves cikla analīzes pieejām, ko izmanto Renovācijas viļņa programmās, kā arī zaļā iepirkuma iniciatīvās ir jāparedz iespēja, ka esošo ēku un sastāvdaļu remonts un atkārtota izmantošana dažkārt un pat biežāk var būt labākais risinājums.

Piemēram, augstas kvalitātes vēsturisko koka logu (kuri ar pienācīgu apkopi ir kalpojuši simtiem gadu) aizstāšana ar plastmasas vai pat alumīnija logiem īstermiņā var ietaupīt daļu enerģijas, tomēr, dzīves ciklā tie bieži patērē vairāk enerģijas un resursu, vienlaikus samazinot kultūras mantojuma vērtību. Esošās ēkas adaptīva atkārtota izmantošana un

¹⁰⁸ Skatīt 101. zemsvītras piezīmi.

¹⁰⁹ Sk. Eiropas Komisija, Izglītības, jaunatnes, sporta un kultūras ģenerāldirektorāts, "Sadarbības veicināšana Eiropas Savienībā attiecībā uz prasmēm, apmācību un zināšanu nodošanu kultūras mantojuma profesijās" (Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2019). <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e38e8bb3-867b-11e9-9f05-01aa75ed71a1>.

atjaunošana var būt labāks risinājums nekā jaunas ēkas būvniecība.¹¹⁰ Tas arī norāda uz nepieciešamību veicināt ikdienas uzturēšanas un labas saglabāšanas prakses nozīmi SEG emisiju samazināšanā un noturības palielināšanā. Renovācijas vilnim būtu jāveicina to instrumentu plašāka izmantošana, kas paredzēti prognozējošai uzturēšanai un profilaktiskai saglabāšanai.

Ēku informācijas modelēšana (BIM) uzlabo pārredzamību un samazina izmaksas un resursu izmantošanu. Komisija sniegs ieteikumu veicināt BIM būvniecības publiskā iepirkuma jomā un sniegs metodiku publiskajiem klientiem, lai veiktu izmaksu un ieguvumu analīzi attiecībā uz BIM izmantošanu publiskajos konkursos. Šajos ieteikumos būtu jāiekļauj instrumenti, kas pielāgoti vēsturiskām ēkām un tradicionālajām ēku sistēmām.

Inovācija būvniecības nozarē jāsekmē arī ar pētniecības palīdzību. Gatavojot programmu "Apvārsnis Eiropa", Komisija apsver iespēju izveidot publiskā un privātā sektora partnerību cilvēku-centrālās ilgtspējīgas būvētās vides jomā (Built4People) un īpašu misiju klimatneitrālu un viedu pilsētu jomā. Built4People līdz šim ir iesaistījušies vēsturiskajā apbūvētajā vidē, un šī pieeja būtu jāturpina pamatprogrammā "Apvārsnis Eiropa".

- 6 Integrētas, uz līdzdalību un kaimiņattiecībām balstītas pieejas iekļaušana Renovācijas vilņa pamatā.** Renovācijas vilnī atzīts, ka ir vajadzīga integrēta pieeja, lai pilnībā izmantotu tā potenciālu, proti, papildu ieguvumus. Tomēr šajā sakarā galvenā uzmanība tiek pievērsta tehnoloģijām, pilnībā ignorējot apbūvētās vides kultūras aspektus un daudzos papildu ieguvumus, ko Renovācijas vilnis var sniegt dzīves kvalitātei. Eiropas vēsturiskā uzbūvētā vide iemieto Eiropas identitāti kā vēstures, kultūras un sociālās atmiņas krātuvi. Šo vietu vērtībām būtu jāveicina un jāveicina ilgtspējīga attīstība, atbalstot sociālo kohēziju, labklājību, radošumu, tūrisma un starpkultūru dialogu. Ir ļoti svarīgi, lai Renovācijas vilnī šie papildu ieguvumi tiktu iekļauti kā daļa no stratēģijas.

Renovācijas vilnim būtu jāveicina arī tradicionālo būvniecības tehnoloģiju mazoglekļa, klimatam pielāgotu "pilnīgi ilgtspējīgu iezīmju" izmantošana tradicionālajos rehabilitācijas projektos. Viena no stratēģijām ir tradicionālo pasīvo dizaina risinājumu, kas izstrādāti dienvidos, nodošana ziemeļu reģioniem, kuros klimata pārmaiņu dēļ pieaug karstums. Turklāt tradicionālo būvniecības metožu un tradicionālās zemes apsaimniekošanas prakses izmantošana kultūras ainavās var uzlabot noturību pret klimata pārmaiņu ietekmi, piemēram, veicinot pārbaudītas pieejas ūdens resursu un plūdu riska pārvaldībai ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni.

Renovācijas vilnim jābūt līdzeklim enerģētiskās nabadzības problēmas risināšanā. Eiropas senajās un vēsturiskajās ēkās ir daļa iedzīvotāju ar zemākiem ienākumiem, kuriem ir grūti segt izmaksas, kas saistītas ar savas Eiropas mantojuma daļas saglabāšanu. Finansēšanas risinājumi šīm mājssaimniecībām būtu jālīdzsvaro, izmantojot dotācijas, subsidētus renovācijas pasākumus vai enerģijas ietaupījumus atmaksāšanai (iepriekšējos ieguldījumus ierobežojot līdz pieejamām dotācijām). Jaunā mājokļu pieejamības iniciatīva 100 bākas projektiem var palīdzēt, pielāgojot vēsturisko ēku atkārtotu izmantošanu cenas ziņā pieejamiem mājokļiem.

Renovācijas sinerģijas kļūst acīmredzamas, kad tās tiek paplašinātas līdz rajona un kopienas pieejai. Projektu apkopošana šajā līmenī var novest pie nulles enerģijas vai pat

¹¹⁰ A. Duffy, A. Nerguti, C.E. Purcell, Peter Cox, "Understanding Carbon in the Historic Environment, Scoping Study Final Report, Prepared for Historic England", 2019. gada 17. oktobris, <https://historicengland.org.uk/content/docs/research/understanding-carbon-in-his-toric-environment/>; Greenest ēka, 73. zemsviras piezīme.

pozitīvas enerģijas rajoniem

Vecākiem un vēsturiskiem rajoniem ir bagātīgs potenciāls kā pozitīvas enerģijas rajoniem, jo īpaši, ja plānojumā ir iekļautas kultūras mantojuma iestādes.¹¹¹

Visbeidzot, Eiropas Komisija ir apņēmusies iesaistīt visas attiecīgās ieinteresētās personas augsta līmeņa būvniecības forumā, veicot atbalsta darbības, lai atjaunotu Eiropas teritoriju, izmantojot kultūras, ekonomisko un sociālo dzīvotspēju. Šajā iniciatīvā būtu jāiekļauj kultūras mantojuma un būvkultūras nozares.

- 7 **Jaunā Eiropas Bauhaus.** Kā Eiropas Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena paziņoja savā 2020. gada 16. septembra runā par stāvokli Savienībā¹¹², Komisija kopā ar Renovācijas vilni ir izsludinājusi Jauno Eiropas Bauhaus, lai koptu jaunu Eiropas estētiku, kas apvieno sniegumu ar izgudrojumu. Jaunais Eiropas Bauhaus darbosies kā inovāciju un radošuma inkubators, lai virzītu ilgtspējīgu dizainu visā Eiropā un ārpus tās, un tas ir arī pievilcīgs un cenas ziņā pieejams iedzīvotājiem.¹¹³

Tā kā ideja par jaunu Eiropas Bauhaus ir vērsta uz Eiropas nākotnes dzīves vides dizainu un estētiku, tajā pienācīgi jāņem vērā Eiropas pilsētu, ciematu un lauku apvidu pašreizējā struktūra un vēsturiskais raksturs, kur tiks īstenoti turpmākie zaļie projekti. Eiropas kultūras mantojums ir iedvesmojošs sociālās kohēzijas satvars, kas veicina iedzīvotāju un kopienu labklājību. Vēsturiskās ēkas un to apkārtnes ainavas veido mūsu "mājas" sajūtu. Tas ir vitāli svarīgs tilts starp mūsu piederības sajūtu un nepieciešamību izmantot jaunus dzīves veidus. Visu šo iemeslu dēļ mantojums – gan kultūras, gan dabas mantojums – ir jāatzīst par Jaunās Eiropas Bauhaus iniciatīvas priekšrocību un neatņemamu sastāvdaļu.¹¹⁴

Jaunā Eiropas Bauhaus iniciatīva būtu jāsaprot arī saistībā ar **Davosas deklarāciju**¹¹⁵ par **"augstas kvalitātes būvkultūras (Baukultur) Eiropai popularizēšanu"**, ko parakstīja Eiropas kultūras ministri 2018. gada Eiropas Kultūras mantojuma gada kontekstā. Šajā deklarācijā uzsvērts, cik svarīga ir būvētās vides kvalitāte, lai veidotu zaļāku un ilgtspējīgāku kopīgu nākotni. Šajā sakarā kultūras mantojums piedāvā modeļus un praksi, kas ir ilgtspējīga un noturīga pēc būtības. Jaunajam Eiropas Bauhaus būtu jāklūst par forumu, kurā šādas idejas tiek nodotas Renovācijas vilnim, lai sasniegtu augstākus kvalitātes standartus vides aizsardzības, inovāciju un dzīves kvalitātes ziņā, vienlaikus stiprinot vietējās identitātes izjūtu.

Jaunais Eiropas Bauhaus projekts ir paredzēts kā starpdisciplinārs projekts un tīkls, kas radīs eksperimentālas telpas, kur var tikties māksla, kultūra, zinātne un tehnoloģijas. Kultūras mantojuma pasaulei ir milzīgs pieredzes apjoms, jo katrs kultūras mantojuma projekts pēc definīcijas ietver spēcīgu partnerību starp dažādiem dalībniekiem un disciplīnām, sākot ar dizaineriem, arhitektiem, inženieriem, pilsētplānotājiem un vēsturniekiem, vietējām un reģionālajām pašvaldībām, vietējām organizācijām, kā arī augsti kvalificētiem darba ņēmējiem un amatniekiem. 2021. gada 5. marta paziņojums, ka Europa Nostra ir izraudzīts no pirmajiem 13 šīs iniciatīvas partneriem, ir solis pareizajā virzienā.

¹¹¹ Sk. iepriekš 51. piezīmi.

¹¹² Eiropas Komisija, "Prezidentes fon der Leienas runa par stāvokli Savienībā Eiropas Parlamenta plenārsēdē", 2020. gada 16. septembris, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_1655.

¹¹³ Sk. iepriekš 38. zemsvītras piezīmi.

¹¹⁴ Europa Nostra, "Kultūras mantojums kā iniciatīvas "Jauna Eiropas Bauhaus" neatņemams aspekts", 39. zemsvītras piezīme.

¹¹⁵ Šveices Konfederācija, "Davos Declaration 2018" https://davosdeclaration2018.ch/media/Brochure_Declaration-de-Davos-2018_WEB_2.pdf. https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/davos-context-document-lv_1.pdf

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM UN KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Iesaistīt Renovācijas vilnī kultūras mantojuma nozari, mobilizējot amatniekus, māksliniekus, konservatorus/restauratorus, arhitektus, inženierus, vadītājus, īpašniekus, kultūras mantojuma zinātniekus, un pētniekus.
- Izmantot jaunas vadlīnijas principam “Energoefektivitāte pirmajā vietā”, lai palīdzētu valsts iestādēm veikt valsts un privātīpašumā esošās sociālās infrastruktūras, piemēram, kultūras iestāžu un skolu atjaunošanu, lai ieviestu energoefektivitātes standartus, vienlaikus aizsargājot kultūras vērtības.
- Veicināt energoefektivitāti un resursefektivitāti visās vēsturiskajās ēkās, sadarbojoties, lai sagatavotu vadlīnijas, kas atbalsta attīstību, jo īpaši attiecībā uz oficiāli izraudzītām ēkām – jaunas pieejas energoefektivitātes standartiem, kas nodrošina alternatīvus veidus atbilstības panākšanai, pamatojoties uz viedu, “visas mājas” plānošanu un efektivitātes novērtējumu, kas pielāgots vēsturisko ēku un tradicionālo ēku sistēmu vajadzībām un vērtībām.
- Nodrošināt pienācīgu attieksmi pret kultūrvēsturiskajām ēkām jaunajā ES viedās gatavības indikatorā, izmantojot pielāgotu shēmu vieduma novērtēšanai attiecībā uz pakalpojumiem, kas uzstādīti (oficiāli aizsargātās) vēsturiskās ēkās.
- Saskaņot ēku efektivitātes standartu papildināšanu attiecībā uz kultūrvēsturiskajām ēkām ar samērīgiem publiskiem stimuliem. InvestEU sociālo ieguldījumu un prasmju sadaļai un Ilgtspējīgas infrastruktūras sadaļai būtu jāatbalsta tādu finanšu shēmu izstrāde, kas pielāgotas vēsturisko ēku īpašniekiem un iemītniekiem, savukārt arī jaunizveidotajai Eiropas ēku renovācijas iniciatīvai būtu jāatbalsta finansējums kultūras mantojuma ēku īpašniekiem.
- Palielināt finansējumu mantojuma aģentūrām, lai atbalstītu energoefektivitātes centienus visā Eiropas vēsturiskajā apbūvētajā vidē.
- Veicināt ikdienas uzturēšanas un labas saglabāšanas prakses nozīmi SEG emisiju samazināšanā un noturības palielināšanā.
- Risināt enerģētiskās nabadzības problēmu, izstrādājot finansēšanas risinājumus iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, kuri dzīvo vēsturiskajos mājokļos. Iekļaut vēsturisku ēku pielāgotu atkārtotu izmantošanu mājokļu iniciatīvā par pieņemamu cenu 100 bākas projektiem.
- Iekļaut kultūras mantojumu jaunajā Eiropas pilsētīnīciatīvā.
- Kultūras mantojuma darījumu, prasmes un izglītību saistīt ar Renovācijas viļņa prasībām, tostarp uzlabojot profesionālo izglītību un apmācību (PIA) un nepārtrauktu profesionālo darbību Izglītība un apmācību (C-VET). Izmantot Prasmju programmu un Prasmju pilnveides paktu, lai apvienotu attiecīgās būvniecības un mantojuma jomas ieinteresētās personas, palīdzot sasniegt šos mērķus.
- Jaunajā ēku informācijas modelēšanas (BIM) metodoloģijā iekļaut instrumentus, kas pielāgoti vēsturiskām ēkām un tradicionālajām ēku sistēmām.
- Iekļaut kultūras mantojuma un būvkultūras nozares paplašinātajā augsta līmeņa būvniecības forumā.
- Pienācīgi integrēt visu kultūras jomu – no mākslas līdz kultūras mantojumam – visos Jaunā Eiropas Bauhaus elementos un iekļaut kultūras mantojuma pārstāvjus šīs iniciatīvas ārējo ekspertu konsultatīvajā padomē, kas piedalīsies šīs iniciatīvas vadīšanā.

Gadījuma izpēte

DR. JOHANNA LEISSNERE
(DR. JOHANNA LEISSNER)

FRAUNHOFER...
— GESELLSCHAFT

→
Eiropas kultūras
mantojuma dienu
atvērto durvju dienā
notiekošā sadarbība ar
apmeklētājiem
© Fraunhofer IBP

→ →
Old Cooperatge
termogrāfija
© Fraunhofer IBP

Fraunhofera centrs Benediktbeuernas abatijas vēsturisko ēku saglabāšanai un energoefektivitātei

Renovācijas viļņa izmantošana un kultūras mantojuma saglabāšanas blakusieguvumi

Fraunhofera centra darbs ir piemērs, kā pētniecība un prakse, kas pielāgota tradicionālajām ēku sistēmām, var radīt jaunu dzīvi vecām ēkām, padarot tās piemērotas klimata pārmaiņām nākamo paaudžu labā.

OldCooperatge vēsturiskajā Benediktbeuernas abatijas kompleksā Augšbavārijā bija “nolemta nāvei” – bija ieplānota tās nojaukšana un jaunas ēkas būvniecība. Bavārijas Valsts pieminekļu aizsardzības birojs pārbaudē konstatēja, ka esošais jumts ir būvēts Baroka laikā aptuveni 1760. gadā. Šis konstatējums apturēja nojaukšanu un satricināja klostera vadību, kurai tagad bija jārod jauns risinājums vecajai ēkai.

Tikmēr Fraunhofera celtniecības fizikas institūts (IBP) nolēma izveidot demonstrācijas centru un meklēja vietu, kas varētu kalpot par paraugu lietišķajiem pētījumiem: Kā atjaunot un restaurēt vecas ēkas atbilstoši kultūras mantojuma vērtībām, vienlaikus uzlabojot energoefektivitāti un pielāgojoties klimata pārmaiņām. Lēmums izvietot jauno centru īpašumā Old Cooperate izrādījās izdevīgs gan Benediktbeuernas abatijai, gan Fraunhofera IBP.

→
Pieredzes apmaiņa un
izglītība īpašumā
Old Cooperate par to,
kā atjaunot/restaurēt
vēsturiskas ēkas,
izmantojot ilgtspējīgus
materiālus/tehnoloģijas
© Fraunhofer IBP

Finansējums, ko nodrošina Fraunhofera institūts, Bavārijas brīvvalsts un privātie fondi, kā arī inovatīvi uzņēmumi, ļāva veikt modernu renovāciju. Izmantojot dzīvās laboratorijas koncepciju, sākotnējai atjaunošanai sekoja padziļināta uzraudzība un izpēte uz vietas. 2016. gadā oficiāli atklāja Fraunhofera veco ēku energoefektīvas atjaunošanas un vēstures pieminekļu saglabāšanas centru Benediktbeuernā.

Centrs pulcē ekspertus no kultūras pieminekļu saglabāšanas un būvniecības fizikas jomām, lai apspriestu tādus jautājumus kā energoefektivitāte, ilgtspēja, ekonomika un ekoloģija, atjaunojamie energoresursi un pilsētplānošana. Pētniecībā un testēšanā uzsvars tiek likts gan uz vēsturiskiem, gan inovatīviem materiāliem un metodēm.

- **Vairāk lasiet:**

<https://www.denkmalpflege.fraunhofer.de/>

2.1.5 Paātrināt pāreju uz ilgtspējīgu un viedu mobilitāti

Transports rada ceturto daļu no ES SEG emisijām, un šis rādītājs turpina pieaugt. Lai panāktu klimatneitralitāti, Eiropas zaļais kurss aicina līdz 2050. gadam par 90 % samazināt transporta radītās emisijas. Gan autotransportam, gan dzelzceļam, aviācijai un ūdensceļu transportam būs jādod ieguldījums emisiju samazināšanā. Eiropas zaļajā kursā noteikts, ka ilgtspējīgs transports nozīmē lietotāju izvirzīšanu priekšplānā un lētāku, pieejamāku, veselīgākus un tīrāku pašreizējo mobilitātes ieradumu alternatīvu nodrošināšanu. Turklāt, kā norādīts ES jaunajā Ilgtspējīgas un viedās mobilitātes stratēģijā, lai sekmīgi pārietu uz viedu mobilitāti, izšķiroša nozīme ir vispārējai un sociālai piekrišanai.¹¹⁶

Lai gan viedās mobilitātes stratēģijā galvenā uzmanība ir pievērsta individuāliem lietotājiem, tostarp jautājumiem par pieejamību un taisnīgumu, kā arī transporta darbinieku sociālajiem apstākļiem, tajā lielā mērā nav ņemta vērā mobilitātes komunālā, kultūras un mantojuma dimensija. Tomēr priekšplānā izvirzot lietotājus, ir jāiesaista arī mobilitātes kultūras un radošie aspekti.¹¹⁷ Minētās kultūras dimensijas tvērums ir vērsts arī uz citiem mobilitātes vienādojuma elementiem, tostarp tūrismu, transporta mantojumu un pilsētplānošanu un teritoriālo attīstību. Tas arī palīdz risināt svarīgus “mobilitātes kultūras” jautājumus, tostarp ceļošanas paradumus un lietotāju uztveri un apmierinātību.

Piemēram, Eiropas zaļā kursa mērķis ir veicināt transporta sistēmu izmantošanu un efektivitāti. Viens no stratēģijas pīlāriem ir stimulēt transporta lietotājus izdarīt ilgtspējīgāku izvēli. Stratēģijā paredzētie stimuli ir ekonomiski, un tos papildina uzlabota informācija lietotājiem.¹¹⁸ Lai to panāktu, ir vēl viens veids, kā veicināt pārvietošanās platformu un pakalpojumu kultūras dimensiju, tostarp starp lauku, piepilsētu un pilsētu teritorijām. Tas ietver izpratni par sociālajiem un kultūras faktoriem un iesaistīšanos tajos, kas ietekmē cilvēku dzīvesveidu un veido vērtības un vēlmes, kas ietver vietējo mobilitātes kultūru, tostarp vietējās un teritoriālās mobilitātes modeļus un praksi. Ilgtspēju un tranzīta izmantošanu var veicināt arī digitālās pieredzes uzlabošana sabiedrisko mobilitātes pakalpojumu jomā, izmantojot ar kultūru un mantojumu saistītu saturu un informācijas apmaiņu.¹¹⁹

ES transporta sistēma un infrastruktūra ir jāpielāgo, lai atbalstītu jaunus ilgtspējīgus mobilitātes pakalpojumus, kas var samazināt sastrēgumus un piesārņojumu, jo īpaši pilsētu teritorijās. Vēsturiskie rajoni parasti ir blīvi, staigājami, jaukti lietojami tradicionālās apdzīvotās vietas, kas veicina sabiedrisko tranzītu, iešanu kājām un riteņbraukšanu un samazina nobraukto transportlīdzekļu jūdzes (VMTS). Tradicionāls, ilgtspējīgs sabiedrisko vietu izmantojums veicina vietējo pārtikas ražošanu un reģionālo gastronomijas mantojumu, kas viss saīsina pārtikas piegādes ķēdi, kā arī zaļo un vispārējo dzīvošanas spēju (tostarp dzesēšanas iekšpilsētas telpās ar lielāku koku skaitu un mazāk asfaltu).

¹¹⁶ ES viedās mobilitātes stratēģija, iepriekš 80., 13. piezīme.

¹¹⁷ Skatīt kopumā UCLG Mobilitātes prakses kopienā, “Manifesto, Mobilitātes nākotne”, 2019. gada 12. novembris, [https://www. \(Diskusija par iniciatīvu “Radošā mobilitāte” un uzsverot “pilsētu mobilitātes kultūras funkciju”\).](https://www. (Diskusija par iniciatīvu “Radošā mobilitāte” un uzsverot “pilsētu mobilitātes kultūras funkciju”).)

¹¹⁸ Id. plkst. 11.

¹¹⁹ Skatīt vispārīgi Anne Leemans et al., Lowcarbons stations for low carbon plants for low carbon cities (YellowdesignFoundation, 2015). <https://www.>

Šo iezīmju saglabāšana vēsturiskajos rajonos un to iekļaušana zemes izmantošanas plānošanā un piepilsētu attīstībā ir spēcīga SEG mazināšanas stratēģija.

Šīs tradicionālās pieejas zemes izmantošanai būtu jānovērtē kā svarīgs klimatneitrālu un viedu pilsētu elements un jāiekļauj ilgtspējīgas pilsētu mobilitātes plānos.¹²⁰ Ilgtspējīgas mobilitātes risinājumu izstrādei, tostarp pēc pieprasījuma un kopīgai mobilitātei, kā arī intermodālajam transportam un integrētām transporta sistēmām, būtu arī jāveicina vienlīdzīga piekļuve dažādiem kultūras pasākumiem, jo īpaši festivāliem, gadatirgiem, dabas un kultūras mantojuma objektiem un praksei, vienlaikus visiem iedzīvotājiem nodrošinot tiesības pārvietoties. Mobilitātes infrastruktūras plānošanā būtu jāiekļauj kultūras maršrutu un ainavu veicināšana un aizsardzība, kā arī piekļuve kultūras galamērķiem ar elektrisko sabiedrisko transportu,¹²¹ kājāmgājējiem un velosipēdistiem.

Vienlaikus ES būtu jāpaplašina ilgtspējīgu modificēto vietējo transporta degvielu ražošana un ieviešana. Komisija atbalstīs publisku uzlādes un uzpildes punktu izvietojumu tur, kur pastāv pastāvīgi trūkumi, jo īpaši attiecībā uz tālsatiksmes ceļojumiem un mazāk blīvi apdzīvotām teritorijām. Šīs stratēģijas būtu jāaskaņo ar paralēliem iniciatoriem, lai atbalstītu to vēsturisko ciematu un lauku reģionu atjaunošanos, kurus slikti apkalpo mobilitātes pakalpojumi, attīstot uzlādes infrastruktūru lauku apvidos un izmantojot viedās mobilitātes digitālos risinājumus.

Lai maksimāli palielinātu vēsturisko apgabalu ieguvumus ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni, var arī veicināt labu praksi, lai veicinātu iedzīvotāju blīvuma palielināšanos vēsturiskajā apbūvētajā vidē, jo īpaši saistībā ar uz tranzītu orientētu attīstību (TOD). Būtu jāpaplašina vēsturiskās pilsētu ainavu metodikas izmantošana, lai risinātu reālus un iedomātus konfliktus starp mantojuma saglabāšanu un apdzīvojuma blīvumu.

Pirms Covid-19 pandēmijas masu tūrisms bija kļuvis par smagu slogu un pat apdraudējumu vairākām vēsturiskām pilsētām, kā arī kultūras un dabas mantojuma vietām. Spilgts piemērs ir Venēcija¹²², kur SEG intensīvais masveida tūrisms un klimata pārmaiņu izraisīta jūras līmeņa celšanās ir sasnieguši satraucošu līmeni. Venēcijas un tās lagūnas izdzīvošanu nevar uzskatīt tikai par Venēcijas vai Itālijas problēmu. Ilgtspējīgas Venēcijas renesanses panākšana faktiski varētu būt viens no Eiropas zaļā kursa mērķiem un pat simbols.¹²³ Tas nozīmē Eiropas zaļajā kursā iekļaut jaunu Eiropas stratēģiju ilgtspējīgākam un atbildīgākam tūrismam, kas apvieno pasākumus masu tūrisma (tostarp kruīzu nozares) riska mazināšanai ar centieniem samazināt oglekļa dioksīda pēdas nospiedumu.

Tūrisma kā viena no pasaulē lielākajām un visstraujāk augošajām nozarēm oglekļa dioksīda pēda ir arvien plašāka ar mobilitāti saistīto SEG emisiju sastāvdaļa.¹²⁴

120 2020. gada ziņojums par emisiju izstrūkumu, 69. zemsivītras piezīme, 74. punkts ("Augstas noslodzes, jauktās izmantošanas pilsētas veidi, kuros uzsvērtā piekļuve transporta veidiem, kas nav automobiļi, ir izdevīgi no emisiju viedokļa un arī ļauj vienlīdzīgāk piedalīties nodarbinātības, kultūras un izklaides pasākumos (Kenworthy 2006)").

121 Sk. UITP (Union Internationale des Transports Publics), "Design Charter for innovative electric buses", skatīts 2020. gada 12. februārī. <https://www.uitp.org/publications/design-charter-for-innovative-electric-buses/>.

122 Skatīt vispārīgi Europa Nostra, "Venice Lagoon: The most Endangered site in Europe", 2016. gada 16. marts, <https://www.europa-nostra.org/venice-lagoon-endangered-site-europe/>.

123 Sk. arī iepriekš 6. zemsivītras piezīmi Parzinger.

124 Sk. vispārīgi M. Lenzen, Y.Y. Sun, F. Faturay, et al. "The carbon footprint of global tourism," *Nature Clim Change* 8, 522-528 (2018), <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0141-x>.

Kultūras tūrisms ir ievērojams tūrisma emisiju radītājs.¹²⁵ Mobilitātes stratēģija tieši nepieievērsas tūrismam, lai gan tajā kopumā tiek runāts par nepieciešamību izstrādāt pasākumus, kuru mērķis ir sasniegt zinātniski pamatotus globālos emisiju samazināšanas mērķus aviācijas nozarē, un nepieciešamību likvidēt “traucējošas tehnoloģijas, lai laistu tirgū bezemisiju kuģus un gaisa kuģus”¹²⁶ Ar kultūru un tūrismu saistītās ieinteresētās personas palīdzētu pabeigt šo stratēģiju, vienlaikus uzsverot ilgtspējīga tūrisma pieejas, kas ļauj kultūras galamērķiem radīt pozitīvus ekonomiskos un sociālos ieguvumus vietējām kopienām. Tas ietver taisnīgu pāreju reģioniem, kas ir pārāk atkarīgi no neilgtspējīgiem SEG intensīva tūrisma modeļiem.

Vispirms ir nekavējoties jāpilnveido un jāpaplašina to instrumentu izmantošana, ar kuriem uzrauga un mēra ar tūrismu saistītās SEG emisijas, tostarp kultūras objektus. Pašreizējās pieejas ir grūti salīdzināt, jo tajās izmanto atšķirīgas sistēmas robežas un sadales principus, neņemot vērā vai iekļaujot aprites cikla emisijas un SEG, kas nav CO₂. Kādas saimnieciskās darbības, pakalpojumi un produkti būtu jāiekļauj? Kā kvantitatīvi būtu jānosaka gaisa satiksmes radītās emisijas, tostarp sasilšanas ietekme, ko rada augstumā lidojošu gaisa kuģu ietekme uz atmosfēru (t. i., radiācijas piespiedu iedarbība), un kā tas jāsadala starp izlidošanas un ielidošanas vietām? Šie jautājumi ir jāatrisina, un kultūras tūrisma pārvaldītājiem un iestādēm būtu jāpiedalās šajās sarunās.

Visbeidzot, ir jāsamazina kultūras tūrisma un ar to saistīto pakalpojumu sniedzēju radītās SEG emisijas. Daudzsoļošanas stratēģijas ir reģionālo, mazoglekļa maršrutu, lēnas ceļošanas un tūrisma kā “kultūras un mācību” pieredzes popularizēšana.¹²⁷ Ilgtspējīgas mobilitātes risinājumi, lai piekļūtu tūrisma galamērķiem, un jaunas stratēģijas, kas izstrādā alternatīvas stāstījumus par to, kā atklāt un atklāt teritorijas, radot kvalitatīvāku pieredzi un lielāku baudīšanu apmeklētājiem un vietējiem iedzīvotājiem.

Mākslas un kultūras mantojuma digitalizācijai var būt svarīga nozīme SEG emisiju samazināšanā. Tiek lēsts, ka aptuveni 59 % pasaules iedzīvotāju ir piekļuve internetam,¹²⁸ tas nozīmē, ka tiešsaistes virtuālās izstādes un citu digitalizētu saturu var baudīt plaša auditorija. Cilvēki var piekļūt, kad vien vēlas, bez nepieciešamības ceļot. Nodrošinot saturu ar atklātu licencēšanu, organizācijas var padarīt savus datus un digitalizētus darbus pieejamus izglītojošiem mērķiem un ļaut cilvēkiem tos izmantot, lai radītu jaunus mākslas darbus. Šādas licences var arī ļaut citiem kopīgot darbus ārpus kultūras nozares, tādējādi sasniedzot vēl plašāku auditoriju.

Lai nodrošinātu politikas saskaņotību, ieguldot digitālajos pakalpojumos un infrastruktūrā, vienlaikus būtu jāievēro zaļās pārkārtošanās un vides aizsardzības principi saskaņā ar Eiropas Savienības Padomes secinājumiem par digitalizāciju vides labā.¹²⁹ Ņemot vērā joprojām pastāvošo digitālo plaisu Eiropā un ārpus tās, kultūras pieejamībai visiem un kultūras izpausmju tiesībām arī turpmāk vajadzētu būt kultūras politikas un pasākumu vadošajam principam, sākot no vietējā līmeņa līdz Eiropas līmenim,

125 Sk. vispārīgi A. Markham, E. Osipova, S.K. Lafrenz Samuels, A. Caldas, World Heritage and Tourism in a Changing Climate (Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides programma, Nairobi, Kenija un Apvienoto Nāciju Organizācijas Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija, Parīze, Francija, 2016), 18.–24. lpp. <https://www.ucsusa.org/resources/world-heritage-and-tourism-changing-climate>. [Turpmāk “Pasaules mantojums un tūrisms”].

126 ES viedās mobilitātes stratēģija, 5.

127 Mūsu pagātnes nākotne, 9., 55. piezīme (3.6.1.–3.6.8. un 3.7.1. iedaļa); Pasaules mantojums un tūrisms, 126., 29. zemsvītras piezīme.

128 Simon Kemp, Digital 2020: October Global Statshot, 2020. gada 20. oktobris. Datareportal. Hootsuite. Skatīts 2020. gada 30. novembrī. <https://datareportal.com/reports/digital-2020-october-global-statshot>.

129 Eiropas Savienības Padome, “Padomes secinājumi par digitalizāciju vides labā”, 2020. gada 11. decembris. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13957-2020-INIT/en/pdf>. Skatīt vispārīgi tekstu 83. zemsvītras piezīmē.

vienlaikus stiprinot digitālos pakalpojumus un infrastruktūru un spēju veidošanu digitālo prasmju jomā gan profesionāļiem, gan auditorijai. Kultūras mantojuma kontekstā tam būs vajadzīgi ieguldījumi digitālajos pakalpojumos un infrastruktūrā, kā arī digitālo prasmju apmācībā un spēju veidošanā.

Kultūras mantojuma galamērķi var arī iepazīstināt ar klimata pārmaiņu mazināšanas stratēģijām, izglītot apmeklētājus par klimata pārmaiņām un atbalstīt uzvedības maiņu virzībā uz videi draudzīgāku praksi.¹³⁰ Šīs un citas ar klimatu saderīgas attīstības stratēģijas būtu jāiekļauj gan valsts iestāžu, gan privāto ieinteresēto personu kultūras tūrisma popularizēšanas un pārvaldības plānos.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Palīdzēt jaunajai ilgtspējīgas un viedas mobilitātes stratēģijai izvirzīt lietotājus pirmajā vietā, pievēršot uzmanību mobilitātes sabiedriskajām, kultūras un mantojuma dimensijām un iesaistoties mobilitātes radošajos aspektos.
- Veicināt svārstmigrācijas platformu un pakalpojumu kultūras dimensiju, veidojot partnerattiecības ar kultūras nozari, lai uzlabotu digitālo un reālo pieredzi publisko pakalpojumu jomā, izmantojot ar kultūru un kultūras mantojumu saistītu saturu un informācijas apmaiņu, lai veicinātu tranzīta izmantošanu.
- Samazināt sastrēgumus un piesārņojumu, jo īpaši pilsētu teritorijās, iekļaujot stratēģijas ilgtspējīgas pilsētas mobilitātes plānos, kuru mērķis ir aizsargāt vēsturisko rajonu blīvās, staigājamās, jauktas izmantošanas iezīmes, un veicinātu šādu tradicionālu apdzīvotu vietu modeļu izmantošanu zemes izmantošanas plānošanā un piepilsētu attīstībā.
- Sadarboties ar kultūrā un tūrismā ieinteresētajām personām, lai uzsvērtu ilgtspējīgas tūrisma pieejas, kas ļauj kultūras galamērķiem radīt pozitīvus ekonomiskos un sociālos ieguvumus vietējiem iedzīvotājiem kopienās, vienlaikus samazinot tūrisma radīto oglekļa dioksīda pēdu.

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Sadarboties ar transporta plānotājiem, lai ilgtspējīgas mobilitātes risinājumu izstrādē iekļautu pasākumus, kas visiem atvieglotu vienlīdzīgu piekļuvi dažādām kultūras darbībām, jo īpaši festivāliem, gadatirgiem, dabas un kultūras mantojuma objektiem, vienlaikus visiem iedzīvotājiem nodrošinot tiesības pārvietoties.
- Samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas, ko rada kultūras tūrisms un ar to saistītie pakalpojumi, tostarp veicinot maršrutus ar zemāku oglekļa dioksīda emisiju līmeni, lēnu ceļošanu, alternatīvu stāstīšanu, un citas stratēģijas.
- Ieguldīt digitālajos pakalpojumos un infrastruktūrās, kā arī apmācībā un digitālo prasmju veidošanā kultūras mantojuma nozarē, lai veicinātu mākslas un kultūras mantojuma digitalizāciju, lai samazinātu siltumnīcefekta gāzu emisiju.
- Izmantot kultūras mantojuma galamērķus, lai iepazīstinātu ar klimata pārmaiņu mazināšanas stratēģijām, izglītotu apmeklētājus par klimata pārmaiņām un atbalstītu uzvedības maiņu virzībā uz zaļāku praksi.

¹³⁰ Mūsu pagātnes nākotne, 9. zemsivītras piezīme, 55.–56. punkts.

Gadījuma izpēte

**DR. VALĒRIJA
MARKOLĒNA**
(DR. VALERIA
MARCOLIN)

RADOŠĀS MOBILITĀTES
ALIANSE

→
Van Goga ritenbraucēju
taka
© Daan Roosegaarde

Van Goga ritenbraucēju taka (Nīderlande)

NCF Gares & Connexions – programma “Kultūra” (Francija)

Uzlabot bioloģisko daudzveidību un pielāgošanos klimata pārmaiņām, vienlaikus aizsargājot kultūras resursus, kas veicina identitāti, kohēziju un citus papildu ieguvumus

Van Goga ritenbraucēju taka (Nīderlande)

2014. gadā sadarbībā ar Eindhovenas pašvaldību mākslinieks Daan Roosegaarde izveidoja **Van Goga ritenbraucēju taku** – izgaismotu velosipēdistu ceļu, kas veidots no saules enerģijas LED gaismām un interpretē Vinsenta van Goga, kurš daļu savas dzīves pavadīja Eindhovenā, klasisko gleznu “Zvaigžņotā nakts”.

Šajā projektā tehnoloģijas veido energoneitrālu ainavu, iedvesmojoties no kultūras mantojuma, lai radītu unikālu mūsdienu mākslas mobilitātes pieredzi. Sabiedriskās mākslas projekts tika uzsākts 125. gadadienā kopš Vincenta van Goga nāves – ar Brabantes provinces, Eindhovenas pilsētas un Van Goga mantojuma fonda un Nuenenas pilsētas atbalstu.

Projekta ietvaros akmeņi tika pārklāti ar īpašu pārklājumu, kas uzsūc saules staru gaismu un naktī spīd kā zvaigznes. Van Goga ritenbraucēju taka ir daļa no Daan Roosegaarde un Heijmans infrastruktūras rītdienas interaktīvo un ilgtspējīgo ceļu projekta “SMART HIGHWAY”, kura mērķis ir radīt viedus ceļus, izmantojot gaismu, enerģiju un informāciju, kas mijiedarbojas ar satiksmes situāciju.

Connexions– programma “Kultūra” (Francija)

SNCF Gares & Connexions tika izveidots kā SNCF filiāle 2009. gadā. Uzsverot dzelzceļa staciju kā pilsētu un teritoriālo centru nozīmi, Gares & Connexions uzskata, ka mantojums, māksla un kultūra ir galvenie instrumenti tās attīstībai, staciju identitātei un vietas veidošanas stratēģijām, un lietotāju pieredzei.

Ceļošana ar vilcienu tiek veicināta kā ekoloģisks pārvietošanās veids, kas ļauj arī pārvarēt ģeogrāfiskos un sociālos šķēršļus. Filiāle ir apņēmusies veicināt līdztiesību un daudzveidību: kultūras demokratizēšana, atvieglojot tās pieejamību visā teritorijā un saglabājot staciju materiālā un nemateriālā mantojuma vērtības, ir viena no tās strukturālajām intervencēm. Vairāk nekā 10 miljoni lietotāju katru dienu ceļo pa vairāk nekā 3000 stacijām Francijā. Tā viņi atklāj mākslas darbus un dzīvās kultūras izpausmes: izstādes, koncertus, konferences, festivālus.

→
SNCF Gares &
Connexions – Kultūras
programma
© David Paquin/SNCF

Vairāk lasiet:

Studio Roosegaarde, 'Van Gogh Path, The light emitting bicycle path which glows at night inspired by Van Gogh Starry Night, ', skatīts 2021. gada 10. martā.

- <https://www.studio Roosegaarde.net/project/van-gogh-path>.

SNCF, "ARTS ET Scènes, UN ENGAGEMENT MULTIPLE", 2020. gada 20. jūlijs.

- <https://www.sncf.com/fr/groupe/culture/arts-scenes-engagement-multiple>.

SNCF, "L'entreprise qui réinvente les gares, SNCF Gares & Connexions est un acteur majeur de la vitalité urbaine", skatīts 2021. gada 10. martā.

- <https://www.garesetconnexions.sncf.fr/entreprise/culture>.

Par Eiropas dzelzceļa mantojuma glābšanas, atjaunošanas un ekspluatācijas veicināšanu skatīt arī FEDECRAIL,

- https://www.fedecrail.org/en/index_en.html, skatīts 2021. gada 10. martā.

Vairāk labas prakses piemēri ir pieejami tīmekļa vietnē: www.creative-mobilities.org. 2017. gadā Grenoblē (Francijā) tika izveidota "Radošā mobilitāte" kā starptautiska ekspertu un praktiķu platforma, kas veicina sinerģiju starp kultūras un mobilitātes politiku un dalībniekiem ilgtspējīgai pilsētu un teritoriālajai attīstībai.

2.1.6 “No lauka līdz galdam”: taisnīga, veselīga un videi draudzīga pārtikas sistēma

Eiropas zaļā kursa mērķis ir padarīt *European Food* par globālu ilgtspējas standartu. Šā mērķa pamatā ir stratēģija “No lauka līdz galdam”, kas publicēta 2020. gada maijā¹³¹. Šīs stratēģijas mērķis ir risināt problēmas, kas saistītas ar ilgtspējīgām pārtikas sistēmām, pamatojoties uz nesaraujamām saiknēm starp veselīgiem cilvēkiem, veselīgām sabiedrībām un veselīgu planētu. Tā atzīst, ka pāreja uz ilgtspējīgu pārtikas sistēmu var sniegt ieguvumus klimata, vides, veselības un sociālajā jomā; piedāvāt ekonomiskus ieguvumus; un dot ieguldījumu ekonomikas atveseļošanā. Tajā arī atzīta agroekoloģiskās pārveides būtiskā nozīme pārtikas sistēmu pārveides pamatā.¹³²

Stratēģija “No lauka līdz galdam” ir raksturota kā jauna “visaptveroša pieeja tam, kā Eiropas iedzīvotāji vērtē pārtikas ilgtspēju”¹³³. Tā tiecas izveidot “labvēlīgu pārtikas vidi”, atzīst pārtikas “sociālos un ētiskos jautājumus” un apraksta, kā urbanizētās pilsētas ik gadu “jūtas tuvāk pārtikai”¹³⁴. Neraugoties uz šiem uz vērtībām balstītajiem formulējumiem, pašreizējā stratēģijā “No lauka līdz galdam” nav skaidri aplūkots Eiropas lauksaimniecības, gastronomiskais vai pārtikas mantojums.

Eiropas daudzveidīgais pārtikas audzēšanas mantojums un tradicionālās lauksaimniecības prakses, kas izstrādātas un tiek izmantotas gadsimtu gaitā, var sniegt informāciju integrētajām darbībām, kas izklāstītas stratēģijā “No lauka līdz galdam”, kā arī tām, kas izklāstītas ierosinātajā jaunajā ES bioloģiskās daudzveidības stratēģijā 2030. gadam.¹³⁵ Agroekoloģijas principi jau atzīst, ka vietējo un tradicionālo zināšanu novērtēšanai un to sasaistei ar zinātnisko informāciju ir vienreizējas iespējas gūt panākumus, ja pašreizējās sistēmas nedarbojas¹³⁶. Eiropa nevar ignorēt kultūras mantojuma spēkus, lai atbalstītu ilgtspējīgas pārtikas sistēmas, jo īpaši ņemot vērā problēmu apmērus.

Pārtikas sistēmas joprojām ir viens no galvenajiem klimata pārmaiņu un vides degradācijas virzītājspēkiem. Ir steidzami jāmazina atkarība no pesticīdiem un antimikrobiālajiem līdzekļiem, pārmērīga mēslošana, jāizvērs bioloģiskā lauksaimniecība, jāuzlabo dzīvnieku labturība un biodaudzveidības izzušana jāpavērš pretējā virzienā. Laikposmā no 1990. līdz 2017. gadam lauksaimniecības nozare bija atbildīga arī par 10,3 % no ES SEG emisijām.¹³⁷ Eiropas jaunajā Klimata aktā ir noteikts mērķis izveidot klimata neitrālu savienību 2050. gadā, un tikpat steidzami ir jānodrošina, ka lauksaimniecība, zivsaimniecība un akvakultūra sniedz pienācīgu ieguldījumu šajā procesā.

¹³¹ Eiropas Komisija, “Stratēģija “No lauka līdz galdam” taisnīgai, veselīgai un videi draudzīgai pārtikas sistēmai”, COM(2020) 381, 2020. gada 20. maijs. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ea0f9f73-9ab2-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&for-Mat=PDF. [Turpmāk “no lauka līdz galdam”].

¹³² “No lauka līdz galdam”, 15.

¹³³ “No lauka līdz galdam”, 2.

¹³⁴ Id.

¹³⁵ Eiropas Komisija, “ES Biodaudzveidības stratēģija 2030. gadam. Dabas atgriešanās mūsu dzīvē”, COM(2020) 380, 2020. gada 20. maijs. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&for-Mat=PDF.

¹³⁶ ES Pārtikas politikas koalīcija, “A 10+ 3 Agroecology Approach to Shape Policies and Transform EU Food Systems”, 2021. gada janvāris. https://foodpolicycoalition.eu/wp-content/uploads/2021/01/Policy-paper_mainstreaming-agroecology-in-EU-policies.pdf. Vispārīgi sk. Apvienoto Nāciju Organizācijas Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas “The 10 Elements of Agroecology, Viding the Transition to Sustainable Food and Agricultural Systems” (Apvienoto Nāciju Organizācija, Roma, 2018).

¹³⁷ Eiropas Vides aģentūra, “Eiropas Savienības siltumnīcefekta gāzu gada pārskats par 1990.–2017. gadu un inventarizācijas ziņojums”, 2019. gads, tabula ES-5, 515. lpp. Šajos skaitļos neietilpst CO₂ emisijas, kas rodas zemes izmantojuma un tā pārmaiņu dēļ.

Ilgtspējīgas pārtikas ražošanas nodrošināšana ir pamatā stratēģijai tādas pārtikas ķēdes izveidei, kas darbojas patērētāju, ražotāju, klimata un vides labā.¹³⁸ Tas nozīmē, ka pārtikas ķēdei (tostarp pārtikas ražošanai, transportam, izplatīšanai, tirdzniecībai un patēriņam) ir neitrāla vai pozitīva ietekme uz vidi. Stratēģijā "No lauka līdz galdam" norādīts, ka lauksaimniekiem, zvejniekiem un akvakultūras ražotājiem ir "jāpārveido ražošanas metodes ātrāk un pēc iespējas labāk jāizmanto tehnoloģiski, digitāli un telpā balstīti risinājumi."¹³⁹ Eiropas tehnoloģija tomēr ietver ne tikai jaunus atklājumus, bet arī tradicionālās lauksaimniecības zināšanas un ražošanas amatniecības zinātību. Pienācīgi iesaistoties, kultūras mantojuma nozare var palīdzēt atraisīt šo potenciālu, par prioritāti izvirzot mācīšanos no tradicionālajām lauksaimniecības tehnoloģijām un paņēmieniem, kas atbalsta mūsdienu pārtikas sistēmu ilgtspēju, un veikt to apzināšanu, dokumentēšanu un saglabāšanu.

Tas ietver tradicionālo zemes un augsnes apsaimniekošanu; vietējo augu izmantošanu; un tradicionālās lauksaimniecības prakses attiecībā uz mēslošanu, apūdeņošanu, apstrādi, koku audzēšanu, augseku/starpkultūru audzēšanu un "zaļo lopkopību"¹⁴⁰ Šīs tradicionālās lauksaimniecības prakses var samazināt ķīmisko pesticīdu izmantošanu un taupīt ūdeni, savukārt tradicionālās lopkopības pieejas var gan veicināt dekarbonizāciju, gan lielāku dzīvnieku labturību. Tradicionālās zināšanas var arī atbalstīt un veicināt efektīvu apmežošanu, mežu saglabāšanu un ainavas atjaunošanu Eiropā, lai palīdzētu palielināt CO₂ absorbciju.¹⁴¹

Būtiski būs veicināt šo kultūras mantojuma tehnoloģiju nodošanu plašā mērogā, un tas ietver arī iespēju rūpīgi izvērtēt iespējas tradicionālo praksi novirzīt uz jauniem reģioniem. Klimata pārmaiņu rezultātā zināšanas un paņēmieni, kas iepriekš izmantoti dienvidos, var kļūt nozīmīgi ziemeļos, ņemot vērā temperatūras izmaiņas, nokrišņus, sezonalitāti un ar to saistītās izmaiņas apdraudējumos, piemēram, attiecībā uz kaitēkļiem.

Aprites bioekonomikas mērķis ir izmantot biozinātnes un biotehnoloģijas potenciālu, lai nodrošinātu pārtiku, barību un tādus produktus kā mēbeles, papīrs, bioizejvielas un bioenerģija, vienlaikus saglabājot dabas resursus. Stratēģijā "No lauka līdz galdam" šī nozare ir raksturota kā lielā mērā neizmantots potenciāls Eiropas lauksaimniekiem un to kooperatīviem. Turpmākajās bioekonomikas inovācijas programmās papildus jaunajām tehnoloģijām un jauniem ražošanas procesiem ir jāpievērš uzmanība kultūrai.¹⁴² Pašreizējie ainavu saglabāšanas un pārvaldības modeļi var tikt izmantoti, lai veicinātu teritoriālo apriti vēsturiskās lauku ainavās. Tas uzlabotu sinerģiju starp teritoriālajiem dalībniekiem, lai veicinātu ūdens, enerģijas, atkritumu un materiālu, piemēram, atkritumu pārveidošanas enerģijā, organisko mēslošanas līdzekļu efektīvu izmantošanu un siltuma reģenerāciju ražošanas procesos.

Lauku teritoriju saglabāšanas un reģenerācijas stratēģijas var uzlabot, papildinot aprites ekonomikas modeļus ar kultūras mantojuma saglabāšanu un tradicionālu zemes, ūdens,

138 Vispārīgi sk. Ellen MacArthur Foundation, Five benefits of a circular economy for food, 2020. gada 16. oktobris, [com/circulate-news/five-benefits-of-a-circular-economy-for-food-21c3654f4393](https://circulate-news/five-benefits-of-a-circular-economy-for-food-21c3654f4393).

139 "No lauka līdz galdam", 132., 5. piezīme.

140 Vispārīgi sk. Slow Food, Europa Nostra et al., "Food is Culture, Policy Brief on food and Cultural Heritage", 2020. gada oktobris, https://multimediark.slowfood.com/wp-content/uploads/2020/10/1_Policy_Brief.pdf. [Turpmāk "Ziņojums par pārtiku"].

141 Diskusiju par kultūras mantojuma dimensijām oglekļa dioksīda atdalīšanas (CDR) stratēģijās skatīt "Mūsu pagātnes nākotne", 9. zemsivītras piezīme, 52.–53. lpp. Tiek atzīmēta arī nepieciešamība izstrādāt metodiku, lai vadītu reālus un šķietamus konfliktus starp kultūras mantojuma saglabāšanas un CDR projektiem. ID.

142 Starptautiskā konsultatīvā padome globālās bioekonomikas jautājumos "Ilgtspējīgas bioekonomikas paplašināšana – redzējums un turpmākā virzība". Pasaules bioekonomikas samita paziņojums, 2020, 10. https://gbs2020.net/wp-content/uploads/2020/11/GBS2020_IACGB-Com-munique.pdf.

lauksaimniecības un mežu apsaimniekošanas sistēmas ilgtspējīgu izmantošanu.¹⁴³ Šādas pieejas apliecinātu šo sistēmu daudzfunkcionalitāti ilgtspējīgas zivsaimniecības, lauksaimniecības un lauku attīstības atbalstam. Piekrastes un salu kopienas, kas ir īpaša Eiropas kultūras mantojuma daļa, saskaras ar jūras līmeņa paaugstināšanos un okeānu paskābināšanos, zvejas nozares samazināšanos un pārmērīgu tūrismu. Šīs teritorijas un ar tām saistītās jūras ekosistēmas būtu jāiekļauj arī uz kultūru balstītās shēmās, lai veicinātu pret klimata pārmaiņām noturīgu attīstību un uzlabotu bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu pakalpojumus.

Ilgspējīgas pārtikas sistēmas ir atkarīgas arī no sēklu nodrošinājuma un lauksaimniecības bioloģiskās daudzveidības.¹⁴⁴ Tradicionālās agrobioloģiskās daudzveidības sugas, šķirnes ir daļa no kultūras un dabas kapitāla Eiropas reģionos. Rūpnieciskās lauksaimniecības sistēmas tiecas samazināt kultivēto sugu daudzveidību, savukārt agrobioloģiskās daudzveidības uzlabošana un daudzveidīgu, tradicionālu sugu saglabāšana palīdz palielināt vietējās lauksaimniecības vispārējo izturētspēju. Tas arī uzlabo ekosistēmas un cilvēku veselību, sniedzot labumu videi un vietējām kopienām. Eiropas Komisijai būtu jāveic pasākumi, lai atbalstītu šo daudzveidību un nodrošinātu vieglāku piekļuvi tirgum tradicionālajām un vietējiem apstākļiem pielāgotām šķirnēm.

Bioloģiskās pārtikas tirgus izaugsme noteikti turpināsies un bioloģiskā lauksaimniecība ir jāpopularizē tālāk. Komisija ir apņēmusies nākt klajā ar rīcības plānu bioloģiskās lauksaimniecības jomā, lai sasniegtu mērķi līdz 2030. gadam vismaz 25 % no ES lauksaimniecības zemes izmantot bioloģiskajā lauksaimniecībā un būtiski palielināt bioloģiskās akvakultūras apjomu. Tradicionālās lauksaimniecības, lopkopības un kultūraugu audzēšanas prakses mantojums ir cieši saistīts ar bioloģisko lauksaimniecību, un tam vajadzētu būt iekļautam jaunajā rīcības plānā.

Lai gan temats ir sarežģīts, Eiropas zaļais kurss pauž cerību, ka jaunā kopējā lauksaimniecības politika (KLP) laikposmam pēc 2020. gada ir vērsta uz Eiropas zaļo kursu, palīdzot lauksaimniekiem ieviest jaunu praksi un attīstīties par ilgtspējīgākiem modeļiem. Labi izstrādāts, tas varētu būt solis ceļā uz atbildību par sabiedriskajiem labumiem un vides pakalpojumiem. Kultūras mantojums piedāvā daudzas lauksaimniecības prakses, kas ir labvēlīgas klimata pārmaiņu un vides problēmu risināšanai, un tās būtu jāiekļauj ekoshēmu mērķos un valsts (un reģionālajos) KLP stratēģiskajos plānos.

Plašākā nozīmē KLP zaļā arhitektūra tiktu uzlabota, izmantojot ieguvumus, ko ražotāji un lauku kopienas gūst no kultūras, zemes un mantojuma saglabāšanas, kā arī no kultūras un vides pakalpojumiem, ko rada mantojuma sistēmu izmantošana. Šīs kultūras dimensijas būtu jāiekļauj maksājumu shēmās par ekosistēmas pakalpojumiem, ekomarķējumu, samaksu par rezultātu, samaksu par darbību un citos stimulējošos mehānismos. Agroekoloģijas elementu izmantošana, lai palīdzētu dalībvalstīm, izstrādājot valsts stratēģiskos plānus (NSP) un izstrādājot KLP intervences, palīdzētu sasniegt šos mērķus.

Šajā kontekstā svarīgi būs saglabāt un atjaunot sauszemes, saldūdens un jūras resursus, no kuriem ir atkarīga pārtikas sistēma. Šo centienu ietvaros būtu jāpaplašina esošās programmas, kas izstrādātas, lai apvienotu un aizsargātu lauksaimniecības mantojuma sistēmas un ar tām saistītās ainavas, bioloģisko daudzveidību un zināšanu sistēmas.

¹⁴³ Sk., piem., Apvienoto Nāciju Organizācijas Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas "GIAHS globāli nozīmīgas lauksaimniecības mantojuma sistēmas", skatīts 2021. gada 25. janvārī <http://www.fao.org/giahs/en/>.

¹⁴⁴ Ziņojums "Pārtika ir kultūra", 141., 7. zemsvītras piezīme.

Tādējādi tiktu uzlabota bioloģiskā daudzveidība un pielāgošanās klimata pārmaiņām un to mazināšana, vienlaikus aizsargājot kultūras resursus, kas veicina identitāti, kohēziju, tūrisma un citus papildu ieguvumus.

Uzlabota zemes izmantošanas plānošana, kas atbalsta tradicionālos zemes izmantošanas modeļus un robežas starp lauku un pilsētu teritorijām.

Šie pasākumi arī uzlabo reģionālo un vietējo pārtikas sistēmu noturību. Amatniecības un kultūras mantojuma pieejas, kā arī vietējie un tradicionālie produkti un gastronomija sekmē šo mērķi, veicinot sezonas un vietējo pārtikas patēriņu. Šādas pieejas dod priekšroku arī vietējiem izplatīšanas kanāliem, kas rada īsākas piegādes ķēdes, samazinot atkarību no tālsatiksmes pārvadājumiem. Vietējo pārtikas sistēmu izturētspēju veicina arī pilsētu lauksaimniecības/dārzkopības vietējo tradīciju atbalstīšana.

Stratēģijas "No lauka līdz galdam" otrais pīlārs ir nodrošināt pārtikas nodrošinājumu, uzturu un sabiedrības veselību. Tas ietver veselīgu, ilgtspējīgu uzturu un pārtiku par pieņemamu cenu. "No lauka līdz galdam" norāda, ka pašreizējie Eiropas pārtikas patēriņa modeļi ir "neilgtspējīgi gan no veselības, gan vides viedokļa."¹⁴⁵ Svarīgi ir novērst liekā svara un aptaukošanās līmeņa pieaugumu visā ES. Iepriekš mūsdienīgajiem pētījumiem bija tendence nošķirt pētījumus par rezultātiem veselības jomā un ietekmi uz vidi. Par laimi, starpdisciplīnu attiecības apvieno šīs diskusijas. Lai labāk īstenotu šo integrāciju, iniciatīvās "No lauka līdz galdam" būtu jāiekļauj Eiropas dažādo reģionu kultūras tradīcijas un vēlmes, kā arī ieguvumi, ko veselībai sniedz tradicionālais Eiropas uzturs.

Attiecībā uz vietējo kopienu kultūras identitāti un nepārtrauktību šo centienų pamatā ir veselīga uztura sasaistīšana ar nemateriālo mantojumu. Tā veicina sociālo apmaiņu un saikni ar būtisko lomu kultūras telpās, festivālos un svinībās, pulcējot visu vecumu, situāciju un sociālo grupu cilvēkus. Tas savukārt ir svarīgs elements centienos atvieglot patērētājiem veselīga un ilgtspējīga uztura izvēli, kas viņiem dos labumu un samazina ar veselību saistītās izmaksas publiskajā sektorā. Piemērs ir Vidusjūras reģions, kas 2013. gadā tika iekļauts UNESCO cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvajā sarakstā.¹⁴⁶ Vidusjūras diēta ir gan veselīga, gan ilgtspējīgs uzturs, kas veicina ilgtspējīgu lauksaimniecību un aizsargā tradicionālās ainavas.¹⁴⁷

Pētniecība un inovācija (R&I) ir galvenie virzītājspēki, paātrinot pāreju uz ilgtspējīgām, veselīgām un iekļaujošām pārtikas sistēmām. Tomēr ir ļoti svarīgi, lai pētniecība un inovācija būtu ne tikai tehnoloģiska, bet arī sociāla inovācija (tostarp agroekoloģija) un lai tiktu izmantotas mazo ražotāju zināšanas un zinātība. Kultūras mantojums piedāvā daudzus risinājumus un tirgus iespējas, un tās būtu jāiekļauj pētniecības un inovācijas centienos. Ar jaunu pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" partnerību "Drošas un ilgtspējīgas pārtikas sistēmas cilvēkiem, planētai un klimatam" tiks ieviests R&I pārvaldības mehānisms, lai rastu inovatīvus risinājumus, kas sniegs papildu ieguvumus uzturam, pārtikas kvalitātei, klimatam, aprites spējai un kopienām. Kultūras mantojuma aizsardzība un ar to saistītie identitātes, kohēzijas un radošuma elementi piedāvā citu saistīto papildu ieguvumu kopumu, kas būtu jāizskata.

¹⁴⁵ "No lauka līdz galdam", 132., 13. zemsvītras piezīme.

¹⁴⁶ UNESCO, "Mediterranean Diet", skatīta 2021. gada 25. janvārī. <https://ich.unesco.org/en/RL/mediterranean-diet-00884>.

¹⁴⁷ Sk. Walter Willett, Johan Rockström, Brent Loken, Marco Springmann, Tim Lang, Sonja Vermeulen, et al. "Food in the Anthropocene: EAT-Lancet komisija par veselīgu uzturu no ilgtspējīgām pārtikas sistēmām", The Lancet Commissions 393, izdevums 10170 (2019. gada 2. februāris), 447-492. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)31788](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)31788). Ziņojumā ir izklāstīts vispārējs veselīgs "atsauces uzturs", kas ir līdzīgs tradicionālajam Vidusjūras reģiona uzturam, jo tajā ir neliels daudzums sarkanās gaļas un lielā mērā augu izcelsmes pārtika.

Tajā jāiekļauj klimata pārmaiņu perspektīvas pārvērtēšana par Eiropas daudzveidīgajām kultūras ainavām kā daudzfunkcionāliem resursiem, tostarp ar tām saistītās kultūras zināšanas, tradīcijas, praksi, vietējo kopienu identitātes un piederības izpausmes, kā arī šīm ainavām pagātnes un mūsdienu tautu piešķirtās kultūras vērtības un nozīmes. Šīs pieejas papildinātu arī lauksaimniecības zināšanu un inovācijas sistēmas (AKIS), iesaistot visus pārtikas ķēdes dalībniekus.

Visbeidzot, stratēģijā "No lauka līdz galdam" paredzēts, ka Komisija nodrošinās pielāgotus risinājumus, lai palīdzētu MVU pārtikas pārstrādātājiem un maziem mazumtirdzniecības un ēdināšanas pakalpojumu sniedzējiem. Šajā procesā būtu jāattīsta augošais amatniecības pārtikas produktu un pakalpojumu tirgus, kā arī jāveicina tradicionālo lauksaimniecības produktu finansēšanas un kvalitātes nodrošināšanas politika. Tas ļautu šādam produktam nonākt tirgū par pieejamākām cenām un baudīt lielāku patērētāju uzticēšanos. Atjauninātajā Eiropas Prasmju programmā būtu jāiekļauj arī ar pārtiku saistītās amatniecības un tradicionālās lauksaimniecības mantojuma prakses.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Atbalstīt lauksaimniekus, zvejniekus un akvakultūras ražotājus, lai pārveidotu lauksaimnieciskās ražošanas metodes, atkārtoti ieviešot un izmantojot tradicionālās zināšanas par lauksaimniecību un ražošanas prasmes.
- Izmantot tradicionālās zināšanas, lai atbalstītu un uzlabotu efektīvus apmežošanas, mežu saglabāšanas un ainavu atjaunošanas projektus Eiropā, lai palīdzētu palielināt CO₂ emisiju apguvi, vienlaikus līdz minimumam samazinot šādu projektu negatīvo ietekmi uz kultūras mantojuma resursiem.
- Pilnībā izmantot ainavu saglabāšanas un pārvaldības modeļus, lai veicinātu aprites teritoriālo metabolismu vēsturiskās lauku ainavās, izmantojot sinerģiju starp teritoriālajiem dalībniekiem, lai efektīvi izmantotu ūdeni, enerģiju, atkritumus un materiālus, piemēram, veicinot atkritumu pārvēršanu enerģijā, organiskā mēslojuma izmantošanu un siltuma reģenerāciju ražošanas procesos.
- Atbalstīt tradicionālās agrobioloģiskās daudzveidības sugas un šķirnes, lai tradicionālām un vietēji pielāgotām šķirnēm nodrošinātu vieglāku piekļuvi tirgum.
- Iekļaut kultūrvēsturisko lauksaimniecības praksi, kas ir labvēlīga klimata pārmaiņu un vides problēmu risināšanai, ekoshēmu mērķos un valstu (un reģionālajos) Kopējās lauksaimniecībā politikas (KLP) stratēģiskajos plānos kā daļu no jaunās KLP laikposmam pēc 2020. gada.
- Atbalstīt amatniecības un kultūrvēsturiskā mantojuma pieejas un vietējos un tradicionālos produktus un gastronomiju, lai uzlabotu reģionālo un vietējo pārtikas sistēmu noturību un veicinātu sezonālo un vietējo pārtikas patēriņu un vietējo izplatīšanas kanālu darbību.
- ↓
- Iekļaut kultūras mantojuma saglabāšanu un ar to saistītos identitātes, kohēzijas un radošuma ieguvumus jaunajā "Apvāršnis Eiropa" partnerībā "Drošas un ilgtspējīgas pārtikas sistēmas cilvēkiem, planētai un klimatam".

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Noteikt par prioritāti mācīšanos no tradicionālajām lauksaimniecības tehnoloģijām un paņēmieniem, kas atbalsta mūsdienu pārtikas sistēmu ilgtspēju, un veikt to apzināšanu, dokumentēšanu un saglabāšanu.
- Uzlabot lauku teritoriju saglabāšanas un reģenerācijas stratēģijas, papildinot aprites ekonomikas modeļus ar kultūras mantojuma saglabāšanu un tradicionālu zemes, ūdens, lauksaimniecības un mežu apsaimniekošanas sistēmu izmantošanu.
- Papildināt esošās programmas, kas izstrādātas, lai identificētu un aizsargātu lauksaimniecības mantojumu sistēmas un ar tām saistītās ainavas, bioloģisko daudzveidību un zināšanas kā daļu no iniciatīvas, kas paredz saglabāt un atjaunot sauszemes, saldūdens un jūras resursus, no kuriem ir atkarīga pārtikas sistēma.
- Veicināt Eiropas dažādo reģionu kultūras tradīciju un vēlmju, kā arī Eiropas tradicionālo uztura labvēlīgās ietekmes uz veselību iekļaušanu centienos nodrošināt pārtikas drošumu, uzturu un sabiedrības veselību, kā arī veicināt veselīgu un ilgtspējīgu uztura lietošanu.

Gadījuma izpēte

**MADLĒNA KOSTA UN
JELA PANCERE**
(MADELEINE COSTE
& Yael PANTZER)

SLOW FOOD

→
Slow Food Prud'homie
kopiena Francijā
© Alexis Fossi

Slow Food Prud'homie" (Francija)

Uzlabot bioloģisko daudzveidību un pielāgošanos klimata pārmaiņām, vienlaikus aizsargājot kultūras resursus, kas veicina identitāti, kohēziju un citus papildu ieguvumus

Nerūpniecisko zvejnieku kopiena Prud'homie Francijas Vidusjūras piekrastē ir viens no galvenajiem Slow Food darba piemēriem ar mērķi novērst vietējo pārtikas kultūru un tradīciju izzušanu. Prud'homie norīko zvejnieku grupu, lai kopīgi ilgtspējīgi pārvaldītu jūras resursus. Tās pamatā ir kopienas modelis, kas attīstījies no viduslaiku tirdzniecības gīldēm, kuras jau vairāk nekā desmit gadsimtus ir pārvaldījušas Francijas jūras resursus.

Prud'homies ir būtiska nozīme jūras zonu kontrolē un saglabāšanā, saglabājot vēsturisku kultūras modeli un veicinot ikdienas dzīvi ostās. Viņu mērķi ir saglabāt zivju krājumus un regulēt zvejas aprīkojumu, ierobežot kopējo nozveju, reglamentēt specializāciju un intensifikāciju, mudināt zvejniekus būt daudzpusīgiem un izmantot zemas intensitātes zvejas rīkus. Zvejnieki pārdod lielāko daļu no 80 atšķirīgajām sugām, ko tie nozvejo tieši dokā.

Prud'homies pārstāv Prud'hommes, kurus ievēl paši zvejnieki, kuri savas pilnvaras dala ar ģenerālo asambleju. Tās ir atbildīgas par zvejas organizēšanu savā teritorijā, kopīgu resursu pārvaldību, konfliktu risināšanu starp zvejniekiem un to pārziņā esošo jūras teritoriju kvalitātes un apjoma saglabāšanu.

Pašlaik Francijas Vidusjūras piekrastē ir 33 Prud'homies, un Slow Food kopienu veido Sanary-sur-Mer un La Seyne-sur-Mer-Saint Mandrier Prud'homies. Slow Food strādā, lai nodrošinātu šā zvejas modeļa izdzīvošanu, un nodrošina, ka kopiena var paplašināt savu darbību, lai projektā iekļautu vairāk zvejnieku. 2021. gadā kopiena paplašinās savu infrastruktūru dokā, lai stiprinātu aukstuma ķēdi un spētu iekļaut vairāk zvejnieku un darbinieku.

→
Slow Food Prud'homie
kopiena Francijā
© Alexis Fossi

Šī dziļi iesakņojusies vietējās pārvaldības sistēma ir paraugs tam, kā vietējās kopienas var pārvarēt klimata pārmaiņu un bioloģiskās daudzveidības krīzes radītās problēmas. Tas palīdz sasniegt vairākus citus mērķus “No lauka līdz galdam”, tostarp piekrastes aizsardzību, vienlaikus nodrošinot veselīgas un ilgtspējīgi ražotas zivis vietējiem iedzīvotājiem, vietējās bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, zvejniecības pārvaldības stiprināšanu Vidusjūrā un vietējo pārtikas sistēmu noturības uzlabošanu.

Vairāk lasiet:

- Slow Food fonds bioloģiskajai daudzveidībai, “Mediterranean Prud'homies”, pieejams 2021. gada 10. martā.
<https://www.fondazione Slow Food.com/en/slow-food-presidia/mediterranean-prudhomies/>.
- L'Encre de Mer, Elisabeth Tempier, “un petit film de Slow Food sur la prud'homie de La Seyne sur Mer à visionner gratuitement sur Internet le lundi 14 décembre à 12h”, 2020. gada 11. decembris.
<http://www.l-encre-de-mer.fr/>.
- Elisabeth Tempier, “La gestion collective de droits d'usage par les Prud'homies méditerranéennes de patrons pêcheurs, un modèle pour l'avenir,” Projet de recherche EnCommuns, 2018. gada janvāris.
https://drive.google.com/file/d/1Qczfnd-db2xB7XKc0FfxRM8_kke9wgsW/view.

2.2 Ilgtspējas integrēšana visās ES politikas jomās

2.2.1. Zaļā finansējuma un ieguldījumu īstenošana un taisnīgas pārkārtošanās nodrošināšana

Eiropas Komisija ir aplēsusi, ka pašreizējo 2030. gada klimata un enerģētikas mērķrādītāju sasniegšanai būs vajadzīgi papildu ieguldījumi 260 miljardu eiro apmērā gadā,¹⁴⁸ aptuveni 1,5% no 2018. gada IKP.¹⁴⁹ Investīciju problēmas apmēra dēļ ir jāmobilizē gan publiskais, gan privātais sektors. Būtu jāfinansē izmēģinājuma projekti un citas iniciatīvas, kas vērstas uz ekoloģiskās pārejas kultūras dimensiju un kuru pamatā ir vietējo kopienu un reģionu amatniecība un citas iekšējās spējas. Viens no veidiem, kā virzīties uz priekšu, ir “trīskāršās apakšējās līnijas” un “sociālo ieguldījumu” modeļu paplašināšana, kas sasaista kopienas, to tradīcijas, iztikas līdzekļus un kultūras mantojumu ar Eiropas zaļā kursa mērķiem.

Turklāt būtu jāpiesaista finansējums, lai par kultūras mantojuma jomu atbildīgās ministrijas, padomes un citas iestādes varētu izvērst darbību un aktīvi iesaistīties Eiropas zaļā kursa iniciatīvās. Piemēram, kultūras mantojumu uzraugošajām iestādēm būs vajadzīgs lielāks finansējums, lai izskatītu lielāku skaitu būvniecības apstiprinājuma pieteikumu, kas izriet no Renovācijas viļņa. Turpinoties tīras enerģijas infrastruktūras attīstībai, ir būtiski jāpalielina kultūras mantojuma iestāžu spēja aktīvi palīdzēt projektēšanā, izvietojumā un pārskatīšanā. Šīs investīcijas atbalstīs Eiropas zaļā kursa īstenošanu, padarīs to prognozējamāku, samazinās izdevumus un kavēšanos, vienlaikus veicinot dabas un kultūras vērtību saglabāšanas papildu ieguvumus.

Ar publisko finansējumu vien nepietiks, tāpēc privātajam sektoram būs izšķiroša nozīme zaļās pārkārtošanās finansēšanā. Būtu jāiekļauj finanšu produkti un risinājumi, kas pielāgoti vēsturiskajiem resursiem. Kā piemērus var minēt vēsturisko ēku atkārtotu izmantošanas priekšrocību iekļaušanu ilgtspējīgu finanšu produktu marķējumā, piemēram, zaļās hipotēkas, zaļos aizdevumus un zaļās obligācijas, un visa aprites cikla oglekļa emisiju novērtējumos, kas saistīti ar aprites cikla risinājumu finansēšanu. Vēl viens risinājums, lai veicinātu tādu finansēšanas instrumentu apvienošanu, kas izveidoti zaļās pārkārtošanās atbalstīšanai vēsturiskām ēkām, amatniecībai un radošajām nozarēm, ir nodrošinājums segto obligāciju emisijai.

Pašlaik tiek strādāts pie tā, lai stiprinātu pamatu ilgtspējīgiem ieguldījumiem, izmantojot jaunu ES taksonomiju vides ziņā ilgtspējīgu darbību klasificēšanai. Lai veicinātu patiesi ilgtspējīgus rezultātus un papildu ieguvumus, šajā taksonomijā jāņem vērā ilgtspējas sociālie un kultūras aspekti.

¹⁴⁸ Eiropas Komisija, “Vienoti enerģētikas savienības un klimata pasākumu īstenošanā – liekot pamatus sekmīgai pārejai uz tīru enerģiju”, COM(2019) 285, 2019. gada 18. jūnijs. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0285&from=EN>.

¹⁴⁹ Šīs aplēses ir mērenas, jo tajās, piemēram, nav ņemtas vērā investīcijas, kas vajadzīgas, lai pielāgotos klimata pārmaiņām vai citām vides problēmām, piemēram, bioloģiskās daudzveidības zudumam. Tajos nav iekļauti arī publiskie ieguldījumi, kas vajadzīgi, lai segtu pārejas sociālās izmaksas un bezdarbības izmaksas.

Lai gan šīs kultūras un sociālās dimensijas šobrīd nav pietiekami labi attīstītas taksonomijas ietvarā,¹⁵⁰ jaunajā ES taksonomijas regulā¹⁵¹, kas pieņemta 2020. gadā, tomēr ir iekļauti daži punkti.

Tā kā Eiropas Komisija veic savus deleģētos uzdevumus saskaņā ar jauno regulu par nodokļiem, tai būtu jāturpina koncentrēties uz šiem jautājumiem, izstrādājot kultūras mantojuma lomu vides ziņā ilgtspējīgu darbību, tostarp kultūras ekosistēmu pakalpojumu un aprites ekonomikas, veicināšanā un to, kā šo mērķu sasniegšanu var radīt saimnieciskās darbības, kas apdraud cilvēktiesības kultūras jomā.¹⁵² Jaunā Taksonomijas regula arī sola, ka turpmākus norādījumus par darbībām, kas veicina citus ilgtspējības mērķus, tostarp sociālos mērķus, varētu izstrādāt vēlāk.¹⁵³ Šis darbs jāsāk nekavējoties un jāiekļauj kultūras dimensija.

Arī Eiropas zaļajai pārejai ir jābūt taisnīgai un iekļaujošai. To īstenojot, pirmajā vietā jāliek cilvēki un sevišķa uzmanība jāveltī tiem reģioniem, nozarēm un darba ņēmējiem, kam tā sagādās vislielākās grūtības. Tā kā šī pārkārtošanās viesīs vērā ņemamas pārmaiņas, rīcībpolitikas nesīs augļus un gūs atbalstu vien tad, ja tajā aktīvi iesaistīsies un tai ticēs arī sabiedrība. Lai sasniegtu taisnīgus rezultātus, ir jākoncentrējas uz cilvēkiem un kopīgu risinājumu radīšanu. Taisnīgu pārkārtošanās iniciatīvu ieviešana kultūras, mantojuma, radošo nozaru, amatniecības un vietējo kopienu zināšanu jomās palīdzēs nodrošināt plašāku atbalstu pārmaiņām un noturīgākus un efektīvākus rezultātus.

Šo Eiropas zaļā kursa centienu stūrakmens ir Taisnīgas pārkārtošanās mehānisms¹⁵⁴, tostarp Taisnīgas pārkārtošanās fonds¹⁵⁵, kas ir daļa no Ilgtspējīgas Eiropas investīciju plāna un InvestEU. Fonda noteiktais mērķis ir “samazināt ekonomiskās un sociālās izmaksas, ko rada pāreja uz klimatneitrālu ekonomiku”, īpašu uzmanību pievēršot teritorijām, kuras saskaras ar nopietnām sociālekonomiskām problēmām.¹⁵⁶

Taisnīgas pārkārtošanās fonds galvenokārt nodrošinās dotācijas, lai finansētu trīs veidu projektus:¹⁵⁷ 1) ekonomikas atveseļošanu, tostarp investīcijas MVU, kas veicina ekonomikas dažādošanu un pārveidošanu un aprites ekonomikas uzlabošanu, 2) sociālo atbalstu, tostarp darba ņēmēju prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju, un 3) vides atveseļšanu. Atbalsts būs saistīts ar to, lai veicinātu pāreju uz mazoglekļa un klimatnoturīgām darbībām.

150 Vispārīgi sk. ES tehnisko ekspertu grupas ilgtspējīga finansējuma jautājumos galīgo ziņojumu, 2020. gada marts, 51 (“TEG uzskata, ka pilnībā īstenošanā taksonomijā būtu jāiekļauj šādas papildu dimensijas (t. i., papildus jau detalizēti izstrādātajiem aspektiem): https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/200309-sustainable-finance-teg-final-report-taxonomy_en.pdf”.

151 Taksonomijas regula, 61. zemsvītras piezīme.

152 Sk. vispārīgo ziņojumu par kultūras tiesībām, 32. zemsvītras piezīmi.

153 Taksonomijas regula, iepriekš 61. piezīme, L 198/14. Šā darba sākumpunkts ir jaunie “Kvalitātes principi ES finansētiem pārveidojumiem, kas var ietekmēt kultūras mantojumu”. Sk. ICOMOS, Kvalitātes principi ES finansētiem pārveidojumiem, kas var ietekmēt kultūras mantojumu – Pārskatītais izdevums (ICOMOS International, Parīze, 2020. gada novembris). <https://openarchive.icomos.org/id/eprint/2436/>.

154 Eiropas Komisija, “Taisnīgas pārkārtošanās mehānisms: “Nodrošinot, ka neviens netiek atstāts novārtā”, skatīts 2021. gada 25. janvārī https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu/just-transition-mechanism_en”.

155 Eiropas Komisija, “Komisija atzinīgi vērtē politisko vienošanos par Taisnīgas pārkārtošanās fondu”, 2020. gada 11. decembris, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/IP_20_2354.

156 Eiropas Komisija, “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido Taisnīgas pārkārtošanās fondu”, COM(2020) 22, 2020. gada 14. janvāris, 7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52020PC0022>.

157 14. lpp

Radošais kapitāls, kultūra un mantojums būs neatņemami taisnīgas pārkārtošanās priekšnoteikumi, kas jāņem vērā Taisnīgas pārkārtošanās mehānisma pārvaldībā. Kultūra var arī atbalstīt taisnīgas pārkārtošanās teritoriālo plānu izstrādi. Piemēram, sociālā dialoga veicināšana vietējās kultūras zināšanu un tradīciju pārejas procesā var palīdzēt varasiestādēm ieklausīties kopienās un mācīties no tām, nevis tikai “modernizēt” tās.

Kultūras mantojuma apsaimniekotāji var palīdzēt veicināt kopradi pārejas plānošanā, atbalstot uz kopienu balstītu prioritāšu noteikšanu un strukturālo pārmaiņu seku dokumentēšanu, piemēram, ietekmi uz tradicionālo iztikas līdzekļu un citu nozīmīgu kultūras elementu zaudēšanu. Kultūras iestādes, piemēram, bibliotēkas un citas mantojuma iestādes, var kalpot par platformu kopienas savešanai kopā šādu plānu izstrādē. Eiropas Padomes 2005. gada Faro Vispārējā konvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai nodrošina pamatu šim darbam.

Pārejas plāniem būtu arī jāveicina darbības, kas atzīst skarto reģionu, kopienu, grupu un nozaru vēsturisko ieguldījumu Eiropas labklājībā. Darba ņēmēji, tirgotāji un uzņēmēji, kas virzīja oglekļa ekonomiku, veicināja mūsdienīgas Eiropas rašanos. Kultūras mantojums var atbalstīt šo pāreju, dokumentējot, novērtējot un godinot Eiropas oglekļa mantojumu veidos, kas atbalsta vietējo kopienu lepnumu un materiālās un nemateriālās tradīcijas, piemēram, caur kopienas arhīviem.

Amatniecības mantojums un tradicionālie iztikas iegūšanas līdzekļi var atbalstīt mūsdienu pārkvalifikāciju un ekonomisku dažādošanu darbvietu radīšanai un uzlabotai ekonomiskajai, vides un sociālajai noturībai. Amatniecības kameru un organizāciju, kā arī ar tās saistītās profesionālās izglītības un apmācības (PIA) un profesionālās tālākizglītības un apmācības (PTIA) iesaistīšana pārkvalifikācijā palīdzēs šajā procesā. Tādas iespējas kā tās būtu jāiekļauj atjauninātajā Eiropas Prasmju programmā un Prasmju pilnveides paktā un jāatbalsta “Taisnīgas darbības” mehānisma ietvaros. Teritorijām, kas atkarīgas no neilgtspējīgiem SEG intensīviem tūrisma modeļiem, arī vajadzētu būt tiesīgām izmantot Taisnīgas pārkārtošanās mehānismu, un arī tas dziļi ietekmēs kultūras mantojuma politiku.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Mobilizēt publisko finansējumu uz kultūru balstītām zaļajām stratēģijām, izmantojot pilotprojektus un iniciatīvas, kas pievēršas ekoloģiskās pārejas kultūras dimensijai un balstās uz vietējo kopienu un reģionu amatniecību un citiem vietējiem resursiem.
- Privātā sektora finansēšanas shēmās iekļaut finanšu produktus un risinājumus, kas pielāgoti kultūras mantojumam.
- Eiropas Komisijai, pildot savus deleģētos uzdevumus saskaņā ar jauno ES Taksonomijas regulu, būtu sīki jāizpēta kultūras mantojuma loma, veicinot videi ilgtspējīgas darbības, tostarp kultūras ekosistēmu pakalpojumus un aprites ekonomiku, un tas, kā saimnieciskās darbības var kaitēt šiem mērķiem.
- Iekļaut radošu kapitālu, kultūru un mantojumu Taisnīgas pārkārtošanās mehānisma administrēšanā un taisnīgas pārkārtošanās teritoriālajos plānos.
- Sadarboties ar kultūras mantojuma apsaimniekotājiem, lai virzītu sociālo dialogu uz taisnīgas pārkārtošanās plānošanu vietējās kultūras zināšanās un tradīcijās.
- Taisnīgas pārkārtošanās mehānismā iekļaut reģionus, kas ir pārlietu atkarīgi no neilgtspējīgiem SEG ietilpīgiem tūrisma modeļiem.

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Meklēt trīs fundamentālo aspektu (Triple Bottom Line) un sociālo ieguldījumu modeļus, kas sasaista kopienas, to tradīcijas, iztikas līdzekļus un kultūras mantojumu ar Eiropas zaļā kursa mērķiem.
- Sadarboties ar finanšu nozari, lai ilgtspējīgu finanšu produktu marķējumā iekļautu ieguvumus, ko sniedz mantojuma saglabāšana (tostarp vēsturisko ēku atkārtota izmantošana), piemēram, zaļās hipotēkas, zaļie aizdevumi un zaļās obligācijas, kā arī visa aprites cikla oglekļa novērtējumi, kas saistīti ar aprites risinājumu finansēšanu.
- Atbalstīt uz kopienu balstītu prioritāšu noteikšanu un strukturālo pārmaiņu seku dokumentēšanu, piemēram, ņemot vērā ietekmi uz tradicionālo iztikas līdzekļu un citu kultūras nozīmes elementu zaudējumiem.
- Izmantot kultūras iestādes, piemēram, bibliotēkas un citas mantojuma iestādes, kā platformas kopienas savešanai kopā, lai izstrādātu taisnīgas pārkārtošanās plānus..
- Izstrādāt, kā Eiropas Padomes 2005. gada Faro ietvarkonvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai noteiktie mērķi un metodes var atbalstīt taisnīgu ekoloģisku pāreju.
- Iekļaut amatniecības mantojumu un tradicionālos iztikas līdzekļus mūsdienu pārkvalifikācijā un ekonomikas diversifikācijā, lai radītu darbvietas un uzlabotu ekonomisko, vides un sociālo noturību.

2.2.2. Valstu budžetu zaļināšana un pareizo signālu nodošana attiecībā uz cenu

Paredzams, ka valstu budžetiem būs svarīga loma šajā pārejā. Zaļās budžeta plānošanas instrumentu plašāka izmantošana palīdzēs pārorientēt publiskās investīcijas un nodokļus uz zaļajām prioritātēm un atteikties no subsīdijām, kas ir pretrunā zaļajai pārveidei. Rūpīgi izstrādātas nodokļu reformas var veicināt ekonomisko izaugsmi un noturību pret klimatiskiem satricinājumiem un palīdzēt veidot taisnīgāku sabiedrību un taisnīgu pārkārtošanos. Tās darbojas tieši, raidot pareizos cenu signālus un nodrošinot pareizos stimulus, kas mudina ražotājus, lietotājus un patērētājus rīkoties ilgtspējīgi.

Valstu līmenī Eiropas zaļais kurss radīs kontekstu plašām nodokļu reformām. Tajā būtu jāiekļauj arī kultūras mantojuma apsvērumi. Piemēram, nodokļu atvieglojumu shēmas, kas paredzētas vēsturisko ēku īpašniekiem, var viņiem palīdzēt uzlabot ēku energoefektivitāti, vienlaikus respektējot to kultūras mantojuma vērtības. Ir jānodrošina, lai ātri tiktu pieņemts Komisijas priekšlikums par pievienotās vērtības nodokļa (PVN) likmēm, kas pašlaik tiek apspriests Padomē, lai dalībvalstis varētu mērķtiecīgāk izmantot PVN likmes arvien vērienīgāko mērķu vides jomā sasniegšanai. Šīm būtu jāattiecas arī uz vēsturisko ēku atjaunošanu un citām kultūras darbībām, kas atbalsta aprites ekonomiku.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM UN KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Zaļinot budžetu nacionālā līmenī iekļaut apsvērumus par kultūras mantojumu; piemēram, īstenojot nodokļu reformas, kuru pamatā zaļais kurss, un piemērojot vēsturisko ēku īpašniekiem nodokļu atvieglojumus.

2.2.3. Pētniecības mobilizācija un inovāciju sekmēšana

Jaunām tehnoloģijām un inovācijai ir izšķiroša nozīme Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanā. Tajā pašā laikā jaunu risinājumu meklēšanai nevajadzētu aizēnot tradicionālo zināšanu un zinātības un amatniecības prasmju potenciālu kā mūsdienu klimata tehnoloģiju virzītājspēku.¹⁵⁸ Būtu jāturpina izmantot gan šāda veida zināšanas mūsdienu risinājumos, gan inovatīvas tehnoloģijas – tradicionālos kontekstos. Ne tikai jaunāko pētījumu, bet arī lietišķo pētījumu, piemēram, amatniecības organizāciju veikto pētījumu, kā arī radošo nozaru izmantošana vēl vairāk mobilizētu centienus un idejas ilgtspējas labā un SEG samazināšanai.

Šādi līdzsvarojši centieni būtu jāatbalsta ar pētniecības un inovācijas projektiem gan Eiropas, gan dalībvalstu līmenī, izmantojot veicinošu politiku un instrumentus. Piemēram, būtu jāizmanto viss programmas “Apvārsnis Eiropa” instrumentu klāsts, lai atbalstītu pētniecību, izstrādi un uzņēmējdarbību attiecībā uz amatniecības un kultūras mantojuma zināšanu kā mūsdienu klimata tehnoloģijas mērogojamību. Šī pētniecība var arī veicināt izpratni par amatniecības un kultūras mantojuma jomas uzņēmēju nozīmi klimata pasākumu īstenošanā. Pētniecība un inovācija var arī palīdzēt pielāgot tradicionālos zemes izmantošanas veidus (lauksaimniecība, dārzkopība un dārzi), lai risinātu un reaģētu uz divām mūsdienu krīzēm – bioloģiskās daudzveidības izzušanu un klimata pārmaiņām. Atvērtā piekļuve un atvērtās zinātnes pieejas attiecīgajās disciplīnās maksimāli palielinās šā darba tvērumu.

Ar Eiropas Inovācijas padomes starpniecību būtu jāparedz īpašs finansējums, kapitālieguldījumi un uzņēmējdarbības paātrināšanas pakalpojumi jaunuzņēmumiem, amatniekiem un citiem MVU, kuri meklē priekšlikumus, kuru pamatā ir Eiropas amatniecības nozare, radošās nozares un tradicionālās zināšanas kā revolucionāras zaļā kursa inovācijas.

Amatniecība, būv kultūra un kultūras mantojums Eiropas Reģionālās attīstības fonda ietvaros būtu jāuzskata par aprites inovāciju, jo īpaši izmantojot pārdomātas specializācijas (kas atzītas gan jaunajā aprites ekonomikas rīcības plānā, gan 2018. gada jaunajā Eiropas darba kārtībā kultūrai), lai papildinātu privāto inovāciju finansējumu un atbalstītu visu inovācijas ciklu ar mērķi ieviest tirgū risinājumus šajās jomās. Četrās “zaļā kursa misijās” būtu jāiekļauj arī kultūras mantojums, tradicionālās zināšanas un amatniecības stratēģijas, lai palīdzētu īstenot vērienīgas pārmaiņas tādās jomās kā pielāgošanās klimata pārmaiņām, okeāni, pilsētas un augsne.

Lai izmantotu Eiropas kultūras nozares stiprās puses, kultūras mantojuma uzņēmējiem vajadzētu būt izšķirošai lomai Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūta (EIT) jauno kultūras un radošo nozaru (CCI) zināšanu un inovāciju kopienas (KIC) “zināšanu trijstūrī” (uzņēmējdarbība, izglītība un pētniecība). Turklāt būtu jāveido visaptverošas attiecības starp CCI un EIT Climate-KIC. “Kultūras mantojuma iekļaušana klimata un vides pārmaiņu jomā”, kā jauna prioritāte JPI CH stratēģiskajā pētniecības un inovācijas programmā 2020. gadam sniedz vērtīgu iespēju veicināt starpdisciplināras pieejas un partnerības,

¹⁵⁸ Vispārīgi sk. United National Framework Convention Technology Executive Committee, Develing and enhancing Endog- Enous Capacity and Technologies, Technology Stakeholders“Perspectives (Apvienoto Nāciju Organizācija, Bonna, 2018), pieejams <https://unfccc.int/ttclear/endogenous>.

lai uzlabotu izpratni par kultūras mantojuma lomu Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanā.¹⁵⁹

Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūtu var izmantot arī, lai veicinātu sadarbību starp augstākās akadēmiskās un augstākās profesionālās izglītības iestādēm, pētniecības organizācijām un uzņēmumiem, lai atbalstītu tehnoloģiju un zināšanu nodošanu kultūras mantojuma tehnoloģijām saistībā ar klimata pārmaiņām, ilgtspējīgu enerģiju, pārtiku nākotnei un viedu, videi draudzīgu un integrētu pilsētas transportu. Profesionālās izglītības un apmācības (PIA), profesionālās tālākizglītības un apmācības (PTIA) un augstākās profesionālās izglītības un apmācības jomā līdzīgi būtu jāuzsver dekarbonizācijas, apritīguma un ilgtspējas mērķi, lai mobilizētu tradicionālās amatniecības inovatīvo kārtību Eiropas zaļā kursa mērķu atbalstam.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM UN KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Veicināt uz lietojumu orientētu izpēti, piemēram, to, ko veic amatniecības iestādes, kā arī radošo nozaru iesaisti pētniecībā un inovācijā, lai panāktu ilgtspēju un samazinātu SEG .
- Atbalstīt pētniecību, attīstību un uzņēmējdarbību saistībā ar amatniecības un kultūras mantojuma zināšanu mērogojamību kā mūdienu klimata tehnoloģijas, izmantojot pamatprogrammu "Apvārsnis Eiropa".
- Ar Eiropas Inovācijas padomes starpniecību nodrošināt īpašu finansējumu, kapitālieguldījumus un uzņēmējdarbības paātrināšanas pakalpojumus jaunuzņēmumiem, amatniekiem un citiem MVU, kuri vēlas iesniegt priekšlikumus, kas sakņojas Eiropas amatniecības nozarē, radošajās industrijās un tradicionālajās zināšanās kā zaļā kursa izrāviena inovācijas.
- Atzīt amatniecības, būvkultūras un kultūras mantojuma iniciatīvas kā aprites inovācijas Eiropas Reģionālās attīstības fonda ietvaros, jo īpaši izmantojot pārdomātas specializācijas. Kultūras mantojumu, tradicionālās zināšanas un amatniecības stratēģijas pienācīgi iekļaut četrās "Zaļā kursa misijās", lai palīdzētu īstenot plaša mēroga pārmaiņas tādās jomās kā pielāgošanās klimata pārmaiņām, okeāni, pilsētas un augsne.
- Lai izmantotu Eiropas kultūras sektora resursus, kultūras mantojuma uzņēmējdarbībai jāpiešķir izšķiroša loma Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūta (EIT) jauno kultūras un radošo nozaru (CCI) zināšanu un inovāciju kopienas (KIC) "zināšanu trijstūrī" (uzņēmējdarbība, izglītība un pētniecība), vienlaikus attīstot arī visaptverošas attiecības starp CCI un EIT Climate-KIC.

¹⁵⁹ Joint Programming Initiative on Cultural Heritage and Global Change, 'Strategic Research and Innovation Agenda 2020', 2020. http://jpi-ch.eu/wp-content/uploads/2156_JPI-Cultural-Heritage.pdf

2.2.4. Izglītības un apmācības aktivizēšana

Kultūras mantojumam, radošajām nozarēm un amatniecībai ir potenciāls uzrunāt un iesaistīt pārmaiņās, kas nepieciešamas, lai īstenotu pārdomātu pāreju uz mazoglekļa un pret klimata pārmaiņām noturīgu nākotni, skolēnus, studentus, skolotājus, vecākus un plašāku sabiedrību. Mūsu kultūras mantojums ir tas, kas mūs padara par eiropiešiem, jo tas atspoguļo mūsu atšķirīgās un kopīgās vērtības, kultūru un atmiņas. Tas veicina gan piederības sajūtu vietējai kopienai, gan kohēziju un solidaritāti, kas var plaīdzēt īstenot ambiciozu rīcību klimata jomā. Kultūras mantojums nodrošina arī zināšanas un zinātību, lai izstrādātu vietēja mēroga iniciatīvas klimata pārmaiņu un vides aizsardzības jomā. Kultūras un mantojuma nozares ir īpaši piemērotas, lai palīdzētu informēt par klimata pārmaiņām.

Lai izmantotu šo potenciālu, ir nepieciešams, lai vides un klimata jomā strādājošajiem būtu izpratne par klimata pārmaiņu un klimata politikas kultūras aspektiem, un tādēļ būtu jāuzlabo apmācība par šiem jautājumiem. Profesionālajai izglītībai un apmācībai (PIA) un profesionālajai tālākizglītībai un apmācībai (PTIA) būtu jāuzsver aprites ekonomika un ilgtspējīgas un mazoglekļa pieejas, un šīm mācību programmām būtu jāveicina izpratne par kultūru, amatniecību un vietējās uzņēmējdarbības atbildību sabiedrības priekšā.

Būtiski būs uzlabot kultūras mantojuma speciālistu un lēmumu pieņēmēju izglītību, komunikāciju un apmācību par klimata pārmaiņām un to dažādajām sekām. Ļoti noderīga būtu apmācība par to, kā komunicēt par klimata pārmaiņām, tostarp par to, kā efektīvi novērtēt un izskaidrot klimata pārmaiņu ietekmi uz kultūras mantojumu.

Lai maksimāli vairotu radošo nozaru un kultūras mantojuma darbu klimata jomā, ir jāizstrādā jaunas mācību programmas šo jomu speciālistu izglītošanai un apmācībai, kurām jānodrošina vairāk nekā tšajās jomās tradicionāli apgūtās kompetences un prasmes. Šajās programmās būtu jāiekļauj ar klimata pārmaiņām saistīti temati, piemēram, izpratne par klimata modelēšanu un to izmēģināšanu klimata scenārijos, kā arī citas visaptverošas, daudzdisciplīnu tēmas uzņēmējdarbības un inovācijas atbalstam, piemēram, pārvaldība, komunikācija, līdzekļu piesaiste un ētika. Būtu jāpievēršas arī tam, kā klimata politika ietekmē jaunus kultūras mantojuma veidus, piemēram, digitalizētas kolekcijas un digitāli radītu mantojumu.

Šie un citi pasākumi var palīdzēt ievērojami palielināt kultūras iestāžu, tostarp galeriju, bibliotēku, arhīvu un muzeju, kultūras un kultūras mantojuma aģentūru, amatniecības kameru un kultūras mantojuma organizāciju komunikāciju par klimata pārmaiņu jautājumiem. Tas var ietvert arī zināmas kultūras personības, kā arī vietējo kopienu līderus un tradicionālās zināšanu turētājus, kuru apņemšanās veicināt savu kopienu daudzpaudžu ilgtspēju liek viņiem kļūt par efektīviem klimata politikas popularizētājiem.

Kultūras mantojuma potenciāls klimata komunikācijas virzīšanā, var tikt īstenots, pievēršot uzmanību pielāgošanās klimata pārmaiņām un siltumnīcefekta gāzu samazināšanas jautājumiem pasākumos, ekskursijās, izstādēs, kultūras ceļos un citos projektos (piemēram, Eiropas kultūras mantojuma dienās, Eiropas amatu prasmju dienas (Latvijā ar nosaukumu "satiec savu meistaru")). Tas stiprinātu radošuma, kultūras un mantojuma nozīmi sociālajā kohēzijā, sociālajā integrācijā un taisnīgumā, atbalstot iesaisti klimata politikas jomā vietējā līmenī.

Kultūras un mantojuma iestādes var arī kalpot par platformu kopienu uzklaušīšanai un iespēju radīšanai, lai iedvesmotu brīvprātīgu līdzdalību interešu aizstāvībā un kopīgā rīcībā klimata jomā. Publiskās kultūras iestādes, piemēram, bibliotēkas un muzeji, tradicionāli ir bijuši multikulturālas apmaiņas un zināšanu apmaiņas centri, un šī funkcija būtu jāizmanto, lai atbalstītu Eiropas zaļo kursu.

Kultūras mantojuma saglabāšana var sniegt ieguldījumu sabiedriskajā zinātnē, kopienu iesaistē novērojumos un citās iniciatīvās, kuru mērķis ir attīstīt zināšanas par klimata un laika apstākļu mijiedarbību, kā arī par vietējiem kultūras resursiem un praksēm. Kā piemērus var minēt iedzīvotāju iesaisti lēni norisošu notikumu (piemēram, jūras līmeņa celšanās) ietekmes uz piekrastes arheoloģiju un citiem kultūras mantojuma resursiem apzināšanā. Šādu iegūti dati var noderēt gan kā plānošanas instruments, gan mobilizēt darbībā klimata jomā.

Izglītības centieniem būtu jāstiprina dokumentārā mantojuma, tostarp digitālā formātā, nozīmi, kā arī atmiņas iestāžu, piemēram, bibliotēku un arhīvu, kas saglabā un nodrošina piekļuvi šim mantojumam, loma kā klimata izglītības vektoriem un zinātības avotiem, lai atbalstītu zinātņi un rīcību klimata politikas jomā.

Katrai vietai ir savs klimata stāsts.¹⁶⁰ Atklājot šos stāstus, īpaši par ikoniskām vietām un iekļaujot informāciju par klimata pārmaiņām kultūras mantojuma vietu un objektu interpretācijā var uzlabot sabiedrības izpratni par draudiem un problēmām, kas saistītas ar klimata pārmaiņām, uzsverot, cik svarīga ir steidzama rīcība, lai veidotu sociālo kohēziju un noturību. Tās ir Pasaules mantojuma, Eiropas mantojuma zīmes un citas ikoniskas mantojuma vietas kurām piemīt unikāls komunikatīvais potenciāls.¹⁶¹

160 Sk. vispārīgi Marcy Rockman, Marissa Morgan, Sonya Ziaja, George Hambrecht un Alison Meadow, Cultural Resources Climate Change Strategies (Washington, DC: Kultūras resursi, partnerības un programma reaģēšanai uz zinātņi un klimata pārmaiņām, ASV Nacionālais parka dienests, 2016. gads), 30.–31. https://www.nps.gov/subjects/climatechange/upload/NPS-2016_Cultural-Resources-Climate-Change-Strategy.pdf.

161 Mūsu pagātnes nākotne, 9., 56. zemspējas piezīme.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM UN KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Uzlabot vides un klimata jomā strādājošo apmācību par klimata pārmaiņu kultūras aspektiem un rīcību klimata jomā.
- Izstrādājot jaunas mācību programmas un dimensijas izglītībā, maksimāli palielināt radošo nozaru un kultūras mantojuma iesaisti pārveidojošā rīcībā klimata jomā.
- Krasi palielināt kultūras iestāžu, kultūras un kultūras mantojuma padomju, amatniecības kameru un kultūras mantojuma organizāciju komunikāciju par klimata pārmaiņu jautājumiem un rādītājiem. Programmās, ekskursijās, izstādēs, kultūras ceļos un citos projektos iekļaut uzsvaru gan uz pielāgošanos klimata pārmaiņām, gan uz SEG samazināšanu.
- Izmantot kultūras iestādes kā platformu kopienu uzklaušīšanai, vienlaikus nodrošinot iespējas, lai iedvesmotu brīvprātīgu līdzdalību interešu aizstāvībā un kolektīvā klimatrīcībā.
- Pastiprināt dokumentārā mantojuma, tostarp digitālā formātā, kā arī atmiņas iestāžu, piemēram, bibliotēku un arhīvu, lomu klimata izglītībā un uzsvērt to zināšanas klimata politikas un zinātnes atbalstam.
- Izmantot Pasaules mantojuma un Eiropas mantojuma zīmes vietas, Europa Nostra balvas, 7 visvairāk apdraudētāko vietu programmas komunikatīvo potenciālu, lai uzlabotu sabiedrības izpratni par klimata pārmaiņu draudiem un problēmām, uzsvērtu, cik svarīgi ir steidzami rīkoties, un veidotu sociālo kohēziju un izturētspēju.

3 ES kā globālā līdere (un klausītāja!)

Globālās problēmas, ko rada klimata pārmaiņas un vides degradācija, prasa globālu rīcību. Eiropas zaļais kurss paredz, ka ES veicinās un īstenos vērienīgu vides, klimata un enerģētikas politiku visā pasaulē. Tajā paredzēts, ka Komisija un Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos cieši sadarbosies ar dalībvalstīm, lai mobilizētu visus diplomātiskos kanālus “zaļā kursa diplomātijai”, kas vērsta uz ilgtspējīgu attīstību. Ir pienācis laiks paplašināt ES ārējo attiecību darbību, lai iekļautu kultūras un kultūras mantojuma stratēģijas Parīzes nolīguma īstenošanai, Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanai un ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu lokalizācijai.

Parīzes nolīgums joprojām ir neaizstājams daudzpusējs satvars klimata pārmaiņu jautājumu risināšanai. Jaunu nacionāli noteikto devumu iesniegšana (līdz 2020. gada 31. decembrim), ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Pušu konference (COP26), kas notiks Glāzgovā 2021. gada novembrī, un gaidāmā globālā izsvēršana 2023. gadā ir galvenie punkti attiecībā uz rīcību klimata politikas jomā. IAM ir kopīgs redzējums par to, kā līdz 2030. gadam izskaust nabadzību, glābt planētu un veidot mierīgu pasauli, un tiem jāpapildina Parīzes nolīgums. Tā kā no 2020. gada rīcībai ir tikai 10 gadi, tā ir kritiska rīcības desmitgade ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanai.

Šajos un citos galvenajos globālajos satvaros jau ir atzīta kultūras mantojuma kā ilgtspējīgas attīstības veicinātāja un virzītāj spēka loma,¹⁶² ilgtspējīgs urbānisms,¹⁶³ katastrofu riska mazināšana,¹⁶⁴ un rīcība klimata jomā.¹⁶⁵ Ievērojams piemērs ir IAM 11.4. mērķis, kas sekmē vidi, kurā pastiprināti centieni aizsargāt pasaules kultūras un dabas mantojumu padara iekļaujošākas, drošākas, noturīgākas un ilgtspējīgākas pilsētas un cilvēku apdzīvotas vietas.¹⁶⁶ Klimata pārmaiņu mērķis IAM13 līdzīgi nodrošina vairākus kultūras mantojuma ‘ieejas punktus’¹⁶⁷, tostarp 13.1. mērķis ir veltīts tam, lai stiprinātu spēju pielāgoties klimata pārmaiņām, un 13.3. mērķis, kas aicina uzlabot informētību un cilvēku un institucionālās spējas klimata pārmaiņu mazināšanas un pielāgošanas jomā.

Globālās klimata un vides problēmas ir arī nozīmīgs draudus pastiprinošs faktors un nestabilitātes avots. Ekoloģiska pārkārtošanās daudziem radīs problēmas.

162 Skatīt, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās asamblejas “Pārveidosim mūsu pasauli: Ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam”, A/RES/70/1 (2015. gada 25. septembris), pieejams https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E, IAM 8.9. un 11.4. mērkrādītājs.

163 Sk., piemēram, Jauno Pilsētvides attīstības programmu (2016), 38., 45., 60., 97., 124. un 125. iedaļu. <https://habitat3.org/the-new-urban-agenda/>.

164 Sk., piemēram, Sendai ietvarprogrammu katastrofu riska mazināšanai 2015.–2030. gadam, 16. iedaļa. 19(c), 19(d), 24, 29 un 30. <https://www.undrr.org/>.

165 Skatīt 27. zemesvītras piezīmi.

166 ANO IAM, 163. zemesvītras piezīme, 22.–35. lpp. Kultūrai kā visaptverošai tēmai ir nozīme visos ilgtspējīgas attīstības mērķos. Papildus 11. un 13. IAM kultūras dimensijas ir īpaši izteiktas tādos mērķos kā iekļaujoša un vienlīdzīga kvalitatīva izglītība (4. IAM); Ilgtspējīga, iekļaujoša un ilgtspējīga ekonomikas izaugsme (IAM8); Dzīvesveids, kas atbilst dabai (12. IAM);

167 Ekosistēmu un to pakalpojumu saglabāšana un ilgtspējīga izmantošana (15. IAM) un miermīlīgas un iekļaujošas sabiedrības (16. IAM). Skat. vispārīgi Potts, 79., 231. zemesvītras piezīme; Kampanja Culture2030 “Kultūra 2030. gada programmas īstenošanā” (Barselona, Parīze, Harare, Sidneja, Monreāla, Hāga un Brisele, 2019. gada septembris). http://agenda21culture.net/sites/default/files/culture2030goal_high.pdf.

Sk. [ICOMOS Klimata pārmaiņu un mantojuma darba grupa], “2019. gada NVO ievaddati – IAM13 [Zinājums par 13. IAM īstenošanas kultūras mantojuma dimensijām], 2019. gads <https://public.3.basecamp.com/p/z9CYZC4Wn4bJsUDewZxgighF>

Kultūra un mantojums var uzlabot pielāgošanās spējas, stiprināt izturētspēju un mazināt neaizsargātību. Tas padara kultūru un mantojumu par pamatvērtībām, kas būtu jāiekļauj ES darbā, lai risinātu klimata pārmaiņu, konfliktu, pārtikas trūkuma, pārvietošanas un migrācijas savstarpēji saistītās problēmas un atbalstītu taisnīgu pārkārtošanos visā pasaulē.

Globālajā Eiropas Savienības ārpolitikas un drošības politikas stratēģijā¹⁶⁸ kultūras diplomātija ir atzīta par jaunu jomu ES vienotai ārējai darbībai. Līdzīgā kārtā Eiropas Komisijas 2018. gada Eiropas darba kārtība kultūrai ietver plānus stiprināt Eiropas starptautiskās kultūras attiecības, lai veicinātu kultūras nozīmi identitātē un kohēzijā, sociālekonomiskajā attīstībā un miermīlīgu attiecību veicināšanā. Padomes secinājumos par kultūras darba plānu 2019.–2022.¹⁶⁹ kā prioritātes ir iekļautas gan “Kultūras mantojuma ilgtspēja”, gan “Starptautiskās kultūras attiecības”.

Lai sasniegtu šos mērķus, Eiropas Konsensā attīstības jomā¹⁷⁰, kas ir daļa no ES atbildes reakcijas uz ANO Ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam, kultūra ir atzīta gan par attīstības veicinātāju, gan svarīgu sastāvdaļu, kas veicina sociālo iekļaušanu, vārda brīvību, identitātes veidošanu, pilsoniskās iespējas un konfliktu novēršanu, vienlaikus stiprinot ekonomisko izaugsmi.¹⁷¹ Tas būtu jāpaplašina, lai pilnībā atzītu kultūras mantojuma nozīmi pret klimata pārmaiņām noturīgā attīstībā. Kultūras mantojums būtu jāiekļauj tās “Cilvēki, planēta, labklājība, miers, partnerības – 5P” struktūrā kā šķērsvirziena elements un jo īpaši sadaļā “Planēta – vides aizsardzība, pārvaldība, dabas resursi un cīņa pret klimata pārmaiņām” un “Cilvēku un cilvēku attīstība un cieņa”.

Nesen izziņotā Atklātās koordinācijas metodes (AKM) grupa, kurā ietilpst dalībvalstu eksperti jautājumos par kultūras mantojuma noturības stiprināšanu klimata pārmaiņām¹⁷², sniedz iespēju virzīt šo mērķi uz priekšu. Grupa ir apņēmusies uzsvērt tai piešķirtā temata starptautisko dimensiju, galveno uzmanību pievēršot Parīzes nolīgumam un IAM13. Nesen publicētais Brainstorming ziņojums par kultūru un ilgtspējīgas attīstības mērķiem,¹⁷³ ko organizē Eiropas Komisijas un kultūras nozares strukturētā dialoga ietvaros, ir svarīgs ieguldījums, lai izpētītu problēmas un iespējas kultūrai Eiropā saistībā ar IAM13.

Šo procesu izstrādē un īstenošanā būtu jāiesaista Eiropas un pasaules kultūras tīkli. Paraugšs ir pamatprogrammas “Apvārsnis 2020” finansētais projekts ILUCIDARE. 2019. gadā Parīzē bāzētā ICOMOS izdeva “Mūsu pagātnes nākotne: kultūras mantojuma iesaistīšana klimata pasākumos”¹⁷⁴, kura mērķis ir vispusīgi izklāstīt veidus, kā kultūras mantojums mijiedarbojas ar Parīzes nolīguma mērķiem.

168 Eiropas Savienība, “Kopīgs redzējums, kopīga rīcība: Spēcīgāka Eiropa. Globāla Eiropas Savienības ārpolitikas un drošības politika”, 2016. gada jūnijs, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web_0.pdf.

169 Eiropas Savienības Padome, “Padomes secinājumi par kultūras darba plānu 2019.–2022. gadam”, 2018. gada 15. novembris, <https://data.europa.eu/data/>.

170 “Jaunais Eiropas Konsens attīstības jomā “Mūsu pasaule, mūsu cieņa, mūsu nākotne”, Padomes un dalībvalstu valdību pārstāvju kopīgais paziņojums Padomē, Eiropas Parlamentā un Eiropas Komisijā, 2017. gads, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5a95e892-ec76-11e8-b690-01aa75ed71a1>.

171 Id. 16.

172 Eiropas Savienības Padome, “Atvērtās koordinācijas metodes (OMC) dalībvalstu ekspertu grupa “Cultural Heritage Resilience for Climate Change – Final mandate”, 2020. gada 12. oktobris, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11535-2020-INIT/lv/pdf>.

173 Kultūras balsis, “Brainstorming Report Culture and UN Sustainable Development Goals: “Problēmas un iespējas”, 2021. gada februāris, <https://voicesofculture.eu/wp-content/uploads/2021/02/VoC-Brainstorming-Report-Culture-and-SDGs.pdf>.

174 Mūsu pagātnes nākotne, 9. zemsvītras piezīme.

ES darbā pie tā, lai intensīvāk sadarbotos ar partneriem un palīdzētu tiem īstenot savus NDC un izstrādāt vērienīgākas klimata stratēģijas, “Mūsu pagātnes nākotne” ir ceļvedis tam, kā kultūra var palīdzēt. Arī kultūras attiecību platforma, ko finansē Partnerības instruments (Ārpolitikas instrumentu dienests), atbalstot ES iesaistīšanos starptautiskajās kultūras attiecībās, varētu atbalstīt iesaistīšanos klimata jautājumu risināšanā.

Itālija 2021. gadā rīkos G20 samitu un jau ir apsolījusi kultūras mantojumu un klimata pārmaiņas iekļaut darba plānā. Tā ir vērtīga iespēja izmantot kultūras mantojumu kā vektoru, lai veicinātu Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanu, sniedzot ieguldījumu COP26.

Vienlaikus ES pastiprinās divpusējo sadarbību ar partnervalstīm un, nepieciešamības gadījumā izveidos inovatīvus iesaistes veidus. Tam būs vajadzīgas pielāgotas ģeogrāfiskās stratēģijas, kas atspoguļo dažādus kontekstus un vietējās vajadzības. Vietējās kultūras un mantojuma iekļaušana šajos uzdevumos palīdzētu nodrošināt uz cilvēkiem vērsta, kultūras ziņā līdzdalīgas un piemērotas pieejas klimata pasākumiem.

Ekoloģiskā pāreja Eiropai var būt pilnībā efektīva tikai tad, ja ES tuvākajā apkārtnē tiks veikti efektīvi pasākumi. Centienos veicināt zaļo programmu Rietumbalkāniem un vides, enerģētikas un klimata partnerību dienvidu kaimiņreģionam un Austrumu partnerības ietvaros būtu jāietver arī kultūras mantojums. “Radošā Eiropa” un tās īpašie uzaicinājumi iesniegt priekšlikumus (piemēram, kultūras sadarbības projekti Rietumbalkānos), gaidāmā programma “Kultūra” un “Inovācijas programma Rietumbalkāniem”, kā arī Pirmspievienošanās palīdzības instruments (IPA) sniedz šādas iespējas. To var panākt, iekļaujot kultūras mantojuma un klimata jautājumus IPA acquis sadaļās attiecībā uz vidi, sociālo politiku un nodarbinātību, kā arī izglītību un kultūru, zinātni un pētniecību.

Āfrika ir vēl viena svarīga iespēja. Āfrika un Eiropa var mācīties viena no otras kultūras, mantojuma un tradicionālām zināšanām, lai aizstāvētu savas kopīgās intereses programmas 2030. gadam īstenošanā, klimata ārkārtas situācijas risināšanā un pārtikas drošības nodrošināšanā. Uz kultūras mantojuma tiesībām balstītu pieeju¹⁷⁵ integrēšana ES iniciatīvā NaturAfrica¹⁷⁶ uzlabotu iniciatīvas mērķi novērst bioloģiskās daudzveidības izzušanu, palīdzot aizsargāt pirmiedzīvotāju un neaizsargātu vietējo kopienu tiesības un iespējas, kuras bieži vien vislabāk spēj atbalstīt aizsargājamās teritorijas. Līdzīgas iespējas pastāv visā pasaulē, tostarp starp ES, Latīņameriku un Karību jūras reģionu.

Lai atbalstītu visas šīs iniciatīvas, būtu pilnībā jāatbalsta Eiropas Komisija, Augstais pārstāvis un to dienesti, tostarp Eiropas Ārējās darbības dienests (EĀDD), lai izstrādātu visaptverošu, pakāpenisku pieeju starptautiskajām kultūras attiecībām. Šajā dokumentā būtu jāiekļauj visaptveroša Eiropas zaļā kursa diplomātija un plašāka stratēģiskā komunikācija attiecībā uz Parīzes nolīgumu un Ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam. Turklāt kultūras kontaktpunkti ES delegācijās būtu jāapmāca par klimata politikas kultūras dimensiju un paraugprakses izplatīšanu attiecībā uz kultūras mantojumu un klimata pārmaiņām.

175 Sk. ICOMOS, “Mūsu kopīgās cieņas iniciatīva – uz tiesībām balstīta pieeja”, skatīts 2021. gada 25. janvārī <https://www.icomos.org/en/focus/our-common-ignity-initiative-rights-initiative-approach/57947-our-common-ignity-initiative-rights-based-approach>.

176 Eiropas zaļais kurss, 1., 20.–21. zemsvirtras piezīme.

Turklāt Jaunais Eiropas Bauhaus ir iecerēts kā globālo tīklu un ekspertu tīkls, tostarp apņemšanās, ka tā otrais vilnis 2023. gadā ietvers “Bauhaus projektus un tīklus Eiropā un ārpus tās.”¹⁷⁷ Tas sniedz iespēju savienot Eiropas bagāto kultūras mantojumu, dinamisko kultūru un radošās nozares, kā arī spēcīgo amatniecības un MVU nozari ar līdziniekiem visā pasaulē, lai atbalstītu Eiropas zaļā kursa īstenošanu.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Paplašināt ES ārējo darbību, lai iekļautu kultūras un kultūras mantojuma stratēģijas Parīzes nolīguma īstenošanai, sasniedzot Eiropas zaļā kursa mērķus, un IAM lokalizāciju, pamatojoties uz Globālo Eiropas Savienības ārpolitikas un drošības politikas stratēģiju, Eiropas Komisijas 2018. gada Eiropas darba kārtību kultūrai un Padomes darba plānu kultūras jomā 2019.–2022. gadam.
- Pilnībā atzīt kultūras mantojuma lomu pret klimata pārmaiņām noturīgās attīstības iespējās, kas iekļautas “Cilvēku, planētas, labklājības, miera un partnerību veidošanā”, kas veido Eiropas konsensusu attīstības jomā.
- Iekļaut kultūras mantojuma un klimata jautājumus centienos veicināt zaļo programmu Rietumbalkāniem un vides, enerģētikas, kā arī klimata partnerības dienvidu kaimiņvalstīm un Austrumu partnerības ietvaros.
- Integrēt uz kultūras mantojumu balstītas pieejas (RBA) ES iniciatīvā NaturAfrica, lai veicinātu tās mērķi risināt bioloģiskās daudzveidības zuduma problēmu, palīdzot aizsargāt pamatiedzīvotāju un neaizsargāto vietējo kopienu tiesības un dot viņiem iespējas, kas bieži vien vislabāk spēj atbalstīt aizsargājamās teritorijas.
- Apmācīt kultūras kontaktpunktus ES delegācijās par klimata politikas kultūras dimensiju un paraugprakses izplatīšanu attiecībā uz kultūras mantojumu un klimata pārmaiņām.

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Par prioritāti noteikt kultūras un mantojuma iekļaušanu ES darbā, lai risinātu klimata pārmaiņu, konfliktu, pārtikas trūkuma, kā arī pārvietošanas problēmu un migrāciju un atbalstīt taisnīgu pāreju visā pasaulē.
- Izmantot 2021. gada G20 samitu, lai popularizētu kultūras mantojumu kā virzītājspēku Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanai, sniedzot ieguldījumu COP26.
- Iesaistīt Eiropas Komisiju, Augsto pārstāvi un to dienestus, tostarp Eiropas Ārējās darbības dienestu, lai izstrādātu visaptverošu, soli pa solim pieeju starptautiskajām kultūras attiecībām, tostarp visaptverošu Eiropas zaļā kursa diplomātiju un plašāku stratēģisku komunikāciju attiecībā uz Parīzes nolīgumu un ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam.
- Izmantot Jaunā Eiropas Bauhaus otro vilni kā iespēju savienot Eiropas bagāto kultūras mantojumu, dinamisko kultūru un radošās nozares, kā arī spēcīgo amatniecību un MVU nozari ar līdziniekiem visā pasaulē, atbalstot Eiropas zaļā kursa mērķu īstenošanu.

¹⁷⁷ Bauhaus ES faktu lapa, 36. zemsvītras piezīme.

Eseja

**DR. JERMINA
STANOJEVA**
(DR. JERMINA
STANOJEV)

NEATKARĪGA EKSPERTE/
UPSALAS UNIVERSITĀTE

→
"Sekojiet vadītājiem",
Isaac Cordal, 2013. gads
© Vincent Giersch, Wikimedia
Commons

Kultūras mantojums "zaļā kursa diplomātijā"

"Zaļā kursa diplomātija" saista abas politikas jomas – ārlietas un klimata politiku. Pieņemot visaptverošu pieeju starptautiskajām kultūras attiecībām un kultūras mantojumam, kas ietver visaptverošu Eiropas zaļā kursa diplomātiju, tiktu veicināta konkurētspējīga domāšana un uzsākta diskusija par globālo problēmu kultūras aspektiem.

"Zaļā kursa diplomātija" sasaista ārlietu un klimata politikas jomas. Ar visaptverošu pieeju starptautiskajām kultūras attiecībām un kultūras mantojumam, kas ietver Eiropas zaļā kursa diplomātiju, tiktu veicināta konkurētspējīga domāšana un uzsākta diskusija par globālo problēmu kultūras dimensijām. Šāda pieeja veicinātu izaugsmi daudzās politikas jomās, tostarp ne tikai klimata, kultūras mantojuma, pārvaldības, bet arī tehnoloģiju un inovāciju jomā. Pasaulē, kas arvien vairāk balstās uz zināšanām, tam būtu jāizraisa diplomātu lomas maiņa, no vienas puses, un, no otras puses, pāreja uz proaktīvākām, nevis reaktīvākām darbībām, ko veic kultūras un kultūras mantojuma organizācijas un uzņēmumi, mākslinieki, interešu aizstāvības grupas, izglītības iestādes un citi, lai veicinātu šo saikni valsts un vēl svarīgāk – starptautiskā mērogā.

Nav pētniecības un aizstāvības tradīciju, uz kuru pamata varētu veidot šo pieeju. Tas prasīs vairāku disciplīnu ieskatu apkopošanu jaunizveidotajās sistēmās. Šajās sistēmās ir jāapspriež un jāizpēta tendences klimata un kultūras mantojuma jomā, jo īpaši starptautisko attiecību jomā (tostarp izmaiņas globālās pārvaldības mehānismos un iestādēs). Potenciālais rezultāts varētu būt jauna starptautisko kultūras attiecību nākotne, kurā var izpētīt ilgtspēju un visaptverošu pārvaldību un konkrēti veicināt ilgtspēju gan valsts, gan starptautiskā līmenī.

Eiropas zaļajā kursā risinātie jautājumi ir globāli jautājumi, tāpēc tiem ir vajadzīga atbilde pasaules līmenī. Klimata pārmaiņas pašlaik ietekmē kultūras mantojumu visā pasaulē, un gadījumus vienā valstī nevar un nevajadzētu nošķirt no gadījumiem citā valstī vai kontinentā.

→
 "Atbalsts"
 Lorenzo Quinn, 2017
 © Abxbay,
 Wikimedia Commons

Neraugoties uz panākumiem attiecībā uz izpratni par saikni starp klimata pārmaiņu ietekmi un kultūras mantojumu, pastāv šķēršļi, kas kavē šā temata paplašināšanu, un globālu reakciju uz šo jautājumu saistībā ar kultūras mantojumu – gan no valsts, gan nevalstiskiem sektoriem.

Starptautisko kultūras attiecību uzmanības centrā vajadzētu būt Parīzes nolīgumam, Jaunajai pilsētprogrammai, Ilgtspējīgas attīstības programmai 2030. gadam un tās daudzpusējiem attīstības mērķiem un citiem attiecīgiem starptautiskiem satvariem, savukārt kultūras mantojumam, kultūras daudzveidībai, kultūrai un radošajām nozarēm Eiropā vajadzētu sistematizēt pašreizējās ārējās stratēģijas rīcībai klimata jomā.

Dažas kultūras un kultūras mantojuma organizācijas ir risinājušas neatliekamus globālus vides jautājumus. Arvien vairāk mākslinieku pievēršas klimata pārmaiņu jautājumiem mākslinieciskajā praksē. Lielākajā daļā šo iniciatīvu tiek izmantota māksla un kultūra, jo īpaši, lai palielinātu informētību par klimata pārmaiņu ietekmi un saskaņotu savu praksi ar principiem, kas mazinātu vai neitralizētu to ietekmi. Tomēr klimata pārmaiņas jārisina dažādos mērogos – sākot ar katru kultūras priekšmetu un beidzot ar katru kultūras mantojuma ainavu, sākot no pilsētām un reģioniem līdz valstīm, sākot ar iestādēm un beidzot ar nevalstiskajām organizācijām un privāto sektoru, indivīdiem un tīkliem, pastāvīgi apmainoties ar kolēģiem starptautiskā un dažādu paaudžu līmenī.

Lai gan klimata pārmaiņas ir apstiprinātas kā viens no būtiskākajiem un visstraujāk augošajiem draudiem cilvēkiem un viņu kultūras mantojumam visā pasaulē, reakcija vēl nav saskaņota ne globāli, ne politiski. Arvien sarežģītākā pasaulē tam ir nepieciešama arvien sarežģītāka reakcija visos līmeņos.

Vairāk lasiet:

- Eiropas Komisija, Savienības Augstā pārstāve ārlietās un drošības politikas jautājumos, "Kopīgs paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei "Starptautisko kultūras attiecību ES stratēģijas veidošana", JOIN(2016) 29, 2016. gada 8. jūnijs.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0029&from=EN>.

4 Noslēguma piezīmes

“Visām ES darbībām un rīcībpolitikām būs jāveicina Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšana.”¹⁷⁸ “Būs vajadzīga precīza koordinācija”, lai “izmantotu visās politikas jomās pieejamās sinerģijas.”¹⁷⁹ Ja šie vārdi no Eiropas zaļā kursa ir patiesi, tiem noteikti jāattiecas uz kultūras mantojumu.

Kultūras mantojums piedāvā milzīgu un praktiski neizmantotu potenciālu atbalstīt taisnīgu pāreju uz mazoglekļa un pret klimata pārmaiņām noturīgu nākotni, kas paredzēta Eiropas zaļajā kursā. Ņemot vērā problēmu būtību un mērogu, tam, kā kultūras mantojuma apsaimniekotāji uztver mantojumu un kā tas tiek pārvaldīts, ir jāņem vērā klimata ārkārtas situācijas vajadzības. Lai pilnībā izmantotu mantojuma potenciālu, būs vajadzīgas jaunas, daudzdisciplīnu pieejas. Lai gan kultūras un mantojuma jomām ir jāpastiprina sava rīcība klimata jomā, arī tiem, kas ir atbildīgi par Eiropas zaļā kursa īstenošanu, ir jāpastiprina sava iesaistīšanās klimata politikas kultūras dimensijās, lai sasniegtu Eiropas zaļā kursa mērķus.

Šis Zaļais dokuments (Green Paper) ir izstrādāts, lai noteiktu kritēriju, pēc kura kultūras un mantojuma jomas varētu novērtēt savu darbu, lai virzītu uz priekšu Eiropas zaļo kursu, kā arī kā rīks klimata politikas veidotājiem, lai palielinātu viņu iesaisti kultūras jomā. Redzējums ir palīdzēt radīt tiltus un sadarbību starp kultūras mantojumu, kultūru, ilgtspēju, klimata zinātni un klimata politiku, iedvesmot un stimulēt jaunas pieejas, lai Eiropa varētu kopīgi īstenot zaļo pārkārtošanos.

¹⁷⁸ Eiropas zaļais kurss, 1., 3. zemspītras piezīme.

¹⁷⁹ Id.

Papildu informācija

Kopīga rīcība, lai steidzami risināmu problēmu pārvērstu par unikālu iespēju

- Eiropas Komisija (2019). "Eiropas zaļais kurss".
https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_1&format=PDF
- ICOMOS Klimata pārmaiņu un mantojuma jautājumu darba grupa (2019). Mūsu pagātnes nākotne: Kultūras mantojuma iesaistīšana klimata pasākumos. Paris: ICOMOS.
<https://indd.adobe.com/view/a9a551e3-3b23-4127-99fd-a7a80d91a29e>
- IPCC (2018. GADS). *Kopsavilkums politikas veidotājiem. Globālā sasilšana 1,5 °C apmērā. IPCC īpašais ziņojums par ietekmi, ko rada globālā sasilšana par 1,5 °C salīdzinājumā ar pirmsindustriālā laikmeta līmeni un ar to saistītās globālās siltumnīcefekta gāzu emisijas, saistībā ar globālās reakcijas pastiprināšanu uz klimata pārmaiņu draudiem, ilgtspējīgu attīstību un centieniem izskaust nabadzību* Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, and T. Waterfield (red.)). Ženēva: Pasaules Meteoroloģijas organizācija.
<https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/>
- Eiropas mantojuma alianse (2020). "Manifests, kultūras mantojums: spēcīgs katalizators Eiropas nākotnei."
https://www.europeanostra.org/wp-content/uploads/2020/09/20200915-EHA-MANIFESTO-layout_high-res.pdf
- Eiropas Savienības Padome (2018). "Padomes secinājumi par kultūras darba plānu 2019.–2022. gadam."
<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13948-2018-INIT/en/pdf>
- Eiropas Komisija (2019). Eiropas pamatprogramma rīcībai kultūras mantojuma jomā. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs.
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5a9c3144-80f1-11e9-9f05-01aa75ed71a1>
- Europa Nostra (2018). "Berlīnes aicinājums rīkoties: kultūras mantojums Eiropas nākotnei."
<https://www.europeanostra.org/wp-content/uploads/2018/09/Berlin-Call-Action-Eng.pdf>
- Culture Action Europe (2018). "Eiropas nākotnes mantojums, Eiropas kultūras rīcības principi un darbības uz nākotni vēršam Eiropas Kultūras mantojuma gada mantojumam".
<https://cultureactioneurope.org/advocacy/fast-forward-heritage/>
- Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja (2015). "Pārveidosim mūsu pasauli: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam."
https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=en
- Konsorcijs "Kultūras mantojums ir svarīgs Eiropai" (2015. gads). Kultūras mantojums Eiropai, pilns ziņojuma teksts. Krakova: Starptautiskais kultūras centrs.
<http://blogs.encatc.org/culturalheritagecountsforeurope/outcomes/>

Tīras, cenas ziņā pieejamas un drošas enerģijas piegāde

- UNESCO (2013). "Labā prakse: veiksmes stāsti par ilgtspējīgiem un atjaunojamiem energoresursiem UNESCO teritorijās."
https://www.globalelectricity.org/content/uploads/UNESCO-Good-practices_success-stories-on-sustainable-and-renewable-energies.pdf
- Historic England (2021). 'Commercial Renewable Energy Development and the Historic Environment.'
<https://historicengland.org.uk/images-books/publications/commercial-renewable-energy-development-historic-environment-advice-note-15/>

- National Trust. 'Renewable energy at our places' (skatīts 2020. gada 10. martā).
<https://www.nationaltrust.org.uk/energy>
- International Union for the Conservation of Nature. 'IUCN Resources on Renewable Energy' ((skatīts 2020. gada 10. martā).
<https://www.iucn.org/theme/business-and-biodiversity/resources/business-sectors/renewable-energy>
- Scottish Natural Heritage (2017). 'Siting and Designing, Wind Farms in the Landscape, Guidance.'
<https://tethys.pnnl.gov/sites/default/files/publications/SNH-2017-Siting-Designing-Wind.pdf>
- Togola, Ibrahim and Kruse, Jane (1998). *Hydropower Plant: Micro and Small* (Nordic Folkcenter for Renewable Energy).
<https://www.folkcenter.eu/PDF/Hydropower/136.Hydropower-plant-Micro-and-small.pdf>

Rūpniecības mobilizēšana tīrai un aprites ekonomikai

(Papildu resursus ēku atkārtotai izmantošanai skatīt nākamajā sadaļā "Energijas un resursu izmantošanas ziņā efektīva būvniecība un renovācijas")

- Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides programma (2020). 6. nodaļa "Atšķirības novēršana – taisnīga mazoglekļa dzīvesveida nozīme". 2020. gada emisiju starpības ziņojums [Capstick, S., Khosla, R., Wang, S.].
<https://www.unep.org/emissions-gap-report-2020>
- Programmas "Apvārsnis 2020" CLIC projekts (2017.–2021. gads). "Circular models Leveraging Investments in Cultural heritage adaptive reuse."
<https://www.clicproject.eu/>
- Fusco Girard, L. (2020). "From pandemic to a new economy: towards a circular economy and circular city." Horizon 2020 CLIC projekts, pieejams tīmekļa vietnē:
<https://www.clicproject.eu/editorial-from-pandemic-to-a-new-economy-towards-a-circular-economy-and-circular-city-article-by-luigi-fusco-girard/>
- Fusco Girard, L. (2019). "Implementing the circular economy: the role of cultural heritage as the entry point. Which evaluation approaches?" *BDC Bollettino del Centro Calza Bini*, 19, 2/2019, 245.–278. lpp.
<http://www.serena.unina.it/index.php/bdc/article/view/7269>
- Fusco Girard, L. and Vecco, M. (2019). 'Genius Loci: the evaluation of places between instrumental and intrinsic values.' *BDC. Bollettino Del Centro Calza Bini*, 19, 2/2019, , 473.-495. lpp.
- Gravagnuolo, A., Fusco Girard, L., Saleh R., and Ost, C. (2017). 'Evaluation criteria for a circular adaptive reuse of cultural heritage' *BDC Bollettino del Centro Calza Bini*, 17, 2/2017, 185.–216. lpp.
<http://www.serena.unina.it/index.php/bdc/article/view/6040>
- Foster, G. (2020). 'Circular economy strategies for adaptive reuse of cultural heritage buildings to reduce environmental impacts.' *Resources, Conservation and Recycling*. Elsevier, 152, lpp. 104507.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921344919304136>
- Pender, R un Lemieux, D. J. (2020). "Road Not Taken: Building Physics and Return to First Principles in Sustainable Design. *Atmosphere*, 11 (620), 1.-20. lpp.
<https://www.mdpi.com/2073-4433/11/6/620>
- Fusco Girard, L. (2018). "Cultural heritage in Europe: linking past and future, Discourse at the European Parliament"
<https://www.clicproject.eu/linking-past-and-future-discourse-of-prof-luigi-fusco-girard/>
- Fusco Girard, L. un Gravagnuolo, A. (2017). "Circular economy and cultural heritage/landscape regeneration. Circular business, financing and governance models for a competitive Europe.' *BDC. Bollettino Del Centro Calza Bini*, 1, 1/2017, 35.–52. lpp.
<http://www.serena.unina.it/index.php/bdc/article/view/5472>

- Europeana (2020). "Eiropas stratēģija 2020.–2025. gadam Kopsavilkums – digitālo pārmaiņu iespēju nodrošināšana".
<https://pro.europeana.eu/page/strategy-2020-2025-summary>
- Declaration of cooperation on advancing digitisation of cultural heritage (2019. gads).
<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/eu-member-states-sign-cooperate-digitising-cultural-heritage>
- ICOMOS (November 2020). *European Quality Principles for EU-funded Interventions with potential impact upon Cultural Heritage – Revised edition* (Paris: ICOMOS International).
<https://openarchive.icomos.org/id/eprint/2436/>

Energijas un resursu izmantošanas ziņā efektīva būvniecība un renovācijas

- Alessia Buda, Ernst Jan de Place Hansen et al. (2021). 'Conservation-Compatible Retrofit Solutions in Historic Buildings: An Integrated Approach.' *Sustainability* 13(5), 2927.
<https://doi.org/10.3390/su13052927>
- (2020. gada jūnija redakcija). "Priekšlikuma projekts Eiropas partnerībām pamatprogrammas"Apvārsnis Eiropa"Built4People" ietvaros "Uz cilvēkiem orientēta ilgtspējīga būvētā vide".
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation/funding/documents/ec_rtd_he-partnerships-built4people.pdf
- ICLEI un Eurocities et al. (2019). "Baltā grāmata un ieteikumi ES pilsētvides programmas partnerībai par kultūru un kultūras mantojumu".
<https://rockproject.eu/documents-list#386>
- National Trust for Historic Preservation (2011. gads). "Zaļākā ēka: Ēku atkārtotas izmantošanas ekoloģiskās vērtības kvantificēšana."
<https://forum.savingplaces.org/viewdocument/the-greenest-building-quantifying>
- Historic England (2020). 'There's No Place Like Old Homes: Re-Use and Recycle to Reduce Carbon, Heritage Counts , 2019.'
<https://historicengland.org.uk/content/heritage-counts/pub/2019/hc2019-re-use-recycle-to-reduce-carbon/>
- Partnerība aprites ekonomikas un zemes ilgtspējīgas izmantošanas jomā (2020). "Ilgtspējīga un cirkulāra telpu un ēku atkārtota izmantošana – rokasgrāmata".
<https://ec.europa.eu/futurium/en/circular-economy/handbook-sustainable-and-circular-re-use-spaces-and-buildings>
- (2018). "Leuwardenas deklarācija par mūsu apbūves mantojuma adaptīvu atkārtotu izmantošanu: Saglabāt un stiprināt mūsu celtā mantojuma vērtības nākamajām paaudzēm."
https://www.ace-cae.eu/uploads/tx_jidocumentsview/LEEWARDEN_STATEMENT_FINAL_EN-NEW.pdf

Paātrināta pāreja uz ilgtspējīgu un viedu mobilitāti

- Antonson, H. Gustafsson, M. un Angelstam, P. (2010). "Cultural Heritage Connectivity in the Landscape. A Tool for EIA in infrastructure Planning." *Transportation Research D Part D Transport and Environment* 15(8):463-472.
<https://doi.org/10.1016/j.trd.2010.05.003>
- HERA. 'Public transport as public space in European cities: Narrating, experiencing, contesting' (skatīts 2021. gada 10. martā).
<https://heranet.info/projects/public-spaces-culture-and-integration-in-europe/public-transport-as-public-space-in-european-cities-narrating-experiencing-contesting/>
- Coulls, Anthony (1999). *Dzelzceļi kā pasaules mantojuma objekti*. Paris: ICOMOS.
<https://www.icomos.org/studies/railways.pdf>
- Nordisk Arkitekturforskning, Ziemeļvalstu Arhitektūras pētniecības asociācija (2017). "Pilsētu mobilitāte – arhitektūra, ģeogrāfijas un sociālā telpa" [redaktoris Anne Elisabeth Toft un Magnus Rönn].
<https://arkitekturforskning.net/files/journals/1/issues/105/105-6-PB.pdf>

- UCLG Mobilitātes prakses kopiena (2019). "Manifests. Mobilitātes nākotne."
https://www.uclg.org/sites/default/files/en_manifesto_mobility.pdf.
- UITP [Union Internationale des Transports Publics](2018). "Design Charter for innovative electric buses".
<https://www.uitp.org/publications/design-charter-for-innovative-electric-buses/>
- Creative Mobilities (2017). "2017. gada forums"
<http://creative-mobilities.org/le-forum-2017/>
- Markham, A., Osipova, E., Lafrenz, Samuels, K. un Caldas, A. (2016. gads). Pasaules mantojums un tūrisms mainīgā klimatā. Nairobi: Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides programma un Parīze: Apvienoto Nāciju Organizācijas Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija.
<https://www.ucsusa.org/sites/default/files/attach/2016/05/world-heritage-and-tourism-in-a-changing-climate.pdf>.
- European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture (2019). Sustainable cultural tourism Study. Report of the OMC (Open Method of Coordination) Working Group of Member States' Experts. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/164ea9c5-2255-11ea-af81-01aa75ed71a1/>
- NECSTouR (2018). Barselonas deklarācija "Labākas vietas dzīvošanai, labākas vietas, lai apmeklētu".
<https://necstour.eu/better-places-to-live-better-places-to-visit>

"No lauka līdz galdam": Izveidot taisnīgu, veselīgu un vidi saudzējošu pārtikas sistēmu

- IPES-Food (2019). "Virzība uz kopēju pārtikas politiku Eiropas Savienībai, politikas reforma un pielāgošana, kas vajadzīga ilgtspējīgu pārtikas sistēmu izveidei Eiropā."
http://www.ipes-food.org/_img/upload/files/CFP_FullReport.pdf
- IPCC (2019). Kopsavilkums politikas veidotājiem. In: *Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems* [Shukla, J., Skea, E., Calvo Buendia, Masson-Delmotte, V., Pörtner, H.-O., Roberts, D. C., Zhai, P., Slade, R., Connors, S., van Diemen, R., Ferrat, M., Haug, E.].
<https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- Apvienoto Nāciju Organizācijas Pārtikas un lauksaimniecības organizācija (2018). "Agroekoloģijas 10 elementi, virzot pāreju uz ilgtspējīgām pārtikas un lauksaimniecības sistēmām."
<http://www.fao.org/documents/card/en/c/I9037EN/>
- Europa Nostra un Slow Food (2020). "Food is Culture Policy Brief on food and cultural heritage."
https://multimediark.slowfood.com/wp-content/uploads/2020/10/1_Policy_Brief.pdf
- Willett, W., Rockström, J., Loken, B., Springmann, M., Lang, T., Vermeulen, S. et al. (2019). "Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems." The Lancet Commissions, 393:10170, 447.-492.lpp.
[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)31788-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)31788-4)
- Vermeulen, S. Campbell, B. un Ingram, J. (2012). "Klimata pārmaiņas un pārtikas sistēmas". Vides un resursu gada pārskats par 2012. gadu 37:1, 195-222.lpp.
<https://doi.org/10.1146/annurev-environ-020411-130608>
- Trichopoulou, A. (2012). 'Diversity v. Globalisation: Traditional foods at the epicenter.' *Public Health Nutrition* 2012 Jun 15. (6):951-954.
https://www.researchgate.net/publication/235650762_Diversity_v_globalization_Traditional_foods_at_the_epicentre

ES kā globāla līdere (un klausītāja)

- ICOMOS Klimata pārmaiņu un mantojuma jautājumu darba grupa (2019). "2019. gada NVO ieguldījuma apsekojums – IAM13 [Ziņojums par 13. IAM īstenošanas kultūras mantojuma dimensijām]." <https://public.3.basecamp.com/p/z9CYZC4Wn4bJsUDewZxgighF>
- Carta, C. (2020). Introduction: Cultural Diplomacy in Europe: Between the Domestic and International. In: Carta C., Higgott R. (eds) *Cultural Diplomacy in Europe. The European Union in International Affairs*. Palgrave Macmillan, Cham . https://doi.org/10.1007/978-3-030-21544-6_1
- Carta, C. and Higgott, R., eds. (2020). *Cultural Diplomacy in Europe: Between the Domestic and the International*. Cham: Springer International Publishing. <http://link.springer.com/10.1007/978-3-030-21544-6>
- Council of the European Union (2019). 'Draft Council Conclusions on an EU Strategic Approach to International Cultural Relations and a Framework for Action.' <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7749-2019-INIT/en/pdf>.
- Eiropas Komisija (2016). "Jauna stratēģija, lai kultūru izvirzītu ES starptautisko attiecību centrā" https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_2074
- Eiropas Komisija (2016). "Ceļā uz ES stratēģiju starptautiskajām kultūras attiecībām". https://ec.europa.eu/culture/policies/strategic-framework/strategy-international-cultural-relations_en
- Eiropas Komisija (2018). "Komisijas dienestu darba dokuments "Jauna Eiropas programma kultūrai – vispārīga informācija." <https://ec.europa.eu/culture/document/new-european-agenda-culture-swd2018-267-final>
- Eiropas Komisija (2017). "Jaunais Eiropas konsenss attīstības jomā – ES un dalībvalstis paraksta kopīgu stratēģiju nabadzības izskaušanai". https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_1503
- Eiropas Savienības globālā stratēģija (2016). "Kopīgs redzējums, kopīga rīcība – Spēcīgāka Eiropa. Globāla Eiropas Savienības ārpolitikas un drošības politikas stratēģija." http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
- Eiropas studiju institūts (2019). "Galīgais ziņojums "Eiropas vadošā loma kultūras, zinātnes un inovācijas diplomātijā"(EL-CSID)." https://5ec1837c-88ac-4ca1-b478-8bfae7f7f027.filesusr.com/ugd/7dd3ca_8ef8b2ebfe25424c94137ba65725f21f.pdf
- Stanojev, J. un Gustafsson, C. (2018). "Recommendations: European Year of Cultural Heritage 2018: International Perspectives, Cultural Diplomacy Platform." <https://www.cultureinexternalrelations.eu/cier-data/uploads/2018/09/EYCH-2018-International-Perspectives.pdf>
- Von Schorlemer, S., & Maus, S. (Eds.) (2014). *Climate Change as a Threat to Peace: Impacts on Cultural Heritage and Cultural Diversity*. Frankfurt am Main: Peter Lang AG. <http://www.jstor.org/stable/j.ctv2t4cyp>

Eiropas Kultūras mantojuma Zaļais dokuments (Green Paper)

KOPSAVILKUMS

2021.gada marts

Kopīga rīcība, lai steidzami risināmu problēmu pārvērstu par unikālu iespēju

Klimata pārmaiņas ir viens no būtiskākajiem draudiem cilvēkiem un viņu dzīves videi, tostarp kultūras mantojumam visā pasaulē. Eiropas zaļais kurss ir Eiropas Savienības atbilde uz šo problēmu. Cilvēki jau ir sasildījuši planētu par aptuveni 1 °C kopš pirmsindustriālā laikmeta. Klimata zinātne ir pierādījusi, ka līdz ar to rodas papildu sasilšanas pieaugums. Lai gan globālās sasilšanas ietekme par 1,5 °C nopietni kaitēs planētas dabiskajām un cilvēku sistēmām, 2 °C sasilšanas ietekme būs ievērojami sliktāka. Tāpēc ir būtiski ierobežot globālo sasilšanu līdz 1,5 °C. Eiropas zaļais kurss palīdz sasniegt šo mērķi. Tāpēc, lai gūtu panākumus, Eiropas kultūras mantojumam ir vajadzīgs Eiropas zaļais kurss.

Klimata zinātnieki ir secinājuši, ka, lai ierobežotu globālo sasilšanu līdz 1,5 °C, būs vajadzīgas ne tikai pārmaiņas, bet arī “ātra un tālejoša” sistēmas pāreja gandrīz bezprecedenta mērogā. Lai to panāktu, būs jāsadarbojas visai Eiropai, un tas nozīmē, ka projektam ir jāsaņem Eiropas iedzīvotāju uzmanība un piekrišana. Izmantojot amatniecības, radošo industriju un kultūras mantojuma potenciālu, var atbalstīt taisnīgus rezultātus un palīdzēt īstenot gan zaļo pārkārtošanos, gan pastiprinātu sociālo iekļaušanu, kā to apliecina jaunās Eiropas Bauhaus ieceres. Tāpēc, lai gūtu panākumus, Eiropas kultūras mantojumam ir vajadzīgs Eiropas zaļais kurss. Tāpēc kultūras mantojumam ir būtiska nozīme Eiropas zaļā kursa sekmīgā īstenošanā.

Kultūras un kultūras mantojuma nozīmes palielināšana Eiropas zaļajā kursā atbilst arī ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem (IAM), kuros atzīts, ka dabas un kultūras mantojums var veicināt izturētspēju, pielāgošanos un ilgtspējīgu attīstību.

Attēls: Eiropas zaļais kurss. Avots: Eiropas Komisija

Sagatavot ES ekonomiku ilgtspējīgai nākotnei

Izstrādāt pilnīgi transformatīvu rīcībpolitiku kopumu

Eiropas zaļā kursa mērķis ir uzsākt tādu politikas pasākumu kopumu, kas pārveidos ekonomiku, rūpniecību, ražošanu un patēriņu, liela mēroga infrastruktūru, transportu, pārtiku, būvniecību, nodokļus un sociālos ieguvumus Eiropai. Tā sola jaunu izaugsmes stratēģiju Eiropai, kurā vides, ekonomikas un sociālā ilgtspēja iet roku rokā.

Savukārt kultūras un kultūras mantojuma ministrijas un vadošās iestādes, kā arī kultūras mantojuma aizstāvji un praktiķi var dažādos veidos atbalstīt nepieciešamās kultūras pārmaiņas. Klimata un kultūrvēsturiskā mantojuma politikas jomas ir pieradušas strādāt ar daudzu dekāžu un pat ilgākiem laika grafikiem. Kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana veicina atkārtotas izmantošanas un pārvaldības kultūru, kas ir pretstats patērētāju sabiedrības ētikai par vienreizēju lietojamību. Eiropas bibliotēku kolekcijas un Eiropas mantojumā ietvertās zināšanas liecina par pielāgošanos pārmaiņām un var ilustrēt klimata pārmaiņu cēloņus vai atbildes uz tiem.

Atzīstot kultūras daudzveidības vērtību un palielinot kultūras tiesību aizstāvju aizsardzību, tiek atbalstīta arī rīcība klimata jomā. Eiropas Padomes Faro Pamatkonvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai būtu jāizmanto, lai zaļo pārkārtošanos nostiprinātu Eiropas kultūras daudzveidības, cilvēktiesību un līdzdalības demokrātijas vērtībās.

Kā norādīts Eiropas zaļajā kursā, "Visām ES darbībām un rīcībpolitikām būs jāveicina Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšana".

Kāpināt 2030. un 2050. gadam nosprausto ES klimata mērķu vērienu

- Ātras un tālejošas pārejas
- Kopība • "Win-win" scenāriji
- Garāki termiņi
- Atkārtotas izmantošanas un pārvaldības kultūra
- Iekļautas zināšanas par kultūru

Būvēt un renovēt energoefektīvi un resursefektīvi

- Sociālās funkcijas
- Ēku energoefektivitāte
- Publiskie stimuli.
- Kultūras mantojuma tirgi un prasmes
- Cenas ziņā pieejami mājokļi
- Būv kultūra

"No lauka līdz galdam": izveidot taisnīgu, veselīgu un vidi saudzējošu pārtikas sistēmu

- Bioloģiskā daudzveidība
- tradicionālās akvakultūras/lauksaimniecības zināšanas
- ainavu saglabāšana
- Lauku attīstība
- Agroekoloģija
- Veselīgs tradicionālais uzturs
- Amatniecība un vietējais uzturs

Aktīvāk izmantot izglītību un apmācību

- Pilsoniskās amatierzinātnes
- Kultūras mācības klimata jomā
- Klimata mācības kultūras jomā
- Skolēnu un kopienu iesaistīšana
- Radošums
- Katrā vietā ir klimata stāsts

Sagādāt tīru un drošu enerģiju par pieņemamu cenu

- Energoefektivitāte pirmajā vietā
- lokalizēta siltumenerģija un elektroenerģija
- patēriņa modeļi
- tiešā elektrifikācija
- Enerģētiskās nabadzības mazināšana
- Tradicionālie kopienas mēroga atjaunojamie energoresursi

Stimulēt rūpniecību pāriet uz nepiesārņojošu aprites ekonomiku

- Radošās nozares, amatniecība kā ilgtspējīgi produkti
- iegultā oglekļa novērtēšana
- Kultūras nozares ekomarkējums
- Dzīvesveids harmonijā ar dabu
- Ekodizains
- Dzīves cikla novērtējums

Paātrināt pāreju uz ilgtspējīgu un viedu mobilitāti

- Radošā mobilitāte
- Bīvi apdzīvota, tradicionālā zemes izmantošana
- Vienlīdzīga piekļuve kultūrai
- Kultūras tūrisma SEG samazināšana
- Digitālie pakalpojumi un infrastruktūra

Eiropas Kultūras mantojuma Zaļais dokuments (Green Paper)

Mobilizēt pētniecību un sekmēt inovāciju.

- Zināšanas par kultūras mantojumu kā klimata tehnoloģiju
- Amatniecība, būv kultūra un viedās specializācijas
- "zaļā kursa uzdevumi"
- Uzņēmējdarbība kultūras mantojuma jomā
- Uz izmantojumu orientēta pētniecība

Tiekties uz zaļo finansējumu un investīcijām un gādāt par taisnīgu pārkārtošanos

- Videi draudzīgs finansējums amatniecībai un kultūras mantojumam
- ES taksonomija
- Taisnīga pārkārtošanās
- Kultūras daudzveidība
- Cilvēktiesības
- Līdzdalības demokrātija
- Amatniecības un kultūras mantojuma pārkvalifikācija

ES kā globālā līdere (un klausītāja!)

- Kultūras zaļā diplomātija
- IAM lokalizācija
- Kultūra un 5P
- Uz kultūras tiesībām balstītas pieejas
- Taisnīga pārkārtošanās pasaulē
- Jaunā Eiropas Bauhaus otrais vilnis

Attēls. Eiropas kopīgā kultūras mantojuma izvirzīšana Eiropas zaļā kursa centrā

Vērienīgāki ES klimata mērķi 2030. un 2050. gadam

Starptautiskā ekspertu grupa klimata pārmaiņu jautājumos (IPCC) ir konstatējusi, ka, lai ierobežotu globālo sasilšanu līdz 1,5 °C, līdz 2030. gadam oglekļa dioksīda (CO₂) globālās neto cilvēka radītās emisijas būtu jāsamazina par aptuveni 45 % salīdzinājumā ar 2010. gada līmeni, sasniedzot nulli līdz aptuveni 2050. gadam. Eiropas Komisijas ierosinātajā Klimata aktā ir paredzēts, ka ES siltumnīcefekta gāzu (SEG) samazināšanas mērķrādītājs 2030. gadam ir palielināts līdz 55 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni, savukārt Eiropas Parlaments atbalsta mērķa palielināšanu līdz 60 %. Šīs gradācijas ir svarīgas. Klimata pārmaiņu starpvaldību padome (IPCC) ir brīdinājusi, ka jo siltāka ir planēta, jo sarežģītāka kļūst pielāgošanās, kas nozīmē, ka vietu spēja sekmīgi pielāgoties var būt atkarīga no pasaules SEG emisiju samazināšanas centieniem. Ir skaidrs, ka tas, vai, kad un kā ES sasniedz CO₂ emisiju neto nulles līmeni, būtiski ietekmē cilvēku un viņu dzīves un darba vides, tostarp viņu kultūras mantojuma aizsardzību.

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM UN KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Uzlabot un paplašināt globālās sasilšanas (1,5 °C pret 2 °C) paredzamās ietekmes uz kultūras resursiem modelēšanu, un izmantot iegūtos rezultātus, lai uzsvērtu jautājuma steidzamību un virzītu lēmumu pieņemšanu par zaļo pāreju.

Tīras, cenas ziņā pieejamas un drošas enerģijas piegāde

Enerģijas ražošana un izmantošana visās tautsaimniecības nozarēs rada vairāk nekā 75 % no ES SEG emisijām. Tāpēc energosistēmas dekarbonizācijai ir izšķiroša nozīme, lai līdz 2050. gadam sasniegtu Eiropas zaļā kursa mērķi – klimata neitralitāti. Jaunā ES Energosistēmas integrācijas stratēģija, kas tika pieņemta 2020. gada jūlijā, paredz virzību uz šā mērķa sasniegšanu. Stratēģijas īstenošanā uzmanība jāpievērš kultūras dimensijai, kas ir klimatneitrālas ekonomikas dzinējspēks.

Jaunajā ES stratēģijā galvenā uzmanība ir pievērsta energoefektivitātei. Energoefektivitāte samazina finansiālās un materiālās izmaksas, kas saistītas ar enerģijas ražošanu, infrastruktūru un izmantošanu, un tas ietver ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un kultūras mantojumu. Tādējādi solījums par energoefektivitāti vispirms ir solījums, kas kultūras mantojuma nozarei jāpalīdz ES pildīt. Tā kā kultūra ir iekļauta dominējošajos patēriņa modeļos, uz kultūru balstītas stratēģijas un sociālo zinātņu pētījumi var sniegt ieskatu un risinājumus, kas būtiski veicina enerģijas patēriņa samazināšanu.

Kultūras mantojums var arī veicināt piedāvājuma stratēģijas. Veicinot liekā siltuma uztveršanu un atkārtotu izmantošanu no amatniecības uzņēmumiem un vēsturiskās teritorijās, var nodrošināt lokalizētu siltuma un elektroenerģiju. Kultūras mantojuma iestādes var palīdzēt paātrināt tiešo elektrifikāciju, paplašināt siltumsūkņu izmantošanu

un mikroģenerācijas iekārtu izvietojumu vēsturiskajās ēkās, vienlaikus saglabājot mantojuma vērtības un palīdzot novērst enerģētisko nabadzību vecākos mājokļos. Kultūras mantojumam ir arī nozīme, atbalstot tradicionālos, kopienas mēroga atjaunojamus energoresursus, piemēram, ģeotermālos un hidroelektriskos enerģijas avotus.

Pārejai uz klimata neitralitāti ir vajadzīga vieda elektroenerģijas ražošana un pārvades infrastruktūra. Vajadzīgo atjaunojamās enerģijas jaudas palielināšanu var un vajag panākt, vienlaikus aizsargājot un uzlabojot bioloģisko daudzveidību, ainavas un mantojumu. Pieaugot enerģētikas infrastruktūras attīstībai, ir būtiski palielināt kultūras mantojuma iestāžu spēju aktīvi un savlaicīgi piedalīties. ES līmenī steidzami ir vajadzīga piemērota platforma, lai veicinātu konstruktīvu dialogu starp vides un kultūras mantojuma saglabāšanas struktūrām un atjaunojamo energoresursu nozari, kā arī progresīvāku un koordinētāku pētniecību par to, kā izmērīt un mazināt atjaunojamo energoresursu infrastruktūras ietekmi uz kopienām un ainavām. Pastāvīgs dialogs un ilgtermiņa sadarbība var uzlabot enerģētikas infrastruktūras izvietojumu tā, lai līdz minimumam samazinātu negatīvo ietekmi uz vidi un kultūras mantojumu.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Izveidot jaunu ES līmeņa platformu, lai veicinātu konstruktīvu dialogu starp vides un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas jomā ieinteresētajām personām un atjaunojamo energoresursu nozari, kā arī progresīvu un koordinētu pētniecību par to, kā izmērīt un mazināt atjaunojamo energoresursu infrastruktūras ietekmi uz kopienām un ainavām.
- Palielināt kultūras mantojuma iestāžu un organizāciju finansējumu un spējas jau no paša sākuma aktīvi un savlaicīgi piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā par plānošanu un enerģētikas infrastruktūras izvietojumu un ar to saistīto pieteikumu izskatīšanu.
- Jaunajās dalībvalstu nacionālajos enerģētikas un klimata plānos (NEKP), kas jāizstrādā 2023. un 2024. gadā, atspoguļot kultūras aspektus, kas saistīti ar tīras, cenas ziņā pieejamas un drošas enerģijas izmantošanu Eiropā.

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Strādāt pie tā, lai uzlabotu izpratni par energoefektivitātes kultūras aspektiem un atbalstītu ES principa “energoefektivitāte pirmajā vietā” īstenošanu, lai samazinātu nepieciešamību pēc jaunas enerģijas ražošanas un infrastruktūras jaudas.
- Izmantot kultūras mantojumu kā virzītājspēku, lai pilnībā iesaistītu iedzīvotājus dekarbonizācijas izaicinājumā kā pārliecinātus šīs pārkārtošanās dalībniekus.
- Atbalstīt tradicionālos Kopienas mēroga atjaunojamās enerģijas ražošanas avotus (piemēram, ģeotermālos un hidroelektriskos avotus), par prioritāti nosakot identificēšanu, dokumentēšanu, saglabāšanu, un tradicionālo un vietējo enerģijas ražošanas zināšanu un zinātnības izplatīšanu.

Stimulēt rūpniecību pāriet uz nepiesārņojošu aprites ekonomiku

Eiropas zaļā kursa pamatā ir ideja, ka aprites ekonomikas paplašināšana var dot izšķirošu ieguldījumu klimata neitralitātes sasniegšanā līdz 2050. gadam. Lai šo mērķi sasniegtu, Eiropas Komisija 2020. gada novembrī nāca klajā ar savu jauno rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku. Plāna mērķis ir paātrināt pāreju no “ņemt-radīt-izmest” modeļa uz reģeneratīvas augšanas modeli. Tomēr trūkst diskusijas par kultūru, jo tomēr cilvēki darbojas ne tikai ekonomikas, bet arī sociālajās sistēmās. Tādēļ, lai pabeigtu rīcības plāna īstenošanu, ir jāpievērš uzmanība sociālajiem un kultūras aspektiem.

Kultūra virza nodrošinājuma stratēģijas, ko cilvēki izmanto, lai apmierinātu savas vajadzības, un nodrošina uztveri par šo centieniem panākumiem. Turklāt kultūra un mantojums pievēršas dažām cilvēku labklājības nemateriālajām dimensijām, piemēram, radošumam un sociālajai līdzdalībai. Integrētās dabas un kultūras pieejas tādējādi uzsver saikni starp ainavu ekoloģiskajām un sociālajām funkcijām.

Eiropas amatniecības un radošās nozares piedāvā augstas kvalitātes, īpaši pielāgotus produktus un pakalpojumus, un tām vajadzētu būt nozīmīgām rīcības plāna **Ilgtspējīgo produktu iniciatīvā**. Koncentrēšanās uz “integrētu enerģiju” apvienojumā ar aprites cikla novērtējuma (LCA) pieejām, kas ietver gan vides, gan sociālo, gan kultūras ilgtspēju, sniegtu pilnīgāku priekšstatu par apriti, vienlaikus ņemot vērā oglekļa sociālās izmaksas. Aprites ekonomikas stratēģijām attiecībā uz būvēto vidi ir jāveicina esošo ēku izmantošana un adaptīva atkārtota izmantošana, vienlaikus atzīstot papildu ieguvumus, kas saistīti ar mantojuma vērtību saglabāšanu.

Mākslas un kultūras norises vietas, muzeji, bibliotēkas un kultūras mantojuma objekti ir ļoti pamanāmas vietas un organizācijas, kuru produkti un pakalpojumi skar miljoniem cilvēku. Lai izmantotu šo potenciālu, **ES ekodizaina regulējums** būtu jāattiecina arī uz kultūras un kultūras mantojuma nozarēm.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Iekļaut Eiropas amatniecības un radošās nozares, produktus un pakalpojumus jaunajā ekodizaina satvarā, kas ir daļa no Aprites ekonomikas rīcības plāna Ilgtspējīgas ražošanas iniciatīvas.
- Izmērīt un novērtēt uztverto uzglabāto oglekli un SEG, kas novērstas, izmantojot un pielāgojot esošās ēkas, vienlaikus atzīstot arī papildu ieguvumus, kas saistīti ar mantojuma vērtību saglabāšanu apbūvētā vidē.
- Ieviest jaunu “ES kultūras un kultūras mantojuma nozares ekomarkējumu” kā daļu no ES ekodizaina sistēmas, lai izmantotu to mākslas, kultūras un kultūras mantojuma vietu un objektu potenciālu, kuru produkti un pakalpojumi skar miljoniem cilvēku
- ↓
- Eiropas politikā iekļaut integrētas dabas un kultūras pieejas, kas izceļ saikni starp ainavu ekoloģiskajām un sociālajām funkcijām tādā veidā, kas veicina dzīvesveidu saskaņā ar dabu un atdala atkritumu rašanos no ekonomiskās izaugsmes

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Veicināt pārvaldības un atkārtotas izmantošanas ētiku kā zaļās pārejas elementu un uzsvērt Eiropas kultūras vērtības un praksi, kas risina cilvēku vajadzību apmierināšanu tādā veidā, kas nav saistīta ar SEG intensīvu patēriņu kultūras mantojuma praksē, tostarp dokumentējot un interpretējot.
- Palīdzēt izstrādāt jaunu ES kultūras un kultūras mantojuma nozares ekomarkējumu kā daļu no ES ekodizaina sistēmas, tostarp kultūras iestādēm, tūrisma galamērķiem un festivāliem, gadatirgiem, ekskursijām, un pasākumiem.
- Stiprināt kultūras mantojuma speciālistu spējas izstrādāt ekodizainu, tostarp atjauninot akadēmiskās mācību programmas.

Energijas un resursu izmantošanas ziņā efektīva būvniecība un renovācijas

Ēkas rada aptuveni 40 % no ES kopējā enerģijas patēriņa. Lai ES sasniegtu Eiropas Klimata aktā ierosināto neto SEG samazinājumu par 55 %, līdz 2030. gadam ēku SEG emisijas būtu jāsamazina par 60 %. Lai risinātu šo jautājumu, Komisija 2020. gada oktobrī nāca klajā ar stratēģiju “Renovācijas vilnis Eiropai”. Lai gan Renovācijas vilnī ir pareizi minēta nepieciešamība aizsargāt mantojuma vērtības, tas arī gūtu labumu no pozitīva redzējuma par to, kā Eiropas kultūras mantojums var atbalstīt un paātrināt tā mērķu sasniegšanu.

Kultūras mantojums koncentrējas ne tikai uz ēkām un būvēm, bet arī uz domāšanas veidu un uzvedību, kas ir pamatā tam, kā cilvēki būvē un izmanto ēkas, lai izprastu ēku sociālo funkciju, izturību un spēju pielāgoties. Tas iemieto laika gaitā pārbaudītas tehnoloģijas, vietējiem apstākļiem pielāgotas inovācijas produktus (bieži vien no ēras pirms būvniecība tika piesaistīta naftai), kas joprojām piedāvā mūsdienīgus klimata risinājumus. Lai gūtu panākumus, Renovācijas vilnī ir jāizmanto arī šie renovācijas papildu ieguvumi kultūras un mantojuma jomā. Ēku renovācijai ir būtiska nozīme arī ekonomikas atveseļošanā pēc Covid-19, un tas jo īpaši attiecas uz darbavietu ziņā intensīvu kultūras mantojumu gan pilsētās, gan laukos.

Būs nepieciešama arī tehniskā palīdzība, atbalsts nākamās paaudzes kvalificētiem amatniekiem un prasmju un zinātnības uzlabošana tradicionālajā projektēšanā un būvniecībā. Kultūras mantojuma saglabāšanas papildieguvumu, piemēram, sociālās kohēzijas, labklājības, radošuma, tūrisma un starpkultūru dialoga atbalstīšana, palīdzētu īstenot līdzdalības un kaimiņattiecību pieeju. Enerģētiskās nabadzības problēmas risināšana Eiropas mazāk nodrošinātajiem iedzīvotājiem, kuri dzīvo vēsturiskajos mājokļos, ir obligāts uzdevums. Jaunais Eiropas Bauhaus var arī palīdzēt virzīt ilgtspējīgu dizainu visā Eiropā, bet, lai to izdarītu, ir jāņem vērā Eiropas pilsētu, ciematu un lauku apvidu, kuros tiks īstenoti turpmākie zaļie projekti, vēsturiskais raksturs. Iesaistoties Eiropas augstas kvalitātes būvkultūras kampaņā, ieguvēji būtu arī projekts “Jaunais Eiropas Bauhaus”.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM UN KULTŪRAS MANTOJUMA UZTURĒTĀJIEM

- Izmantot jaunus norādījumus par principu “energoefektivitāte pirmajā vietā”, lai palīdzētu valsts iestādēm veikt publiskās un privātās sociālās infrastruktūras, piemēram, kultūras iestāžu un skolu, renovāciju, lai nodrošinātu energoefektivitātes standartus, vienlaikus aizsargājot kultūras vērtības.
- Ēku energoefektivitātes direktīvas pārskatīšanā iekļaut jaunas pieejas energoefektivitātes standartiem, kas ietver vēsturiski būvēto vidi, un atļaut alternatīvus risinājumus atbilstības panākšanai, pamatojoties uz viedu, “visas mājas” plānošanu un darbības rezultātu novērtējumu, kas pielāgots vēsturisko ēku un tradicionālo ēku sistēmu vajadzībām un vērtībām.
- Saskaņot ēku efektivitātes standartu paplašināšanu attiecībā uz kultūrvēsturiskajām ēkām ar samērīgiem publiskiem stimuliem. InvestEU sociālo ieguldījumu un prasmju sadaļai un ilgtspējīgas infrastruktūras sadaļai būtu jāatbalsta tādu finanšu shēmu izstrāde, kas pielāgotas vēsturisko ēku īpašniekiem un iemītniekiem, savukārt arī jaunizveidotajai Eiropas ēku renovācijas iniciatīvai būtu jāatbalsta finansējums kultūras mantojuma ēku īpašniekiem.
- Palielināt finansējumu kultūras mantojuma aģentūrām, lai atbalstītu energoefektivitātes centienus visā Eiropas vēsturiskajā apbūvētajā vidē.
- Kultūras mantojuma darījumus, prasmes un izglītību saistīt ar Renovācijas viļņa prasībām, tostarp uzlabojot profesionālo izglītību un apmācību (PIA) un nepārtrauktu profesionālo darbību izglītība un apmācību (C-VET). Izmantot Prasmju programmu un Prasmju pilnveides paktu, lai apvienotu attiecīgās būvniecības un mantojuma jomas ieinteresētās personas, palīdzot sasniegt šos mērķus.
- Paredzēt vēsturisku ēku adaptīvu atkārtotu izmantošanu cenas ziņā pieejamiem mājokļiem 100 bāku projektos par pieņemamu cenu mājokļu iniciatīvā.
- Iekļaut kultūras mantojuma un būvkultūras nozares paplašinātajā augsta līmeņa būvniecības forumā.
- Pienācīgi integrēt visu kultūras jomu – no mākslas līdz kultūras mantojumam – visos Jaunā Eiropas Bauhaus elementos un iekļaut kultūras mantojuma pārstāvjus šīs iniciatīvas ārējo ekspertu konsultatīvajā padomē, kas piedalīsies šīs iniciatīvas vadīšanā.

Paātrināta pāreja uz ilgtspējīgu un viedu mobilitāti

Transports rada ceturto daļu no ES SEG emisijām, un šis rādītājs turpina pieaugt. Lai panāktu klimatneitralitāti, Eiropas zaļais kurss aicina līdz 2050. gadam par 90 % samazināt transporta radītās emisijas. Eiropas zaļajā kursā noteikts, ka ilgtspējīgs transports nozīmē lietotāju izvirzīšanu priekšplānā. Lietotāju izvirzīšana pirmajā vietā nozīmē arī iesaistīšanos mobilitātes kultūras un radošajos aspektos. Pievēršoties šīm kultūras dimensijām, tiek aplūkoti arī citi mobilitātes vienādojuma elementi, tostarp tūrisms, pilsētplānošana, vienlīdzīga piekļuve dažādām kultūras aktivitātēm un tiesības pārvietoties.

Pirms Covid-19 pandēmijas masu tūrisms bija kļuvis par smagu slogu vairākām vēsturiskajām pilsētām un kultūras un dabas mantojuma vietām. Spilgts piemērs ir Venēcija, kur SEG intensīvais masveida tūrisms un klimata pārmaiņu izraisīta jūras līmeņa celšanās ir sasnieguši satraucošu līmeni. Eiropas zaļajā kursā būtu jāiekļauj jauna stratēģija ilgtspējīgākam un atbildīgākam tūrismam, kas apvieno pasākumus masu tūrisma (tostarp kruīzu nozares) riska mazināšanai ar centieniem samazināt oglekļa dioksīda pēdas nospiedumu. Cita starpā mākslas un kultūras mantojuma digitalizācijai var būt svarīga nozīme SEG emisiju samazināšanā, ņemot vērā digitalizācijas nodrošināto piekļuvi kultūrai un tiesībām uz kultūras izpausmēm.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Veicināt svārstmigrācijas platformu un pakalpojumu kultūras dimensiju, veidojot partnerattiecības ar kultūras nozari, lai uzlabotu digitālo un reālo pieredzi publisko pakalpojumu jomā, izmantojot ar kultūru un kultūras mantojumu saistītu saturu un informācijas apmaiņu, lai veicinātu tranzīta izmantošanu.
- Samazināt sastrēgumus un piesārņojumu, jo īpaši pilsētu teritorijās, iekļaujot stratēģijas ilgtspējīgas pilsētas mobilitātes plānos, kuru mērķis ir aizsargāt vēsturisko rajonu blīvās, staigājamās, jauktas izmantošanas iezīmes, un veicinātu šādu tradicionālu apdzīvotu vietu modeļu izmantošanu zemes izmantošanas plānošanā un piepilsētu attīstībā.
- ↓
• Sadarboties ar kultūrā un tūrismā ieinteresētajām personām, lai uzsvērtu ilgtspējīgas tūrisma pieejas, kas ļauj kultūras galamērķiem radīt pozitīvus ekonomiskos un sociālos ieguvumus vietējiem iedzīvotājiem kopienās, vienlaikus samazinot tūrisma radīto oglekļa dioksīda pēdu.

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Sadarboties ar transporta plānotājiem, lai ilgtspējīgas mobilitātes risinājumu izstrādē iekļautu pasākumus, kas visiem atvieglotu vienlīdzīgu piekļuvi dažādām kultūras darbībām, jo īpaši festivāliem, gadatirgiem, dabas un kultūras mantojuma objektiem, vienlaikus visiem iedzīvotājiem nodrošinot tiesības pārvietoties.
- Samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas, ko rada kultūras tūrisms un ar to saistītie pakalpojumi, tostarp veicinot maršrutus ar zemāku oglekļa dioksīda emisiju līmeni, lēnu ceļošanu, alternatīvu stāstīšanu, un citas stratēģijas.
- Ieguldīt digitālajos pakalpojumos un infrastruktūrās, kā arī apmācībā un digitālo prasmju veidošanā kultūras mantojuma nozarē, lai veicinātu mākslas un kultūras mantojuma digitalizāciju, lai samazinātu siltumnīcefekta gāzu emisiju.
- Izmantot kultūras mantojuma galamērķus, lai iepazīstinātu ar klimata pārmaiņu mazināšanas stratēģijām, izglītotu apmeklētājus par klimata pārmaiņām un atbalstītu uzvedības maiņu virzībā uz zaļāku praksi.

“No lauka līdz galdam”: taisnīga, veselīga un videi draudzīga pārtikas sistēma

Eiropas zaļā kursa stratēģijas “No lauka līdz galdam” mērķis ir padarīt European Food par globālu ilgtspējas standartu. Tomēr pašreizējā stratēģijā “No lauka līdz galdam” nav skaidri aplūkots Eiropas lauksaimniecības, gastronomijas un pārtikas mantojums.

Eiropas tradicionālās zināšanas un prasmes lauksaimniecības jomā var palīdzēt un dekarbonizēt pārtikas ražošanu, samazināt ķīmiskos pesticīdus, taupīt ūdeni un veicināt lielāku dzīvnieku labturību. Aprites ekonomikas modeļu kombinēšana ar tradicionālām zemes, ūdens, lauksaimniecības un mežu apsaimniekošanas sistēmām atbalsta ilgtspējīgu zivsaimniecību, lauksaimniecību un lauku attīstību. Tradicionālās sēklas un šķirnes ir daļa no Eiropas kultūras kapitāla un veicina bioloģisko daudzveidību.

Tāpēc šī un cita labvēlīga kultūrvēsturiskā mantojuma lauksaimniecības prakse būtu pienācīgi jāapvieno ekoshēmu mērķos un valstu (un reģionālajos) kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) stratēģiskajos plānos laikposmam pēc 2020. gada. Agroekoloģijas elementu izmantošana, lai palīdzētu dalībvalstīm, izstrādājot KLP intervences, palīdzētu sasniegt šos mērķus.

Stratēģijas “No lauka līdz galdam” otrais pīlārs ir nodrošināt pārtikas drošumu, uzturu un sabiedrības veselību. Iekļaujot Eiropas dažādo reģionu kultūras tradīcijas un vēlmes, kā arī Eiropas tradicionālo uztura labvēlīgo ietekmi uz veselību, tiktu veicināta šo mērķu sasniegšana, vienlaikus uzlabojot vietējo kopienu kultūras identitāti un nepārtrauktību.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Atbalstīt lauksaimniekus, zvejniekus un akvakultūras ražotājus, lai pārveidotu lauksaimnieciskās ražošanas metodes, atkārtoti ieviešot un izmantojot tradicionālās zināšanas par lauksaimniecību un ražošanas prasmes.
- Atbalstīt tradicionālās agrobioloģiskās daudzveidības sugas un šķirnes, lai tradicionālām un vietēji pielāgotām šķirnēm nodrošinātu vieglāku piekļuvi tirgum.
- Pilnībā izmantot ainavu saglabāšanas un pārvaldības modeļus, lai veicinātu aprites teritoriālo metabolismu vēsturiskās lauku ainavās, izmantojot sinerģiju starp teritoriālajiem dalībniekiem, lai efektīvi izmantotu ūdeni, enerģiju, atkritumus un materiālus, piemēram, veicinot atkritumu pārvēršanu enerģijā, organiskā mēslojuma izmantošanu un siltuma reģenerāciju ražošanas procesos.
- Atbalstīt agroekoloģijas pieeju, kultūrvēsturisko lauksaimniecības praksi, kas ir labvēlīga klimata pārmaiņu un vides problēmu risināšanai, ekoshēmu mērķos un valstu (un reģionālajos) Kopējās lauksaimniecībā politikas (KLP) stratēģiskajos plānos kā daļu no jaunās KLP laikposmam pēc 2020. gada.
- Iekļaut kultūras mantojuma saglabāšanu un ar to saistītos identitātes, kohēzijas un radošuma ieguvumus jaunajā "Apvārsnis Eiropa" partnerībā "Drošas un ilgtspējīgas pārtikas sistēmas cilvēkiem, planētai un klimatam".

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Noteikt par prioritāti mācīšanos no tradicionālajām lauksaimniecības tehnoloģijām un paņēmieniem, kas atbalsta mūsdienu pārtikas sistēmu ilgtspēju, un veikt to apzināšanu, dokumentēšanu un saglabāšanu.
- Uzlabot lauku teritoriju saglabāšanas un reģenerācijas stratēģijas, papildinot aprites ekonomikas modeļus ar kultūras mantojuma saglabāšanu un tradicionālu zemes, ūdens, lauksaimniecības un mežu apsaimniekošanas sistēmu izmantošanu.
- Papildināt esošās programmas, kas izstrādātas, lai identificētu un aizsargātu lauksaimniecības mantojumu sistēmas un ar tām saistītās ainavas, bioloģisko daudzveidību un zināšanas kā daļu no iniciatīvas, kas paredz saglabāt un atjaunot sauszemes, saldūdens un jūras resursus, no kuriem ir atkarīga pārtikas sistēma.
- Veicināt Eiropas dažādo reģionu kultūras tradīciju un vēlmju, kā arī Eiropas tradicionālo uztura labvēlīgās ietekmes uz veselību iekļaušanu centienos nodrošināt pārtikas drošumu, uzturu un sabiedrības veselību, kā arī veicināt veselīgu un ilgtspējīgu uztura lietošanu.

Ilgtspējas integrēšana visās ES rīcībpolitikās

Zaļā finansējuma un ieguldījumu īstenošana un taisnīgas pārkārtošanās nodrošināšana

Eiropas Komisija ir aplēsusi, ka pašreizējo 2030. gada klimata un enerģētikas mērķrādītāju sasniegšanai būs vajadzīgi papildu ieguldījumi 260 miljardu eiro apmērā gadā. Investīciju problēmas apmēra dēļ ir jāmobilizē gan publiskais, gan privātais sektors. Būtu jāfinansē izmēģinājuma projekti un citas iniciatīvas, kas vērstas uz ekoloģiskās pārejas kultūras dimensiju un kuru pamatā ir vietējo kopienu un reģionu amatniecība un citas iekšējās spējas.

Pašlaik tiek strādāts pie tā, lai stiprinātu pamatu ilgtspējīgiem ieguldījumiem, izmantojot **jaunu ES taksonomiju** vides ziņā ilgtspējīgu darbību klasificēšanai. Lai veicinātu patiesi ilgtspējīgus rezultātus un papildu ieguvumus, šajā taksonomijā jāņem vērā ilgtspējas sociālie un kultūras aspekti.

Arī Eiropas zaļajai pārejai ir jābūt taisnīgai un iekļaujošai. To īstenojot, pirmajā vietā jāliek cilvēki un sevišķa uzmanība jāveltī tiem reģioniem, nozarēm un darba ņēmējiem, kam tā sagādās vislielākās grūtības. Šo Eiropas zaļā kursa centienu stūrakmens ir **Taisnīgas pārkārtošanās fonds**. Taisnīgu pārkārtošanās iniciatīvu ieviešana kultūras, mantojuma, radošo nozaru, amatniecības un vietējo kopienu zināšanu jomās palīdzēs nodrošināt plašāku atbalstu pārmaiņām un noturīgākus un efektīvākus rezultātus.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Mobilizēt publisko finansējumu uz kultūru balstītām zaļajām stratēģijām, izmantojot izmēģinājuma projektus un iniciatīvas, kas pievēršas ekoloģiskās pārejas kultūras dimensijai un balstās uz vietējo kopienu un reģionu amatniecību un citām vietējām spējām.
- Eiropas Komisijai, pildot savus deleģētos uzdevumus saskaņā ar jauno ES Taksonomijas regulu, būtu sīki jāizpēta kultūras mantojuma loma, veicinot videi ilgtspējīgas darbības, tostarp kultūras ekosistēmu pakalpojumus un aprites ekonomiku, un tas, kā saimnieciskās darbības var kaitēt šiem mērķiem.
- ↓
 - Iekļaut radošu kapitālu, kultūru un mantojumu Taisnīgas pārkārtošanās mehānisma administrēšanā un taisnīgas pārkārtošanās teritoriālajos plānos.

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- ↳
- Sadarboties ar finanšu nozari, lai ilgtspējīgu finanšu produktu marķējumā iekļautu ieguvumus, ko sniedz mantojuma saglabāšana (tostarp vēsturisko ēku atkārtota izmantošana), piemēram, zaļās hipotēkas, zaļie aizdevumi un zaļās obligācijas, kā arī visa aprites cikla oglekļa novērtējumi, kas saistīti ar aprites risinājumu finansēšanu.
 - Atbalstīt uz kopienu balstītu prioritāšu noteikšanu un strukturālo pārmaiņu seku dokumentēšanu, piemēram, ņemot vērā ietekmi uz tradicionālo iztikas līdzekļu un citu kultūras nozīmes elementu zaudējumiem.
 - Izstrādāt, kā Eiropas Padomes 2005. gada Faro pamatkonvencijā par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai noteiktie mērķi un metodes var atbalstīt taisnīgu ekoloģisku pāreju.
 - Iekļaut amatniecības mantojumu un tradicionālos iztikas līdzekļus mūsdienu pārkvalifikācijā un ekonomikas diversifikācijā, lai radītu darbvietas un uzlabotu ekonomisko, vides un sociālo noturību.

Valstu budžetu zaļināšana un pareizo signālu nodošana attiecībā uz cenu

Paredzams, ka valstu budžetiem būs svarīga loma pārejā. Zaļās budžeta plānošanas instrumentu plašāka izmantošana palīdzēs pārorientēt publiskās investīcijas un nodokļus uz zaļajām prioritātēm. Rūpīgi izstrādātas nodokļu reformas var veicināt ekonomikas izaugsmi un noturību pret klimata satricinājumiem un palīdzēt īstenot taisnīgu pārkārtošanos. Ar šiem pasākumiem būtu jāatbalsta zaļās pārkārtošanās kultūras dimensija.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM UN KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Iekļaut nacionālajā līmenī apsvērumus par kultūras mantojumu; piemēram, īstenojot nodokļu reformas, kuru pamatā būtu zaļais kurss, un piemērojot vēsturisko ēku īpašniekiem nodokļu atvieglojumus.

Pētniecības mobilizācija un inovāciju sekmēšana

Jaunām tehnoloģijām un inovācijai ir izšķirošs nozīme Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanā. Tajā pašā laikā “jaunu” risinājumu meklēšanai nevajadzētu aizēnot tradicionālo zināšanu un zinātības, un amatniecības prasmju milzīgo potenciālu kā mūsdienu klimata tehnoloģiju virzītājspēku. Būtu jāturpina izmantot gan šāda veida zināšanas mūsdienu kontekstā, gan “traucējošu” tehnoloģijas – tradicionālajos kontekstos. Ne tikai vadošo pētījumu, bet arī uz lietojumu orientētu pētījumu, piemēram, amatniecības iestāžu veikto pētījumu, kā arī radošo nozaru izmantošana vēl vairāk mobilizētu centienus un idejas atbalstīt Eiropas zaļo kursu.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM UN KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Atbalstīt pētniecību, attīstību un uzņēmējdarbību saistībā ar amatniecības un kultūras mantojuma zināšanu mērogojamību kā mūsdienu klimata tehnoloģijas, izmantojot pamatprogrammu “Apvārsnis Eiropa”.
- Atzīt amatniecības, būv kultūras un kultūras mantojuma iniciatīvas kā aprites inovācijas Eiropas Reģionālās attīstības fonda ietvaros, jo īpaši izmantojot pārdomātas specializācijas.
- Kultūras mantojumu, tradicionālās zināšanas un amatniecības stratēģijas pienācīgi iekļaut četrās “zaļā kursa misijās”, lai palīdzētu īstenot plaša mēroga pārmaiņas tādās jomās kā pielāgošanās klimata pārmaiņām, okeāni, pilsētas un augsne.
- Piešķirt kultūras mantojuma uzņēmējdarbībai izšķirošu lomu Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūta (EIT) jauno kultūras un radošo nozaru (CCI) zināšanu un inovāciju kopienas (KIC) “zināšanu trijstūrī” (uzņēmējdarbība, izglītība un pētniecība), vienlaikus attīstot arī visaptverošas attiecības starp CCI un EIT Climate-KIC.

Izglītības un apmācības aktivizēšana

Kultūras mantojumam, radošajām nozarēm un amatniecībai ir labas iespējas sadarboties ar skolēniem, studentiem, skolotājiem, vecākiem un plašāku sabiedrību attiecībā uz pārmaiņām, kas vajadzīgas, lai īstenotu pārdomātu pāreju uz mazoglekļa un pret klimata pārmaiņām noturīgu nākotni. Kultūra veicina gan piederības sajūtu vietējai kopienai, gan kohēzijas un solidaritātes sajūtu, kas var atbalstīt spējas un vēlmi īstenot vērienīgu rīcību klimata jomā. Kultūras un mantojuma iestādes var kalpot par platformu brīvprātīgai līdzdalībai interešu aizstāvībā un kolektīvā rīcībā klimata jomā. Kultūras mantojuma saglabāšanas centieni ir noderīgi arī pilsoniskajās zinātnēs, kopienu novērojumiem un citām iniciatīvām, kuru mērķis ir attīstīt zināšanas par klimata un laika apstākļu mijiedarbību, kā arī par vietējiem kultūras resursiem un praksi. Katrā vietā ir savs klimata stāsts. Iekļaujot informāciju par klimata pārmaiņām kultūras mantojuma objektu interpretācijā un aktivizēšanā, var uzlabot sabiedrības izpratni par klimata pārmaiņām un uzsvērt, cik svarīga ir steidzama rīcība.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- Uzlabot vides un klimata jomā strādājošo apmācību par klimata pārmaiņu kultūras aspektiem un rīcību klimata jomā.
- Maksimāli palielināt radošo nozaru un kultūras mantojuma iesaisti ar pārveidojošu rīcību klimata jomā, izstrādājot jaunas mācību programmas un dimensijas izglītībā un apmācībā personām, kas strādā šajās jomās un strādā ar šīm jomām.
- Krasi palielināt kultūras iestāžu, kultūras un kultūras mantojuma padomju, amatniecības palātu un kultūras mantojuma organizāciju ziņapmaiņu par klimata pārmaiņu jautājumiem, objektiem un rādītājiem. Programmās, ekskursijās, izstādēs, kultūras maršrutos un citos projektos iekļaut uzsvaru gan uz pielāgošanos klimata pārmaiņām, gan uz SEG samazināšanu.
- Izmantot Eiropas pasaules mantojuma, Eiropas mantojuma zīmes, Eiropas mantojuma marķējuma/Europa Nostra balvas, 7 visvairāk apdraudētāko vietu programmas komunikatīvo potenciālu, lai uzlabotu sabiedrības izpratni par klimata pārmaiņu draudiem un problēmām, uzsvērtu, cik svarīgi ir steidzami rīkoties, un veidotu sociālo kohēziju un izturētspēju.

ES kā globāla līdere (un klausītāja!)

Globālās problēmas, ko rada klimata pārmaiņas un vides degradācija, prasa globālu rīcību. Eiropas zaļais kurss paredz, ka ES mobilizēs visus diplomātiskos kanālus “zaļā kursa diplomātijai”, lai veicinātu vērīgu vides, klimata un enerģētikas politiku visā pasaulē. Ir pienācis laiks paplašināt ES ārējo attiecību darbību, lai šajos būtiskajos centienos gan divpusēji, gan daudzpusēji iekļautu kultūras un kultūras mantojuma stratēģijas. Daudzpusējā kontekstā ES iestādēm un dalībvalstīm būtu jāatbalsta kultūras un kultūras mantojuma stratēģiju apsvērumu pienācīga iekļaušana, piemēram, ANO Vispārējā konvencijā par klimata pārmaiņām un Parīzes nolīgumā, ANO programmā 2030. gadam, G20 un citās attiecīgās starptautiskās un Eiropas organizācijās.

Parīzes nolīgums nepārprotami atzīst pozitīvo ieguldījumu, ko vietējās kopienas un pamatiedzīvotāju tradicionālās zināšanas sniedz klimata pārmaiņu pielāgošanā, savukārt ANO pamatmērķis klimata pārmaiņu jomā, proti, IAM 13, nodrošina vairākus izejas punktus kultūras mantojuma izmantošanai. Eiropas Konsensā par attīstību jau ir atzīta kultūras kā svarīga attīstības komponenta nozīme. Tas būtu jāpaplašina, lai atzītu kultūras mantojuma nozīmi arī pret klimata pārmaiņām noturīgas attīstības virzībā. Klimata un vides problēmas ir arī nozīmīgs draudu pastiprinošs faktors. Kultūra un mantojums var atbalstīt ES darbu klimata pārmaiņu, konfliktu, pārtikas trūkuma, nabadzības, pārvietošanas un migrācijas jautājumu risināšanā, un tādējādi veicināt taisnīgu pārkārtošanos visā pasaulē.

Jaunais Eiropas Bauhaus otrais vilnis 2023. gadā ietvers “Bauhaus projektus un tīklu Eiropā un ārpus tās”. Tas sniedz iespēju savienot Eiropas bagāto kultūras mantojumu, dinamisko kultūru un radošās nozares, kā arī amatniecības un MVU nozares ar līdziniekiem visā pasaulē, lai atbalstītu Eiropas zaļā kursa īstenošanu.

Galvenie ieteikumi

POLITIKAS VEIDOTĀJIEM

- Paplašināt ES ārējo darbību, lai iekļautu kultūras un kultūras mantojuma stratēģijas Parīzes nolīguma īstenošanai, sasniedzot Eiropas zaļā kursa mērķus, un IAM lokalizāciju, pamatojoties uz Globālo Eiropas Savienības ārpolitikas un drošības politikas stratēģiju, Eiropas Komisijas 2018. gada Eiropas darba kārtību kultūrai un Padomes darba plānu kultūras jomā 2019.–2022. gadam.
- Pilnībā atzīt kultūras mantojuma lomu pret klimata pārmaiņām noturīgās attīstības iespējās, kas iekļautas “Cilvēku, planētas, labklājības, miera un partnerību veidošanā”, kas veido Eiropas konsensu attīstības jomā.
- ↓
- Apmācīt kultūras kontaktpunktus ES delegācijās par klimata politikas kultūras dimensiju un paraugprakses izplatīšanu attiecībā uz kultūras mantojumu un klimata pārmaiņām.

KULTŪRAS MANTOJUMA JOMĀ STRĀDĀJOŠAJIEM

- ↳
- Par prioritāti noteikt kultūras un mantojuma iekļaušanu ES darbā, lai risinātu klimata pārmaiņu, konfliktu, pārtikas trūkuma, kā arī pārvietošanas problēmu un migrāciju un atbalstīt taisnīgu pāreju visā pasaulē.
 - Iesaistīt Eiropas Komisiju, Augsto pārstāvi un to dienestus, tostarp Eiropas Ārējās darbības dienestu, lai izstrādātu visaptverošu, soli pa solim pieeju starptautiskajām kultūras attiecībām, tostarp visaptverošu Eiropas zaļā kursa diplomātiju un plašāku stratēģisku komunikāciju attiecībā uz Parīzes nolīgumu un Ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam.
 - Izmantot Jaunā Eiropas Bauhaus otro vilni kā iespēju savienot Eiropas bagāto kultūras mantojumu, dinamisko kultūru un radošās nozares, kā arī spēcīgo amatniecību un MVU nozari ar līdziniekiem visā pasaulē, atbalstot Eiropas zaļā kursa mērķu īstenošanu.

Noslēguma piezīmes

“Visām ES rīcībām un rīcībpolitikām būs jāveicina Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšana.” Būs vajadzīga “precīza koordinācija”, lai “izmantotu visās politikas jomās pieejamās sinerģijas”. Ja šie vārdi no Eiropas zaļā kursa ir patiesi, tiem noteikti jāattiecas uz kultūras mantojumu.

Kultūras mantojums piedāvā milzīgu un praktiski neizmantotu potenciālu atbalstīt taisnīgu pāreju uz mazoglekļa un pret klimata pārmaiņām noturīgu nākotni, kas paredzēta Eiropas zaļajā kursā.

Šis Zaļais dokuments (Green Paper) ir izstrādāts, lai noteiktu kritērijus, pēc kuriem kultūras un mantojuma jomas varētu novērtēt savu darbu, lai virzītu uz priekšu Eiropas zaļo kursu, kā arī kā rīks klimata politikas veidotājiem, lai palielinātu viņu iesaisti kultūras jomā. Redzējums ir palīdzēt radīt tiltus un sadarbību starp kultūras mantojumu, kultūru, ilgtspēju, klimata zinātni un klimata politiku, iedvesmot un stimulēt jaunas pieejas, lai Eiropa varētu kopīgi īstenot zaļo pārkārtošanos.

